

Regeringens proposition

2013/14:225

Bättre förutsättningar för gode män och förvaltare

Prop.
2013/14:225

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 24 april 2014

Fredrik Reinfeldt

Beatrice Ask
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

En viktig del i det svenska välfärdssamhället är att de personer som på grund av sjukdom eller hög ålder inte klarar av att sköta sina egna angelägenheter får hjälp med detta. I sådana fall fyller gode män och förvaltare en viktig funktion som ställföreträdare för den enskilde.

Regeringen vill stärka den enskildes inflytande över vem som ska företräda honom eller henne och föreslår att den person som den enskilde önskar bli företräd av i regel ska utses till ställföreträdare. Vidare föreslår regeringen

- en skärpt kontroll av att de som föreslås som ställföreträdare är lämpliga för uppdraget, och
- att överförmyndaren ska erbjuda gode män och förvaltare utbildning.

För att det ska gå att rekrytera tillräckligt många och kompetenta gode män och förvaltare behöver det vidtas åtgärder som förbättrar villkoren för dem. Därför föreslår regeringen att

- gode män och förvaltare ska ges en lagreglerad rätt att kunna lämna sitt uppdrag trots att någon ersättare ännu inte har utsetts, exempelvis vid hot eller våld, och
- ett dödsbo efter en god man eller förvaltare ska kunna få lättnad i sin skyldighet att redovisa den egendom som ställföreträdaren förvaltat.

Vidare föreslår regeringen bland annat

- att överförmyndaren ska bistå tingsrätten med att inhämta underlag i ställföreträdarskapsärenden, och
- att länsstyrelsen ska föra statistik om överförmyndarnas verksamhet. Dessa lagändringar föreslås träda i kraft den 1 januari 2015.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i föräldrabalken	5
2.2	Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	10
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (2014:000) om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659).....	12
3	Ärendet och dess beredning	13
4	Det finns behov av förbättringar för enskilda och deras ställföreträdare	14
5	Utredningen i ärenden om anordnande av godmanskap och förvaltarskap	17
6	Utbildning för gode män och förvaltare	20
7	Bättre möjlighet att avsluta ett uppdrag som god man eller förvaltare	22
8	Lättnader i ett dödsbos skyldighet att redovisa den enskildes egendom.....	28
9	Ersättning för försäkringskostnader	31
10	Ökat inflytande vid valet av god man eller förvaltare.....	32
11	Bättre kontroll av ställföreträdarens lämplighet.....	33
12	Sekretess för uppgifter om ensamkommande barn	36
13	Statistik över överförmyndarens verksamhet	38
14	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	41
15	Konsekvenser	42
16	Författningskommentar	43
16.1	Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken	43
16.2	Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	51
16.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (2014:000) om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659).....	53
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Frågor om förmyndare och ställföreträdare för vuxna (SOU 2004:112).....	54
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag (SOU 2004:112)	59
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna (SOU 2004:112)	81
Bilaga 4	Sammanfattning av betänkandet Vissa frågor om gode män och förvaltare (SOU 2013:27).....	82
Bilaga 5	Betänkandets lagförslag (SOU 2013:27)	88
Bilaga 6	Förteckning över remissinstanserna (SOU 2013:27)	96

Bilaga 7	Lagrådsremissens lagförslag	97	Prop. 2013/14:225
Bilaga 8	Lagrådets yttrande.....	106	
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 24 april 2014.....		107	

Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i föräldrabalken,
2. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
3. lag om ändring i lagen (2014:000) om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659).

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹
dels att 19 kap. 18 § ska betecknas 19 kap. 20 §,
dels att 11 kap. 12, 16 och 19 §§, 14 kap. 24 § samt den nya 19 kap.
 20 § ska ha följande lydelse,
dels att det i balken ska införas sex nya paragrafer, 11 kap. 17 a, 19 a
 och 19 b §§, 14 kap. 25 § samt 19 kap. 18 och 19 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

12 §

Till god man eller förvaltare *skall* utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig *man eller kvinna*. *Skall* en god man förordnas att bevaka en underårigs eller bortavarandes rätt i dödsbo och *har* den avlidne gett *tillkänna* vem den avlidne önskar till god man, *skall denna person förordnas, om han eller hon inte är olämplig*.

Till god man eller förvaltare *ska* utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig *person*. *Föreslår den enskilde en viss person som god man eller förvaltare, ska den personen förordnas, om han eller hon är lämplig och vill åta sig uppdraget. Detsamma gäller om en god man ska förordnas att bevaka en underårigs eller bortavarandes rätt i ett dödsbo och den avlidne har gett till känna* vem den avlidne önskar till god man.

Innan någon förordnas till god man eller förvaltare ska hans eller hennes lämplighet kontrolleras i den utsträckning som behövs.

Den som är underårig eller som själv har förvaltare får inte vara god man eller förvaltare.

16 §

I ärenden om förordnande av god man eller förvaltare för någon som har fyllt *sexton* år *skall* rätten eller överförmyndaren ge denna person tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

I ärenden om förordnande av god man eller förvaltare för någon som har fyllt *16* år *ska* rätten eller överförmyndaren ge denna person tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

¹ Balken omtryckt 1995:974.

I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap *skall, om det inte är obehövt*, rätten också inhämta *yttrande* från den enskildes make eller sambo och barn, överförmyndaren och vårdinrättning. *Yttrande skall* också, om det behövs, inhämtas från andra närstående samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar landstingets ledning av omsorgsverksamheten. Den som *ansökningen* avser *skall* höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten *kan* dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller *medgivit det ifrågasatta* förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.

Bestämmelserna i andra stycket gäller även i ärenden hos överförmyndaren om förordnande av god man enligt 4 § eller förvaltare.

Myndigheter och inrättningar som anges i andra stycket är skyldiga att lämna *rätten* sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap *ska* rätten också inhämta *yttranden* från den enskildes make eller sambo och barn, överförmyndaren och vårdinrättning, *om det inte är obehövt*. *Yttranden ska* också, om det behövs, inhämtas från andra närstående samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar landstingets ledning av omsorgsverksamheten. Den som *ansökan* avser *ska* höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten *får* dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller *medgett* förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.

Andra stycket gäller även i ärenden hos överförmyndaren om förordnande av god man enligt 4 § eller förvaltare.

Myndigheter och inrättningar som anges i andra stycket är skyldiga att lämna sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

17 a §

Rätten får uppdra åt överförmyndaren att inhämta yttranden enligt 16 § andra stycket och utredning enligt 17 §.

På begäran av rätten ska överförmyndaren lämna förslag på god man eller förvaltare, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Om en fråga om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap uppkommer hos överförmyndaren, får överförmyndaren inhämta yttranden enligt 16 § andra stycket och utredning enligt 17 §. Om överförmyndaren ansöker

om ett sådant anordnande, ska vad som inhämtats ges in till rätten tillsammans med ansökan. Överförmyndaren ska då också lämna förslag på god man eller förvaltare.

19 §

Om en god man eller förvaltare inte längre behövs, *skall* godmanskapet eller förvalterskapet upphöra. *Beslut om att godmanskap enligt 4 § eller förvalterskap skall upphöra fattas av rätten. I övriga fall fattas beslutet av överförmyndaren. Har god man förordnats enligt 3 § 1–5, skall överförmyndaren entlediga den gode mannen* så snart den som förordnandet avser begär det. När en god man eller förvaltare har slutfört sitt uppdrag, *skall* han genast anmäla det till överförmyndaren.

En god man eller förvaltare har rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag. *Beslut om entledigande fattas av överförmyndaren. Skall godmanskapet eller förvalterskapet fortsätta, är den gode mannen eller förvaltaren dock skyldig att kvarstå till dess en ny god man eller förvaltare har utsetts.*

Om en god man eller förvaltare inte längre behövs, *ska* godmanskapet eller förvalterskapet upphöra. *En god man som har förordnats enligt 3 § 1–5 ska entledigas* så snart den som förordnandet avser begär det. När en god man eller förvaltare har slutfört sitt uppdrag, *ska* han eller hon genast anmäla det till överförmyndaren.

En god man eller förvaltare har rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag. *Om godmanskapet eller förvalterskapet ska fortsätta, är den gode mannen eller förvaltaren dock skyldig att kvarstå till dess en ny god man eller förvaltare har utsetts, om inte annat föreskrivs i 19 a §.*

19 a §

Skyldigheten enligt 19 § andra stycket att kvarstå som god man eller förvaltare gäller inte om en god man som har förordnats enligt 4 § eller en förvaltare har skälig orsak att bli entledigad innan en ny god man eller förvaltare har utsetts.

Sker ett entledigande med stöd av första stycket, ska godmanskapet eller förvalterskapet upphöra, om överförmyndaren har vidtagit alla rimliga åtgärder för att finna någon annan som är lämplig och som vill åta sig uppdraget.

19 b §

Ett beslut om att ett godmanskap enligt 4 § eller ett förvaltarskap ska upphöra och ett beslut om att entlediga en god man eller förvaltare med stöd av 19 a § fattas av rätten. I övriga fall fattar överförmyndaren beslut om upphörande av ett godmanskap eller förvaltarskap och om entledigande av en god man eller förvaltare.

14 kap.

24 §

Om en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare dör, *skall* dödsboet svara för att den enskildes egendom redovisas och åtgärder vid förvaltningens upphörande vidtas enligt detta kapitel. *Försätts* ställföreträdaren i konkurs, *skall* konkursförvaltaren fullgöra dessa uppgifter.

Om en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare dör, *ska* dödsboet svara för att den enskildes egendom redovisas och åtgärder vid förvaltningens upphörande vidtas enligt detta kapitel. *Om* ställföreträdaren *försätts* i konkurs, *ska* konkursförvaltaren fullgöra dessa uppgifter.

Om det med hänsyn till dödsboets och den enskildes förhållanden, tillgångarnas art eller värde eller omständigheterna i övrigt finns särskilda skäl, får överförmyndaren befria dödsboet från skyldigheten att lämna årsräkning eller sluträkning eller besluta att sådana räkningar får lämnas i förenklad form.

25 §

Dödsboet efter en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare har rätt till ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för att fullgöra de uppgifter som anges i 24 §. För sådan ersättning gäller i övrigt vad som föreskrivs i 12 kap. 16 §.

19 kap.

18 §

Överförmyndaren eller överförmyndarnämnden ansvarar för att gode män och förvaltare erbjuds den utbildning som behövs.

19 §

Överförmyndaren eller överförmyndarnämnden ska till länsstyrelsen lämna de uppgifter som är nödvändiga för att länsstyrelsen ska kunna föra statistik över överförmyndarnas och överförmyndarnämndernas verksamhet.

18 §

Regeringen meddelar föreskrifter om vilka länsstyrelser som ansvarar för uppgifter enligt detta kapitel.

20 §²

Regeringen meddelar föreskrifter om *vilken eller vilka* länsstyrelser som ansvarar för uppgifter enligt detta kapitel. *Regeringen meddelar även närmare föreskrifter om vilka uppgifter överförmyndaren eller överförmyndarnämnden ska lämna för att länsstyrelsen ska kunna föra statistik och vilken statistik länsstyrelsen ska föra.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

2. Den nya bestämmelsen i 11 kap. 17 a § första stycket ska endast gälla i ärenden som inleds vid tingsrätten efter ikraftträdandet.

² Senaste lydelse av tidigare 18 § 2012:77.

2.2 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 32 kap. 4 och 5 §§ samt 36 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

32 kap.

4 §

Sekretess gäller hos överförmyndare eller överförmyndarnämnd i ärende enligt föräldrabalken för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men.

Sekretess gäller hos överförmyndare eller överförmyndarnämnd i ärende enligt föräldrabalken *eller lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn* för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

5 §

Sekretessen enligt 4 § hindrar inte att uppgift lämnas till en skild enligt vad som föreskrivs i föräldrabalken.

Sekretessen enligt 4 § hindrar inte att uppgift lämnas till en skild enligt vad som föreskrivs i föräldrabalken *eller lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn*.

Lydelse enligt SFS 2012:450

Föreslagen lydelse

36 kap.

1 §

Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. ärende enligt lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn,
2. ärende om adoption enligt 4 kap. föräldrabalken,
3. ärende om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken, *eller*
4. ärende om förvaltarskap.
3. ärende om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken,
4. ärende om förvaltarskap, *eller*
5. ärende enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om en part begär det och det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. äktenskapsmål,
2. mål eller ärende enligt föräldrabalken i annat fall än som anges i första stycket,
3. ärende enligt lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn,
4. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 eller ärende enligt 8 § lagen (2008:450) med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen,
5. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet och enligt Haagkonventionen av den 23 november 2007 om internationell indrivning av underhåll till barn och andra familjemedlemmar, eller
6. mål eller ärende enligt lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 september 2014.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (2014:000) om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659)

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 9 § patientsäkerhetslagen (2010:659) i stället för dess lydelse enligt lagen (2014:000) om ändring i nämnda lag ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2013/14:110 Föreslagen lydelse

6 kap.

9 §

En läkare eller tandläkare som är verksam inom den offentligt bedrivna hälso- och sjukvården är skyldig att, i den omfattning övriga skyldigheter i yrkesutövningen inte hindrar det eller det annars inte finns särskilda skäl mot det, utföra undersökningar och ge utlåtanden över dessa på begäran av länsstyrelse, domstol, åklagarmyndighet *eller* Polismyndigheten.

En läkare eller tandläkare som är verksam inom den offentligt bedrivna hälso- och sjukvården är skyldig att, i den omfattning övriga skyldigheter i yrkesutövningen inte hindrar det eller det annars inte finns särskilda skäl mot det, utföra undersökningar och ge utlåtanden över dessa på begäran av länsstyrelse, domstol, åklagarmyndighet, Polismyndigheten *eller överförmyndare*.

En läkare som är verksam inom den offentligt bedrivna hälso- och sjukvården är på begäran av polisman skyldig att, i den omfattning övriga skyldigheter i yrkesutövningen inte hindrar det eller det annars inte finns särskilda skäl mot det, utföra en undersökning som innebär kroppsbesiktning av någon som är misstänkt för ett brott som kan ge frihetsstraff.

Begränsningen i skyldigheten att utföra undersökningar och ge utlåtanden gäller inte för läkare som är verksam huvudsakligen inom öppen vård och, när det gäller undersökning och utlåtande om alkoholpåverkan, inte heller för någon annan läkare.

I lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott finns det särskilda bestämmelser om utlåtanden i vissa fall.

Regeringen beslutade år 2002 att ge en särskild utredare i uppdrag att utvärdera 1995 års förmynderskapsreform och se över de stödformer som erbjuds äldre och andra behövande. Utredningen (2004 års utredning) lämnade i november 2004 betänkandet *Frågor om förmyndare och ställföreträdare för vuxna* (SOU 2004:112). En sammanfattning av betänkandet i relevanta delar finns i *bilaga 1*. Utredningens lagförslag i relevanta delar finns i *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. Remissyttrandena finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (Ju2004/11390/L2).

Vissa av utredningens förslag har legat till grund för propositionen *Skydd för barn genom registrering av förmyndare i vägtrafikregistret*, m.m. Propositionens lagförslag har antagits av riksdagen (prop. 2005/06:117, bet. 2005/06:LU34, rskr. 2005/06:328). Vissa andra förslag har legat till grund för propositionen *Förmynderskapsrättsliga frågor*, vars lagförslag har antagits av riksdagen (prop. 2007/08:150, bet. 2008/09:CU2, rskr. 2008/09:7).

Regeringen beslutade den 15 mars 2012 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder som ger bättre förutsättningar för gode män och förvaltare. Utredningen (2013 års utredning) lämnade i maj 2013 betänkandet *Vissa frågor om gode män och förvaltare* (SOU 2013:27). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 4*. Utredningens lagförslag finns i *bilaga 5*.

Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. Remissyttrandena finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (Ju2013/3465/L2).

I propositionen behandlar regeringen förslagen som lämnas av 2013 års utredning. Regeringen behandlar även de förslag som 2004 års utredning lämnar avseende gode mäns och förvaltares utbildning, lämplighet och kvalifikationer samt den enskildes inflytande i frågor rörande ställföreträdarskapet (SOU 2004:112, Del B, avsnitt 13). Utredningens förslag om framtidsfullmakter bereds vidare i Justitiedepartementet. Regeringen avser inte att gå vidare med utredningens övriga förslag.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 3 april 2014 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 7*.

Lagrådets yttrande finns i *bilaga 8*. Lagrådets synpunkt behandlas i författningskommentaren.

Efter Lagrådets granskning har EU den 9 april 2014 godkänt Haagkonventionen av den 23 november 2007 om internationell indrivning av underhåll till barn och andra familjemedlemmar (2007 års Haagkonvention). Konventionen kommer därmed att bli tillämplig i förhållande till Sverige den 1 augusti 2014. Till följd av detta ska förslaget i lagrådsremissen till lag om ändring i lagen (2012:450) om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) utgå. I stället ska motsvarande ändring göras i lagen om ändring i offentlighets- och sekretesslagen

4 Det finns behov av förbättringar för enskilda och deras ställföreträdare

Regeringens bedömning: Det bör vidtas åtgärder som förbättrar villkoren för gode män och förvaltare i syfte att säkerställa tillgången till kvalificerade och lämpliga ställföreträdare. Vidare bör det vidtas åtgärder för att säkerställa att de som utses till ställföreträdare är kompetenta och lämpliga för uppdraget. Den enskilde bör ges ett större inflytande över vem som utses till ställföreträdare för honom eller henne. Det är därutöver angeläget att förbättra myndigheternas förutsättningar att bedriva sin verksamhet på ett ändamålsenligt sätt.

2004 års utrednings bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna delar bedömningen eller lämnar den utan invändning.

2013 års utrednings bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Många remissinstanser delar utredningens bedömning att det behöver vidtas åtgärder för att säkerställa att det finns tillgång till kvalificerade och lämpliga ställföreträdare. Några remissinstanser, bl.a. *Uppsala universitet* och *Göteborgs kommun*, anser att lagstiftningen rörande ställföreträdarskap bör ses över i sin helhet.

Skälen för regeringens bedömning

Allmänna utgångspunkter

Att vara god man eller förvaltare är ett viktigt uppdrag. Många gånger är det avgörande för att enskilda som har behov av hjälp ska få sina rättigheter tillgodosedda. Systemet bygger på att enskilda personer i alla delar av samhället kan åta sig uppdrag som god man eller förvaltare och därmed göra en viktig insats för en medmänniska. Det finns många fördelar med ett sådant system. Det är därför en angelägen uppgift för samhället att säkerställa att det finns personer som vill åta sig uppdrag som god man och förvaltare och ägna uppgiften både tid och kraft.

Regeringen och riksdagen har under lång tid arbetat för att successivt förbättra reglerna om god man och förvaltare. År 1995 moderniserades reglerna om förvaltning av egendom och tillsynen över sådan förvaltning. Bland annat flyttades tillsynen över överförmyndarna från tingsrätten till länsstyrelserna. Den år 2002 tillsatta utredningen om förmyndare, gode män och förvaltare har därefter gjort en översyn av 1995 års reform. Regeringen har kunnat konstatera att reformen i huvudsak fallit väl ut (prop. 2007/08:150 s. 27 f.). År 2009 genomfördes ytterligare förändringar i regelverket i syfte att minska risken för missbruk av enskildas tillgångar och stärka det allmännas tillsyn, bl.a. genom att länsstyrelsen har fått en rådgivande funktion.

Frågor om god man och förvaltare har alltså övervägts vid flera tillfällen under de senaste årtiondena. Det finns dock alltså vissa brister och utrymme för förbättringar. De senaste åren har fokus legat på att identifiera de områden där lagstiftningen är oklar eller inte motsvarar de krav som kan ställas på en modern verksamhet. 2013 års utredning har särskilt haft i uppdrag att överväga åtgärder som kan förbättra förutsättningarna att verka som god man eller förvaltare för att därigenom säkerställa att det fortsättningsvis går att rekrytera lämpliga ställföreträdare i tillräcklig omfattning. Mot den bakgrunden föreslår regeringen i denna proposition ett antal konkreta förslag som syftar till att förbättra den nuvarande ordningen vad gäller enskilda, ställföreträdarna, överförmyndarna och länsstyrelserna.

Det finns inom ramen för detta lagstiftningsärende varken utrymme eller behov av att överväga mer genomgripande förändringar av systemet med ställföreträdare. I nuläget framstår det för regeringen som mer angeläget att komma till rätta med flera av de brister som finns med nuvarande ordning. I sammanhanget kan nämnas att regeringen vid sidan av nu aktuella ändringar även bereder frågan om framtidsfullmakter. En sådan fullmakt innebär att en enskild kan välja en person att företräda honom eller henne om den enskilde senare i livet blir beslutsoförmögen. Regeringen anser dock att det kan vara lämpligt att när dessa förändringar genomförts och varit i kraft en tid göra en uppföljning av hur lagstiftningen på området fungerar.

Förbättringar för enskilda och deras ställföreträdare

I de flesta fall gör gode män och förvaltare en mycket värdefull insats för den de företräder. Det händer dock att en ställföreträdare missköter sitt uppdrag, vilket givetvis är olyckligt. Det är viktigt att, så långt det går, se till att detta inte sker. Regeringen anser därför att det är viktigt att vidta åtgärder för att säkerställa att de som fullgör ett uppdrag som ställföreträdare är kompetenta och i övrigt lämpliga för uppdraget.

Samhällets hjälpinsatser bygger på respekt för den enskildes rätt till självbestämmande. Ett ställföreträdarskap innebär ofta ett minskat inflytande för den enskilde över angelägenheter som i högsta grad rör hans eller hennes person. För att den enskilde ska känna trygghet i en sådan situation är det avgörande att han eller hon får ett stort förtroende för den ställföreträdare som utses. Regeringen anser att det finns anledning att ytterligare stärka den enskildes inflytande över vem som utses till ställföreträdare.

Flera kommuner bedömer att det har blivit svårare att rekrytera gode män och förvaltare. Med en åldrande befolkning kommer antalet personer som behöver stöd dessutom att öka. För att enskilda inte ska riskera att stå utan hjälp ger regeringen hög prioritet åt att säkerställa att det finns tillgång till personer som vill åta sig uppdrag som ställföreträdare.

Regeringen anser att det krävs en kombination av flera åtgärder för att undvika att det uppstår en brist på gode män och förvaltare. För det första måste instituten god man och förvaltare utnyttjas på bästa sätt. För det andra är det viktigt att uppdraget som god man och förvaltare är attraktivt för att fler ska vara villiga att åta sig ett sådant uppdrag.

Ett effektivt utnyttjande av ett ställföreträdaruppdrag bygger på att den som utför uppdraget vet vad som förväntas av honom eller henne och känner till vad som faller inom respektive utom uppdraget. Det är därför nödvändigt att se till att gode män och förvaltare inte behöver utföra uppgifter som ankommer på t.ex. personliga assistenter eller kontaktpersoner. En förutsättning för att detta ska fungera är att den som utför uppdraget ges tillräcklig information om vad det innebär att vara god man respektive förvaltare.

Flera faktorer påverkar hur attraktivt det är att åta sig uppdrag som ställföreträdare. En sådan faktor är en väl fungerande överförmyndarorganisation. Det är också viktigt att ställföreträdare kan känna sig trygga i sina uppdrag. Utbildning för gode män och förvaltare är därför en viktig fråga. Det ska också vara möjligt att utföra ett frivilliguppdrag under rimliga förutsättningar och, om det inte går, kunna avsluta uppdraget inom skälig tid. Mot den angivna bakgrunden anser regeringen att det finns behov av att vidta åtgärder som förbättrar förutsättningarna att verka som god man och förvaltare.

En effektivare och mer ändamålsenlig verksamhet

Det är viktigt att överförmyndarnas verksamhet och länsstyrelsernas tillsyn över den fungerar på ett ändamålsenligt sätt. Behov av att vidta ytterligare åtgärder för att stärka tillsynen har bl.a. påtalats av Riksrevisionen (RiR 2009:31). Regeringen har under de senaste åren arbetat kontinuerligt med frågor om tillsynen över överförmyndarna och genomfört ett antal förändringar; bl.a. ska länsstyrelsen numera som huvudregel genomföra årliga inspektioner av överförmyndarna. Länsstyrelsens tillsyn över överförmyndarna har också förstärkts och utvidgats till att omfatta kontroll av utbildningen av överförmyndarna och kompletterats med en rådgivande funktion (prop. 2007/08:150). Regeringen genomförde under år 2012 även en koncentration av länsstyrelsernas verksamhet som innebär att det numera är endast sju länsstyrelser (jämfört med tidigare 21 länsstyrelser) som har tillsyn över överförmyndarna. Syftet med reformen var att få till stånd en högre effektivitet och en mer rationell användning av länsstyrelsens resurser (prop. 2011/12:31).

För en väl fungerande godmans- och förvaltarverksamhet är det avgörande att såväl överförmyndarens verksamhet som länsstyrelsens tillsyn är effektiv och av hög kvalitet. Arbetsfördelningen mellan tingsrätten och överförmyndaren ska vara ändamålsenlig så att myndigheternas resurser utnyttjas på bästa sätt. Det bör nu vidtas ytterligare åtgärder för att säkerställa att såväl verksamheten som tillsynen fungerar på ett effektivt och ändamålsenligt sätt.

5 Utredningen i ärenden om anordnande av godmanskap och förvaltarskap

Prop. 2013/14:225

Regeringens förslag: Rätten får i ett ärende om godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap uppdra åt överförmyndaren att inhämta yttranden från bl.a. anhöriga och läkarintyg. Rätten får även begära att överförmyndaren lämnar förslag på en god man eller förvaltare. Förslag ska lämnas, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Ansöker överförmyndaren om anordnande av ett godmanskap eller förvaltarskap ska inhämtade yttranden och utredning samt förslag ges in till tingsrätten tillsammans med ansökan.

2013 års utrednings förslag överensstämmer i sak med regeringens.

Remissinstanserna: Förslagen tillstyrks eller lämnas utan invändning av de flesta remissinstanserna. Hit hör bl.a. *Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, Västmanlands tingsrätt, Domstolsverket, Länsstyrelsen i Skåne län* och *Härnösands kommun*. Några remissinstanser, däribland *Göteborgs universitet, Göteborgs kommun, Kalix kommun, Malmö kommun* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare*, anser däremot att överförmyndaren inte bör bistå tingsrätten med utredning, bl.a. eftersom det riskerar att gå ut över myndighetens tillsynsverksamhet. *Malmö kommun, Skövde kommun, Västerås kommun, Östersunds kommun* och *Sveriges Kommuner och Landsting* ifrågasätter om inte en bättre lösning är att överförmyndaren ges beslutanderätten i otvistiga ärenden om godmanskap. *Härnösands kommun, Kalix kommun, Skellefteå kommun, Skövde kommun* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare* invänder mot förslaget att överförmyndaren ska lämna förslag på ställföreträdare. *Västmanlands tingsrätt* påpekar att en ändring kan behöva göras i patientsäkerhetslagen (2010:659) så att skyldigheten att utfärda läkarintyg gäller även om överförmyndaren begär det. *Föreningen Sveriges Socialchefer* anser att förslagen inte är tillräckligt utredda.

Skälen för regeringens förslag

Överförmyndaren bör inhämta yttranden och annan utredning

Det är tingsrätten som beslutar om godmanskap eller förvaltarskap för någon som på grund av sjukdom, psykisk störning eller annat liknande förhållande behöver hjälp att ta hand om sina angelägenheter (11 kap. 4 och 7 §§ föräldrabalken). När rätten meddelar ett sådant beslut ska den samtidigt förordna en god man respektive förvaltare att utföra ställföreträdaruppdraget. Överförmyndaren har till uppgift att förordna god man i ett antal andra situationer, t.ex. då en förmyndare för en underårig person inte kan utöva förmynderskapet på grund av sjukdom (11 kap. 1–3 §§ föräldrabalken). En annan situation är att en god man eller förvaltare behöver ersättas under ett pågående godmanskap eller förvaltarskap.

I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken och förvaltarskap har tingsrätten utredningsansvaret. Rätten ska inhämta yttranden från bl.a. anhöriga och socialnämnden i den utsträckning som det behövs för att kunna ta ställning i ärendet. Även över-

Prop. 2013/14:225 förmyndaren är skyldig att yttra sig till tingsrätten. Rätten ska i vissa fall också hämta in utredning om den enskildes hälsotillstånd.

Det har visat sig att tillämpningen av bestämmelserna om utredningsansvar inte är enhetlig och att hanteringen av ärendena därför kan skilja sig åt. En del överförmyndare hämtar in de yttranden och den utredning som behövs och lämnar över detta till tingsrätten. I andra fall är det tingsrätten som helt eller delvis själv hämtar in utredningen. De oklarheter som finns i arbetsfördelningen mellan tingsrätten och överförmyndaren riskerar att leda till att resurserna inte utnyttjas effektivt. I förlängningen kan också enskilda drabbas, t.ex. genom att handläggningstiderna blir längre eller genom att den bäst lämpade ställföreträdaren inte utses. Även för gode män och förvaltare kan det leda till praktiska svårigheter. Det är därför angeläget att arbetsfördelningen mellan tingsrätten och överförmyndaren klarläggs.

Det finns enligt regeringen goda skäl för att överförmyndaren bör bistå tingsrätten med att hämta in underlag i godmanskaps- och förvaltarskapsärenden. Sedan ett antal år pågår en renodling av domstolarnas verksamhet till dömande uppgifter. Syftet är att domstolarna ska leva upp till medborgarnas krav på hög kvalitet, snabb och effektiv handläggning samt god service. Att tingsrätten själv ska behöva hämta in underlag i godmanskaps- och förvaltarskapsärenden är inte i linje med en sådan strävan. Samtidigt är överförmyndaren specialiserad på frågor kring ställföreträdarskap och hämtar in motsvarande underlag i de ställföreträdarskapsärenden som myndigheten själv handlägger. Överförmyndaren har också god kunskap om organisationen inom kommunen. Att överförmyndaren bistår tingsrätten med att hämta in yttranden och annan nödvändig utredning kan även leda till arbetsbesparingar i utredningen om anordnande av godmanskap och förvaltarskap.

Att överförmyndaren bistår tingsrätten kan också ses som ett led i den kompetenshöjning som är nödvändig för att överförmyndaren på sikt ska kunna fatta beslut i vissa godmanskapsärenden, vilket flera remissinstanser efterfrågar (jfr prop. 2010/11:119 s. 65 f.).

Några remissinstanser, bl.a. *Malmö kommun* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare*, anser att en skyldighet för överförmyndaren att bistå tingsrätten riskerar att ta resurser från tillsynsverksamheten. Regeringen konstaterar att överförmyndaren hämtar in underlag i de ärenden som myndigheten själv handlägger. Uppgiften är således inte helt ny för överförmyndaren och i normalfallet inte heller särskilt komplicerad. I praktiken är det också många överförmyndare som redan ger in sådan utredning till tingsrätten. Till skillnad från *Göteborgs universitet*, som ifrågasätter om överförmyndare i mindre kommuner har resurser att bistå tingsrätten med att hämta in underlag t.ex. om kanslistöd saknas, anser regeringen att överförmyndaren även i sådana kommuner bör ha förutsättningar att bistå rätten. Överförmyndare får antas ha en verksamhet som är anpassad till det antal ärenden som finns på orten och uppgiften i mindre kommuner bör därför inte behöva bli mer betungande än i större kommuner.

Sammantaget anser regeringen att handläggningen av ärenden om godmanskap och förvaltarskap blir mer ändamålsenlig och effektivare om överförmyndaren bistår tingsrätten med att hämta in underlag. Regeringen föreslår därför att rätten bör ges möjlighet att uppdra åt överförmyndaren

att hämta in underlag i ärenden om godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken och förvaltarskap.

I de fall det är överförmyndaren som ansöker hos tingsrätten om anordnande av ett ställföreträdarskap har överförmyndaren redan satt sig in i ärendet och fått information om den enskilde från t.ex. socialnämnden. Enligt regeringens mening är det inte ändamålsenligt att överförmyndaren ska behöva invänta ett föreläggande från tingsrätten om att hämta in utredning i sådana fall. Överförmyndaren bör i stället ges möjlighet att, redan när frågan om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap uppkommer hos överförmyndaren, inhämta t.ex. läkarutlåtanden som behövs. Regeringen anser också att överförmyndaren bör vara skyldig att ge in inhämtat underlag tillsammans med sin ansökan. På så sätt uppnås en mer effektiv handläggning av ärendena. Bestämmelser om detta bör införas i föräldrabalken.

I syfte att få till stånd en effektiv hantering bör, som *Västmanlands tingsrätt* påpekar, en följdändring göras i patientsäkerhetslagen som innebär att skyldigheten för läkare att ge utlåtanden på begäran av länsstyrelse, domstol, åklagarmyndighet och Polismyndigheten kompletteras med en motsvarande skyldighet för det fall överförmyndaren begär in ett utlåtande.

Överförmyndaren bör lämna förslag på ställföreträdare

Det finns för närvarande ingen skyldighet för överförmyndaren att lämna förslag på ställföreträdare till tingsrätten, men bl.a. Justitieombudsmannen har vid flera tillfällen uttalat att det är lämpligt att det lämnas ett sådant förslag (se t.ex. JO 2013/14 s. 573).

I praktiken lämnar vissa överförmyndare redan förslag på ställföreträdare, medan andra inte gör det. Av i huvudsak samma skäl som redovisas ovan för att överförmyndaren ska bistå rätten med yttranden och annan utredning anser regeringen att överförmyndaren även bör vara skyldig att lämna förslag på en lämplig ställföreträdare. Framför allt är detta motiverat av att överförmyndaren får anses ha den bästa kunskapen om vilka personer som kan komma i fråga för ett uppdrag som ställföreträdare. Därmed har överförmyndaren förutsättningar att finna lämpliga personer för respektive uppdrag, vilket är en fördel för den enskilde. Ett par remissinstanser befarar att en sådan skyldighet kommer att påverka myndighetens tillsyn. Mot bakgrund av att överförmyndaren redan har till uppgift att förordna ställföreträdare, t.ex. för ensamkommande barn eller vid byte av ställföreträdare, delar inte regeringen den farhågan. Mot den angivna bakgrunden föreslår regeringen att överförmyndaren ska lämna förslag på ställföreträdare, om rätten begär det.

Överförmyndarens skyldighet att föreslå ställföreträdare bör emellertid inte vara absolut, eftersom det finns fall då det inte går att hitta någon som vill åta sig ett uppdrag (jfr avsnitt 7). Något förslag ska inte heller behöva lämnas i de fall myndigheten anser att det saknas förutsättningar för ett ställföreträdarskap. Om tingsrätten, till skillnad från överförmyndaren, bedömer att det finns förutsättningar för ett ställföreträdarskap ska dock tingsrätten kunna förelägga överförmyndaren att lämna ett förslag på ställföreträdare.

I de fall det är överförmyndaren som ansöker hos tingsrätten om anordnande av ett ställföreträderskap, anser regeringen att överförmyndaren ska lämna förslag på god man eller förvaltare samtidigt som ansökan ges in.

6 Utbildning för gode män och förvaltare

Regeringens förslag: Överförmyndaren ska ansvara för att gode män och förvaltare erbjuds den utbildning som behövs.

2004 års utrednings förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Enligt utredningens lagförslag ska överförmyndaren ansvara för att gode män och förvaltare får nödvändig utbildning.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det. *Statskontoret* anser att om utbildningen för gode män och förvaltare är frivillig, bör det tydligare ingå i överförmyndarnas ansvar att kontrollera ställföreträdaernas kompetens. *Melleruds kommun* och *Växjö kommun* ser svårigheter med att ansvaret ska ligga på överförmyndaren.

Skälen för regeringens förslag: För den som har behov av en god man eller förvaltare är det viktigt att ställföreträdaren har den kunskap som krävs för uppdraget. Av föräldrabalken och lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn följer att den som utses till god man och förvaltare ska vara lämplig. I detta ligger att den person som utses ska ha förutsättningar att utföra de uppgifter som följer av uppdraget.

Under senare år har utbildning för gode män och förvaltare blivit vanligare och mer utvecklad. Många överförmyndare, liksom godmansföreningar, genomför i dag utbildningsinsatser för ställföreträdare och ser utbildning som ett naturligt och viktigt inslag i sin verksamhet. En del kommuner tillhandahåller relativt omfattande utbildning, medan andra inte har en lika utvecklad utbildningsverksamhet.

Det är viktigt att de som rekryteras till gode män och förvaltare får stöd i sitt uppdrag så att de kan utföra det med hög kvalitet. Den som har god man eller förvaltare har också rätt att förvänta sig bästa möjliga stöd och ett gott bemötande. En ordning som innebär att alla ställföreträdare vet vad som förväntas av dem och känner till orsakerna bakom behovet av ställföreträderskap i det enskilda fallet utgör en god grund för att huvudmannen ska få så bra hjälp som möjligt. Ett gott bemötande av den hjälpbehövande förutsätter kunnighet, lyhördhet och empati. En ökad kunskapsnivå, t.ex. kännedom om demenssjukdomar eller missbruksproblematik, ökar förutsättningarna för att den enskilde får ett bra bemötande. Utbildningsinsatser för gode män och förvaltare är därmed en viktig fråga för den enskilde men även för den som åtar sig uppdraget.

Att utbildning erbjuds kan också leda till att det blir mer attraktivt att åta sig ställföreträderskap, eftersom ställföreträdare som har den kunskap som krävs blir tryggare i sitt uppdrag. Med rätt kunskap kan ställföreträdare även utföra sina uppdrag mer effektivt och därigenom ökar utrymmet för dem att åta sig flera uppdrag. Ökad kvalitet i den hjälp som

lämnas den enskilde leder dessutom till färre misstag av ställföreträdaren. Att gode män och förvaltare har nödvändiga kunskaper för att utföra sitt uppdrag ger därmed ökad rättssäkerhet för den enskilde och underlättar också överförmyndarnas tillsyn.

I olika sammanhang har det efterfrågats en precisering av vilka uppgifter som ingår i ett ställföreträdarskap. Regeringen anser dock, med hänsyn till den skiftande karaktär uppdragen kan ha, att det inte är möjligt att i lag närmare precisera vad som ingår i ett godmanskap eller förvaltarskap. Samtidigt är det viktigt att veta vad som faller inom respektive utanför ett uppdrag och därmed vilka uppgifter ställföreträdaren inte förväntas utföra. Ökade utbildningsinsatser kan även i detta avseende vara av stor betydelse och alltså bidra till att förbättra kunskapen om vad ett uppdrag som god man eller förvaltare innebär.

Mot den angivna bakgrunden anser regeringen att det är angeläget att gode män och förvaltare får den utbildning som behövs för att kunna utföra sina uppdrag.

Redan vid den lämplighetsbedömning som görs har överförmyndaren ett ansvar för att se till att den som förordnas har förutsättningar att klara av uppdraget (avsnitt 11). I detta ligger också ett ansvar för att erbjuda utbildning till dem som har behov av det och se till att nödvändig information når ställföreträdarna. Även om överförmyndarna i flera fall redan tar initiativ till och samordnar utbildningsinsatser, behöver det tydliggöras att överförmyndaren har ett sådant ansvar.

Överförmyndaren bör ha ett övergripande ansvar för att utbildning kommer till stånd. Det behöver dock inte vara överförmyndaren som håller i själva utbildningen. Hanteringen av utbildningsfrågor kan även vara ett skäl för kommunerna att samarbeta, t.ex. genom att inrätta gemensamma nämnder.

Utbildningsinsatser som kommer till stånd på överförmyndarens initiativ är inte avsedda att ersätta den utbildning som godmansföreningar och andra frivilligorganisationer erbjuder. Ett utvecklat samarbete mellan överförmyndarna och olika frivilligorganisationer kan däremot bidra till att ställföreträdare erbjuds ännu bättre utbildningsmöjligheter.

Som utredningen anför bör ställföreträdare inte vara skyldiga att genomgå utbildning. Ställföreträdarens kunskapsnivå kan variera i olika avseenden. Exempelvis en advokat bör normalt känna till de grundläggande reglerna för ställföreträdarskap och det redovisningsansvar som följer med uppdraget. En advokat behöver därför som regel inte någon utbildning i sådana frågor men kan, t.ex. om den enskilde är dement, vara hjälpt av en särskild utbildning i andra frågor.

Regeringen anser, till skillnad från *Statskontoret*, att det med hänsyn till att utbildningen är frivillig inte ytterligare behöver tydliggöras att det ingår i överförmyndarnas ansvar att kontrollera ställföreträdarnas kompetens. Det ligger redan i överförmyndarnas ansvar att kontrollera att gode män och förvaltare utför sitt uppdrag på ett kompetent och för den enskilde rättssäkert sätt. Om det framkommer att en ställföreträdare brister i något avseende, är det lämpligt att överförmyndaren erbjuder utbildning.

Sammanfattningsvis anser regeringen att det bör framgå uttryckligen av föräldrabalken att överförmyndaren har ett ansvar för att gode män och förvaltare erbjuds utbildning.

Länsstyrelsen är skyldig att med råd stödja överförmyndarna i deras verksamhet, vilket bl.a. innefattar utbildningsfrågor. Det kan ske genom utarbetande av riktlinjer för vad utbildning av gode män och förvaltare bör innehålla samt genom att ta fram utbildningsmallar eller utbildningsverktyg. Även om varje länsstyrelse ansvarar för att lämna råd om utbildning till överförmyndarna inom sitt område, finns det behov av enhetlighet. Regeringen avser därför att meddela närmare föreskrifter om vilken länsstyrelse som ska ansvara för utarbetande av riktlinjer m.m.

7 Bättre möjlighet att avsluta ett uppdrag som god man eller förvaltare

Regeringens förslag: En förvaltare ska ha rätt att bli entledigad från sitt uppdrag innan en ersättare har utsetts, om han eller hon har skälig orsak att frånträda uppdraget i förtid. Förvaltarskapet ska i det fallet upphöra om en ny förvaltare inte kan utses trots att överförmyndaren har vidtagit alla rimliga åtgärder för att hitta en ersättare. Detta ska gälla även för gode män enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken. Beslut om entledigande av ställföreträdaren och om upphörande av ställföreträdarskapet ska fattas av rätten.

Regeringens bedömning: För gode män enligt 11 kap. 1, 2 och 3 §§ föräldrabalken finns det inte behov av en motsvarande möjlighet till entledigande. Detsamma gäller för gode män för ensamkommande barn.

2013 års utrednings förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att även gode män enligt 11 kap. 1, 2 och 3 §§ föräldrabalken ska ha rätt att frånträda sitt uppdrag även om någon ersättare inte har utsetts. Utredningen föreslår också att ett godmanskap eller förvaltarskap ska kunna upphöra om en ställföreträdare t.ex. avlider och en ersättare inte kan utses.

Remissinstanserna: Förslaget om att ställföreträdare som har skälig orsak att lämna uppdraget ska ha rätt att bli entledigade utan att en ersättare utsetts tillstyrks eller lämnas utan invändning av de flesta remissinstanserna. Hit hör bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige*, *Göteborgs tingsrätt*, *Domstolsverket*, *Uppsala universitet* och *Göteborgs kommun*. Ett par remissinsatser, *Svea hovrätt* och *Riksförbundet Gode män och Förvaltare*, anser att ställföreträdare bör ges en mer generell rätt att frånträda sina uppdrag; ställföreträdaren bör ha rätt att efter en rimlig tid frånträda uppdraget oavsett orsak. *Länsstyrelsen i Västernorrland* och *Linköpings kommun* efterlyser ett förtydligande av vad som avses med skälig orsak. *Alingsås tingsrätt* anser att det bör framgå av lagtexten att kravet för att gode män ska kunna entledigas i förtid är mindre strängt än för förvaltare. *Länsstyrelsen i Stockholms län* anser däremot att samma restriktivitet för ett entledigande i förtid bör gälla såväl för gode män som för förvaltare, eftersom även huvudmän med god man kan sakna rättshandlingsförmåga.

Ett antal remissinstanser avstyrker eller ifrågasätter förslaget att ett förvaltare ska kunna upphöra utan att den enskilde garanteras hjälp på annat sätt. Hit hör bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige*, *Länsstyrelsen i Stockholms län*, *Göteborgs universitet*, *Skövde kommun* och *Handikappförbunden*. Några remissinstanser, bl.a. *Sveriges Kommuner och Landsting* och *Föreningen Sveriges Socialchefer* anser att frågan bör utredas vidare. *Västerås kommun* och *Östersunds kommun* efterlyser ett förtydligande av vad som krävs för att överförmyndaren ska anses ha vidtagit alla rimliga åtgärder för att hitta en ersättare.

Några remissinstanser, bl.a. *Helsingborgs tingsrätt* och *Barnombudsmannen*, avstyrker förslaget att gode män enligt 11 kap. 1, 2 och 3 §§ föräldrabalken ska kunna entledigas utan att ersättare utses. *Svea hovrätt* vill i stället gå längre och anser att även en god man för ett ensamkommande barn bör ges rätt att frånträda sitt uppdrag i förtid.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

En förvaltare bör ha rätt att kunna frånträda sitt uppdrag i förtid

En god man eller förvaltare kan utses för någon som till följd av t.ex. sjukdom eller annan problematik har svårt att sköta sina angelägenheter. Det är många gånger en privatperson som frivilligt ställer upp som god man eller förvaltare. Uppdraget har ett tydligt ideellt inslag och pågår ofta under lång tid. Att det finns ett förtroendefullt förhållande mellan den enskilde och ställföreträdaren är därför avgörande för att uppdraget ska fungera på ett tillfredsställande sätt. En god relation är inte bara av betydelse för den enskilde. Den som åtar sig ett frivilliguppdrag har rätt att känna sig trygg i sitt uppdrag.

I undantagsfall kan det hända att en ställföreträdare utsätts för t.ex. hot eller våld från den enskilde, vilket givetvis inte är acceptabelt. I en sådan situation är det inte konstigt om en ställföreträdare vill avsluta sitt uppdrag. Även av andra anledningar kan det finnas behov för en ställföreträdare att få avsluta sitt uppdrag trots att den enskilde fortfarande har behov av ställföreträdarskapet.

I föräldrabalken finns bestämmelser om när ställföreträdare ska entledigas. En god man eller förvaltare har rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag oavsett orsak. Om den enskilde fortfarande har behov av det stöd som ett ställföreträdarskap ger, är den gode mannen eller förvaltaren dock skyldig att kvarstå till dess att en ny ställföreträdare har utsetts. Om huvudmannen t.ex. är farlig för sig själv eller andra, kan det vara svårt för överförmyndaren att hitta någon som vill ta över uppdraget. Det har fått till följd att gode män och förvaltare i vissa fall, trots hot eller våld från sina huvudmän, tvingats fortsätta sina uppdrag under lång tid.

Högsta domstolen anser att bestämmelserna om entledigande inte ska förstås så att en förvaltare alltid är skyldig att kvarstå i sitt uppdrag till dess en ersättare har utsetts (se rättsfallet NJA 2012 s. 715). Med hänvisning till allmänna syssломannarättsliga principer uttalar Högsta domstolen att en förvaltare har rätt att frånträda sitt uppdrag, om han eller hon har skälig orsak att göra det. Vid bedömningen av vad som är skälig orsak bör det enligt domstolen göras en avvägning mellan förvaltarens bevekelsegrunder för att avsluta uppdraget och behovet av att det kontinu-

Prop. 2013/14:225 erligt finns en förvaltare. Vidare uttalas att omständigheterna i vissa fall kan vara sådana att förvaltaren ska anses ha rätt att omedelbart frånträda sitt uppdrag, t.ex. vid allvarlig sjukdom. Agerandet hos den som är satt under förvaltarskap kan i vissa fall också vara så allvarligt att en omedelbar rätt att frånträda uppdraget bör föreligga. Högsta domstolen uttalar samtidigt att förvaltaren i regel måste godta vissa och kanske inte helt obetydliga olägenheter i avvaktan på att en ersättare utses. Av betydelse vid intresseavvägningen är också den tid det tar för överförmyndaren att hitta en ersättare. Ju längre tid det tar att utse en ny förvaltare, desto lägre krav bör ställas för att det ska anses föreligga tillräckliga skäl att entlediga förvaltaren i förtid.

Regeringen anser att den avvägning som enligt Högsta domstolens avgörande ska göras mellan den enskildes och förvaltarens intressen är rimlig. Utgångspunkten bör även i fortsättningen vara att en förvaltare i normalfallet ska vara skyldig att fullgöra sitt uppdrag till dess att en ersättare utsetts. Samtidigt är det rimligt att en förvaltare, som åtagit sig ett frivilliguppdrag, har möjlighet att i förtid frånträda sitt uppdrag, om han eller hon har beaktansvärda skäl att göra det. I linje med vad Högsta domstolen uttalar bör detta uttryckas som att förvaltaren har skälig orsak att frånträda sitt uppdrag.

Att det i lag klargörs att det finns en rätt för en förvaltare att frånträda sitt uppdrag innan en ersättare har utsetts kan medföra att möjligheterna att rekrytera personer till förvaltaruppdrag förbättras, vilket i förlängningen också leder till att öka tillgången till kvalificerade och lämpliga förvaltare och till att fler enskilda får hjälp. Att rätten att bli entledigad i förtid kommer till tydligt uttryck i lagen leder till att förvaltare kan känna sig tryggare i sina uppdrag och även i valet att åta sig ett uppdrag. Det ligger dessutom inte i den enskildes intresse att företrädas av någon som vill bli befriad från sitt uppdrag, eftersom det då finns risk att ställföreträdaren inte vill eller kan ta till vara den enskildes intressen i nödvändig utsträckning.

Ett argument mot att förvaltaren ska ha rätt att bli entledigad innan överförmyndaren lyckats hitta en ersättare är att den enskilde kan riskera att ställas utan ställföreträdare. Även om det är en svår avvägning som behöver göras mellan den enskildes och ställföreträdarens intressen, är det inte rimligt att förvaltarens rätt att frånträda sitt uppdrag i alla situationer är beroende av att en ersättare kan utses. Det är vidare kommunens ansvar att hitta en ny ställföreträdare. Med hänsyn till den enskildes behov av stöd anser regeringen däremot inte, till skillnad från vad bl.a. *Svea hovrätt* och *Riksförbundet Gode män och förvaltare* förespråkar, att förvaltare bör ges rätt att frånträda sina uppdrag i ännu större utsträckning. För att ett entledigande i förtid ska kunna ske bör det alltså krävas att förvaltarens bevekelsegrunder för att avsluta uppdraget väger tyngre än behovet av att det kontinuerligt finns en förvaltare. Det innebär att förvaltaren i flera fall får godta inte helt obetydliga olägenheter i avvaktan på att en ersättare utses. Under den tid en ställföreträdare kvarstår i sitt uppdrag bör kommunen, vid behov, vidta åtgärder för att säkerställa ställföreträdarens trygghet och på det sättet undvika att den enskilde ställs utan företrädare, t.ex. genom att anordna särskilda lokaler där den enskilde och förvaltaren kan träffas eller på annat sätt understödja förvaltaren.

Regeringen anser sammantaget att den av Högsta domstolen fastslagna rätten för förvaltare att vid skäligen orsak frånträda sitt uppdrag även om en ersättare inte utses uttryckligen bör framgå av föräldrabalken. Vad som avses med skäligen orsak utvecklas närmare i författningskommentaren.

Även en god man bör i vissa fall kunna få avsluta sitt uppdrag i förtid

Högsta domstolens avgörande avser endast förvaltare och alltså inte gode män. Det är relativt ovanligt att det vid godmanskap för någon som på grund av sjukdom, psykisk störning eller annat liknande förhållande behöver hjälp med att ta hand om sina angelägenheter (11 kap. 4 § föräldrabalken) uppkommer motsvarande problematik som vid ett förvalterskap. Detta beror på att ett godmanskap i de flesta fall förutsätter samtycke från den enskilde. Sådan problematik kan emellertid uppstå om t.ex. anhöriga agerar på ett sätt som försvårar ställföreträdarens uppdrag, samtidigt som den enskilde fortfarande samtycker till godmanskapet. Situationen kan även uppkomma om den enskilde t.ex. agerar hotfullt i ett fall då godmanskap anordnats utan den enskildes samtycke. Även i sådana fall kan det vara svårt för överförmyndaren att finna någon som vill åta sig uppdraget. Regeringen anser därför, av samma skäl som i fråga om förvaltare, att motsvarande rätt att bli entledigad bör gälla för gode män enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken.

Vid intresseavvägningen behöver kravet för att en god man ska anses ha skäligen orsak att frånträda sitt uppdrag ofta inte vara fullt så högt ställt som när det gäller en förvaltare. Som *Länsstyrelsen i Stockholms län* påpekar finns det emellertid fall där samma restriktivitet bör gälla, t.ex. för personer med god man som saknar rättshandlingsförmåga. Det är därför inte lämpligt att, som *Alingsås tingsrätt* förespråkar, föreskriva ett generellt lägre ställt krav på vad som utgör skäligen orsak vid entledigande av gode män.

Utredningen föreslår att motsvarande rätt till entledigande ska gälla för gode män som utses för en underårig vars rätt behöver bevakas av någon annan än förmyndaren, t.ex. till följd av sjukdom eller intressekonflikt (11 kap. 1, 2 och 3 §§ föräldrabalken). Flera remissinstanser, bl.a. *Barnombudsmannen*, invänder mot att barn riskerar att ställas utan företrädare. I utredningen har inte framkommit att det i praktiken är problem att hitta ersättare i dessa fall. Regeringen anser därför, i likhet med flera remissinstanser, att det inte finns behov av att reglera en sådan god mans möjligheter att kunna bli entledigad utan ett en ersättare först utsetts. Samma skäl talar emot en bestämmelse som anger att en god man för ett ensamkommande barn kan entledigas utan att en ersättare utsetts.

Sammanfattningsvis anser regeringen att det av lag bör framgå av att en god man som förordnats enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken har rätt att frånträda sitt uppdrag om han eller hon har skäligen orsak att bli entledigad innan en ersättare utsetts.

Även förvalterskapet eller godmanskapet kan behöva upphöra i de angivna situationerna

När en ställföreträdare ges rätt att frånträda sitt uppdrag trots att en ersättare inte utsetts uppkommer frågan vad som ska hända med själva ställföreträdarskapet. Av föräldrabalken framgår att ett godmanskap eller

Prop. 2013/14:225 förvaltare ska upphöra om en god man eller förvaltare inte längre behövs. Enligt vad Högsta domstolen uttalar i ovan nämnda avgörande ska bestämmelsen inte förstås så att ett upphörande av förvaltare undantagslöst förutsätter att det saknas behov av det. Om en ny förvaltare inte kan utses och överförmyndaren har vidtagit alla rimliga åtgärder för att finna någon annan som är lämplig och vill åta sig uppdraget, ska förvaltarens upphörande, enligt Högsta domstolen, upphöra trots att det finns behov av ett sådant.

Ett förvaltarens upphörande innebär att den enskilde inte kan bestämma över den egendom som förvaltarens uppgifter omfattar. Att låta ett förvaltarens uppgifter fortsätta under längre tid utan att en förvaltare utses kan därför inte komma i fråga. I sådana situationer måste förvaltarens uppgifter alltså kunna upphöra. Samtidigt är det angeläget att enskilda inte ställs utan hjälp. Flera remissinstanser, bl.a. *Länsstyrelsen i Stockholms län* och *Västerås kommun*, framför också att det är otillfredsställande att ett förvaltarens uppgifter ska kunna upphöra utan att den enskilde garanteras hjälp på annat sätt och efterlyser i sådana fall alternativa åtgärder.

Det vilar ett tungt ansvar på överförmyndaren att se till att ett behov av förvaltarens uppgifter tillgodoses. Inom ramen för nuvarande ordning kan en kommun vidta ett antal åtgärder för att försöka säkerställa att en enskild inte står utan ställföreträdare. En ställföreträdarens säkerhet och trygghet kan tillgodoses t.ex. genom att kommunen tillhandahåller särskilda lokaler för säkra möten med huvudmannen. I vissa fall kan det finnas skäl att utse två ställföreträdare för huvudmannen. Vidare bör det i utbildningen av förvaltare ingå hur svåra och krävande uppdrag kan utövas. Att det rör sig om ett sådant uppdrag kan också ytterligare beaktas vid arvoderingen av ställföreträdaren. Kommunerna kan också samverka kring svåra uppdrag, t.ex. genom att utse en ställföreträdare på en annan ort.

Om ett förvaltarens uppgifter som alltjämt behövs ska kunna upphöra av det skälet att det inte finns någon som är beredd att fullgöra uppdraget, bör det, som Högsta domstolen konstaterar, krävas att överförmyndaren först har vidtagit alla rimliga åtgärder för att hitta någon som är lämpad och vill ta på sig förvaltarens uppdrag. Skälet till det är naturligtvis att det i största möjliga utsträckning måste undvikas att den enskilde står utan ställföreträdare. I det enskilda fallet bör det krävas att överförmyndaren gör aktiva efterforskningar och i princip uttömmar de möjligheter som finns att hitta en ersättare. Det kan t.ex. krävas att myndigheten tillfrågar samtliga personer som anmält intresse för ställföreträdarskap. Några remissinstanser, bl.a. *Västerås kommun*, efterlyser ett förtydligande av vad som krävs för att överförmyndaren ska anses ha vidtagit alla rimliga åtgärder. Det är emellertid inte möjligt att på ett uttömmande sätt ange vad som krävs av överförmyndarna i detta avseende. Frågan får i stället bedömas med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

Mot bakgrund av de långtgående skyldigheter kommunerna har att finna lämpliga ställföreträdare bör det endast i ett fåtal fall per år bli aktuellt att ett förvaltarens uppgifter måste upphöra trots att det finns behov av ett sådant. Den enskilde har dock alltid möjlighet att ansöka om stöd-, vård- eller omsorgsinsatser enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Vidare kan den enskilde söka vård enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763). Det kan också bli aktuellt med tvångsvård enligt lagen (1988:870) om vård

av vissa missbrukare eller lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård. Det förutsätter emellertid att kriterierna för sådana ingripanden är uppfyllda.

Socialnämnden har även enligt 5 kap. 3 § socialtjänstförordningen (2001:937) en anmälningsskyldighet till överförmyndaren när det gäller behov av god man eller förvaltare. Det finns inte heller något hinder mot att t.ex. anhöriga till den enskilde ansöker om att en god man eller förvaltare på nytt ska förordnas.

Mot den angivna bakgrunden anser regeringen, i likhet med utredningen, att det inte är motiverat att överväga ytterligare åtgärder i de fall ett ställföreträderskap upphör.

En enskild som har god man kan, till skillnad från vad som gäller vid ett förvaltarskap, själv besluta över sin egendom. Ett bibehållet godmanskap får därför inte samma konsekvenser som om ett förvaltarskap består utan att det finns en ställföreträdare förordnad. Det finns dock inte skäl att göra skillnad mellan situationerna. Om en ersättare för en god man som förordnats enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken inte kan utses trots att överförmyndaren har vidtagit alla rimliga åtgärder för att finna en ersättare, bör därför godmanskapet upphöra.

Ett uppdrag som ställföreträdare kan upphöra i förtid även till följd av att ställföreträdaren t.ex. avlider eller befinns olämplig. Utredningen föreslår att om överförmyndaren i ett sådant fall har vidtagit alla rimliga åtgärder för att finna en ersättare, men inte lyckas med det, bör även i en sådan situation ett godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap upphöra. Det har dock inte framkommit att det i praktiken är problem att finna ersättare i dessa fall. Regeringen anser därför att det inte finns behov av en sådan reglering.

Sammanfattningsvis anser regeringen att det bör framgå av lag att ett godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap ska upphöra, om någon ersättare inte kan utses trots att överförmyndaren har vidtagit alla rimliga åtgärder för att hitta någon som är lämplig och vill åta sig uppdraget.

Beslut om entledigande av ställföreträdare och upphörande av ställföreträderskap bör fattas av rätten

Enligt nuvarande ordning beslutar rätten om upphörande av ett godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller ett förvaltarskap. Detsamma bör gälla om ett godmanskap eller förvaltarskap ska upphöra till följd av att någon ersättare inte kan utses.

Det är överförmyndaren som beslutar om entledigande av en god man eller förvaltare i de situationer där det kan bli aktuellt i dag. Utredningen föreslår att rätten ska fatta beslut om entledigande av ställföreträdaren i den situation som behandlas i detta avsnitt. *Svea hovrätt* framhåller att det kan leda till gränsdragningsproblem om olika instanser prövar frågor om entledigande och förordar att beslutet även i nu aktuellt fall ska fattas av överförmyndaren. Mot detta talar att ett entledigande av en ställföreträdare i förtid samtidigt väcker frågan om huruvida ställföreträderskapet ska bestå. Regeringen anser därför att det bör vara rätten som fattar beslut om entledigande av en god man som förordnats enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller en förvaltare trots att en ersättare inte har utsetts.

8 Lättnader i ett dödsbos skyldighet att redovisa den enskildes egendom

Regeringens förslag: Överförmyndaren ska få befria ett dödsbo efter en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare från skyldigheten att lämna årsräkning eller sluträkning eller besluta att sådana räkningar får lämnas i förenklad form, om det med hänsyn till dödsboets och den enskildes förhållanden, tillgångarnas art eller värde eller omständigheterna i övrigt finns särskilda skäl.

Dödsboet efter en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare ska ha rätt till ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för att fullgöra skyldigheten att upprätta en årsräkning eller sluträkning över den enskildes egendom.

2013 års utrednings förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget om att ett dödsbo ska kunna få lättnader i skyldigheten att redovisa den enskildes egendom eller lämnar förslaget utan invändning. Hit hör bl.a. *Domstolsverket*, *Länsstyrelsen i Skåne län*, *Göteborgs universitet*, *Malmö kommun* och *Riksförbundet Gode män och Förvaltare*. Några remissinstanser, bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Linköpings kommun*, ifrågasätter om dödsboet över huvud taget bör vara skyldigt att lämna en sluträkning i en avlidne ställföreträdarens ställe och anser att överförmyndaren eller en god man i stället bör bistå dödsboet. *Härnösands kommun*, *Jönköpings kommun* och *Linköpings kommun* framhåller att ett alternativ till utredningens förslag kan vara att utse en tillfällig god man med uppdrag att upprätta sluträkning efter den avlidne ställföreträdaren. *Linköpings kommun* och *Uddevalla kommun* anser att enbart hänsyn till dödsbodelägarna, som ålder eller sjukdom, inte bör kunna utgöra skäl för lättnad i dödsboets redovisningsskyldighet. *Uppsala universitet* är tveksamt till behovet av en särskild reglering mot bakgrund av det begränsade antal fall det rör sig om.

De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget om att dödsboet ska ha rätt till ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för att redovisa den enskildes egendom. *Hovrätten för Västra Sverige* och *Helsingborgs tingsrätt* befarar att förslaget om att dödsboet ska ha rätt till ersättning för att anlita extern hjälp för att redovisa den enskildes egendom kan leda till ökade kostnader för den enskilde. *Göteborgs kommun* och *Härnösands kommun* avstyrker förslaget av den anledningen. *Skellefteå kommun* ifrågasätter om det inte i stället bör införas en mer omfattande möjlighet att befria dödsboet från skyldigheten att upprätta en sluträkning. *Sveriges Kommuner och Landsting* avstyrker förslaget att dödsboets kostnader i vissa fall ska betalas av kommunen.

Skälen för regeringens förslag

Dödsboets skyldighet att redovisa den enskildes egendom bör behållas

En god man eller förvaltare som frånträder sitt uppdrag är skyldig att lämna en sluträkning till överförmyndaren beträffande egendom som har

stått under hans eller hennes förvaltning. Sluträkningen ska innehålla en redogörelse för förvaltningen under det löpande året fram till dess att ställföreträderskapet upphörde. Det ska i sluträkningen också anges den enskildes tillgångar och skulder vid början och slutet av den tid som räkningen avser. Vidare ska en sammanställning göras av inkomster och utgifter under nämnda tid. Räkningen ska avges på heder och samvete.

Avlider en god man eller förvaltare är det i stället dödsboet som ska fullgöra skyldigheten. Beroende på när på året ställföreträdaren avlider kan dödsboet också ha en skyldighet att lämna en årsräkning, vilken innehåller samma typ av uppgifter som en sluträkning. Det är visserligen ovanligt att en ställföreträdare avlider under tiden ett uppdrag pågår, men i sådana fall behöver dödsboet normalt hjälp med att redovisa den enskildes egendom. Skyldigheten kan upplevas som betungande av de efterlevande, som t.ex. på grund av hög ålder eller sjukdom kan ha svårt att fullgöra uppgiften. Det bör därför övervägas om det bör finnas möjligheter att begränsa vad som ska gälla beträffande dödsboets skyldighet i detta avseende.

Några remissinstanser ifrågasätter om dödsboets skyldighet att upprätta en sluträkning alls bör finnas kvar. Regeringen anser dock att det är viktigt att överförmyndaren kan kontrollera att det inte har förekommit några oegentligheter i den avlidne ställföreträdarens tidigare förvaltning av den enskildes egendom. Det bedöms inte lämpligt, som t.ex. *Härnösands kommun* förordar, att utse en ställföreträdare med enda uppgift att upprätta dödsboets sluträkning, eftersom en sådan uppgift är av en annan karaktär än de uppgifter som normalt ingår i ett ställföreträdaruppdrag, dvs. att företräda den enskilde. Inte heller bör överförmyndaren eller en ny god man eller förvaltare, som *Hovrätten för Västra Sverige* respektive *Linköpings kommun* föreslår, ges i uppgift att bistå dödsboet med att upprätta sluträkning, eftersom dessa har till uppgift att granska den tidigare ställföreträdarens räkenskaper. Regeringen anser mot den bakgrunden att skyldigheten för ett dödsbo att i en avliden ställföreträdarens ställe redovisa den enskildes egendom bör behållas.

Ett dödsbo bör kunna bli befriat från skyldigheten att lämna sluträkning och årsräkning

För närvarande finns det inte någon möjlighet att begränsa dödsboets skyldighet att redovisa den enskildes egendom. Samtidigt gäller att överförmyndaren får befria en ställföreträdare från sin skyldighet att lämna en årsräkning eller sluträkning eller besluta att en sådan räkning får lämnas i förenklad form om det med hänsyn till ställföreträdarens och den enskildes förhållanden, tillgångarnas art eller värde eller omständigheterna i övrigt finns särskilda skäl. Enligt regeringens uppfattning framstår denna skillnad inte som motiverad.

Behovet för den enskilde att hans eller hennes egendom redovisas efter en ställföreträdarens död skiljer sig inte från vad som normalt gäller för en ställföreträdarens redovisningsskyldighet. Att införa en mer omfattande möjlighet att befria dödsboet från skyldigheten att redovisa den enskildes egendom, som *Skellefteå kommun* föreslår, bedöms därför inte lämpligt. Det saknas däremot skäl att göra skillnad mellan en ställföreträdarens skyldighet att redovisa den enskildes egendom och ett dödsbos motsvarande

Prop. 2013/14:225 skyldighet. De möjligheter som redan finns till lättnad i en ställföreträdarens redovisningsskyldighet bör därför även gälla för dödsbo. En sådan lättnad i skyldigheten för ett dödsbo att redovisa den enskildes egendom kan dessutom påverka möjligheterna att rekrytera erfarna gode män och förvaltare som inte vill riskera att hans eller hennes familj kan komma att belastas till följd av uppdraget. Regeringen anser alltså att det bör införas en möjlighet till lättnad för ett dödsbo efter en god man eller förvaltare motsvarande den möjlighet som finns för ställföreträdare.

Om en ställföreträdare försätts i konkurs, har konkursförvaltaren en redovisningsskyldighet motsvarande den ovan nämnda skyldigheten för ett dödsbo. Regeringen anser dock att det inte finns behov av att för konkursförvaltare införa motsvarande möjlighet till lättnad i den skyldigheten.

Dödsboet bör kunna få ersättning för utgifter för att anlita hjälp

Det är relativt vanligt att ett dödsbo behöver anlita hjälp för att upprätta en sluträkning, vilket kan leda till en utgift för dödsboet. För närvarande finns inte någon möjlighet att få ersättning för en sådan utgift. En ställföreträdare som avslutar sitt uppdrag har däremot rätt till ett arvode som inkluderar upprättande av en sluträkning. Även denna skillnad framstår enligt regeringen som omotiverad. Det framstår som rimligt att även dödsbo bör kunna få kompensation för en utgift som krävs för att avsluta uppdraget. En möjlighet för dödsboet att anlita hjälp – så att redovisningen blir korrekt – är även till fördel för den enskilde och för överförmyndaren. Regeringen föreslår därför att dödsboet efter en god man eller förvaltare ska kunna få ersättning för den utgift som uppstått för att redovisa den enskildes egendom.

På samma sätt som den enskilde ska ersätta ställföreträdarens arvode och utgifter är det rimligt att den enskilde ersätter dödsboets utgifter för att upprätta sluträkning. Ett villkor bör vara att dödsboets utgifter har varit skäligen påkallade för att sluträkningen och årsräkningen ska kunna upprättas. Den kostnadsökning för den enskilde som *Hovrätten för Västra Sverige* och *Helsingborgs tingsrätt* befarar kommer därmed inte att uppstå. I de fall den enskilde inte har medel att ersätta dödsboets utgifter anser regeringen, till skillnad från *Sveriges Kommuner och Landsting*, att kommunen bör stå för utgiften. Det bör vara en uppgift för överförmyndaren att besluta om ersättning till dödsboet.

Motsvarande regler bör gälla för ett dödsbo efter en förordnad förmyndare

Skyldigheten att upprätta en sluträkning och årsräkning gäller även för ett dödsbo efter en förordnad förmyndare. Det framstår som rimligt att även ett sådant dödsbo ska kunna ges befrielse eller lättnad i skyldigheten att lämna sluträkning och årsräkning, liksom att få ersättning för utgifter som har varit skäligen påkallade. Regeringen föreslår därför att motsvarande reglering som för ett dödsbo efter en god man eller förvaltare ska gälla för ett dödsbo efter en förordnad förmyndare.

Regeringens bedömning: Det bör inte införas en möjlighet för gode män eller förvaltare att få ersättning för försäkringskostnader från den enskilde eller kommunen.

2013 års utrednings bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna delar bedömningen eller lämnar den utan invändning. Inte någon remissinstans anser att huvudmannen bör stå kostnaden för gode mäns och förvaltares försäkringar. Ett antal remissinstanser anser dock att kommunen bör stå för sådana kostnader. Hit hör bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige*, *Uppsala universitet*, *Sjöbo kommun*, *Riksförbundet Gode män och Förvaltare* och *Handikappförbunden*. *Länsstyrelsen i Skåne län* anser att det bör vara obligatoriskt för ställföreträdare att teckna ansvarsförsäkring.

Skälen för regeringens bedömning: Utredningen har haft i uppdrag att överväga om det bör införas en möjlighet för ställföreträdare att få ersättning för försäkringskostnader.

Enligt föräldrabalken ska en god man eller förvaltare omsorgsfullt fullgöra sina skyldigheter och alltid handla på det sätt som bäst gagnar huvudmannen. En ställföreträdare är skyldig att ersätta skada som han eller hon uppsåtligen eller av vårdslöshet orsakar den enskilde i sitt uppdrag. Med hänsyn till detta kan det såväl för den enskilde som för ställföreträdaren vara motiverat att ställföreträdaren tecknar en försäkring. En försäkring skapar trygghet i uppdraget och säkerställer att den enskilde får ersättning för skada som ställföreträdaren orsakar.

Det finns möjligheter för gode män och förvaltare att teckna ansvars- och olycksfallsförsäkringar via godmansföreningar. Det har i olika sammanhang kritiserats att ställföreträdare inte kan få ersättning för sådana kostnader. Nuvarande reglering ger inte möjlighet för en ställföreträdare att få ersättning för sina försäkringskostnader från den enskilde. Någon ändring i detta avseende föreslås inte av utredningen, vilket är en bedömning som remissinstanserna delar. Regeringen anser, av principiella skäl, inte heller att det är lämpligt att det införs en sådan möjlighet.

Några remissinstanser, däribland *Hovrätten för Västra Sverige* och *Sjöbo kommun*, förespråkar att kommunen ska stå för kostnaden för gode mäns och förvaltares försäkringar och motiverar detta med att det är kommunen som utser ställföreträdare och samtidigt har ett tillsynsansvar över dessa. *Riksförbundet Gode män och Förvaltare* och *Uppsala universitet* menar att en sådan skyldighet för kommunen kan inverka positivt på rekryteringen av gode män och förvaltare. Något som talar mot en sådan lösning är att ställföreträdare inte är anställda av kommunen utan fullgör ett privaträttsligt uppdrag. Att kommunen skulle svara för deras försäkringar väcker därför frågor utifrån kommunalrättsliga principer, bl.a. om likställighet. Det har inte heller uppmärksammats att enskilda eller ställföreträdare annat än i undantagsfall drabbas av förluster till följd av att det saknas försäkring. Enligt regeringens bedömning bör därför inte kommunen stå för ställföreträdarens försäkringskostnader.

Mot den angivna bakgrunden och med hänsyn till att ställföreträdare har goda möjligheter att teckna försäkring till en låg kostnad anser

Prop. 2013/14:225 regeringen att det inte bör införas en möjlighet för gode män och förvaltare att få ersättning för försäkringskostnader från den enskilde eller kommunen.

Länsstyrelsen i Skåne län anser att det ska vara obligatoriskt för ställföreträdare att teckna ansvarsförsäkring. Som regeringen tidigare uttalat är förhållandena alltför skiftande mellan olika ställföreträdarskap för att motivera en sådan skyldighet (jfr prop. 2007/08:150 s. 56). I en del fall kan visserligen en ställföreträdare redan ha en ansvarsförsäkring inom ramen för sin yrkesverksamhet som t.ex. advokat eller revisor. För andra ställföreträdare finns det goda möjligheter att, när det är motiverat, teckna försäkring till låg kostnad. Inget hindrar heller att överförmyndaren, vid bedömningen av om någon är lämplig som ställföreträdare, ställer krav på försäkringsskydd.

10 Ökat inflytande vid valet av god man eller förvaltare

Regeringens förslag: Den person som den enskilde föreslår som god man eller förvaltare ska utses, om han eller hon uppfyller lämplighetskraven och vill åta sig uppdraget.

2004 års utrednings förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna tillstyrker förslaget eller lämnar det utan invändning.

Skälen för regeringens förslag: En god man eller förvaltare kan utses för någon som till följd av sjukdom, psykisk störning eller annat liknande förhållande behöver hjälp att ta hand om sina angelägenheter. När en god man eller förvaltare förordnas innebär det att de beslut som tidigare fattades av den enskilde i praktiken i stället fattas av ställföreträdaren. I situationer där den enskilde behöver förlita sig på en annan person för att få hjälp med personliga och ekonomiska angelägenheter är det viktigt att det finns ett förtroendefullt förhållande, att den enskilde känner sig trygg i sin vardag och att principen om självbestämmande får genomslag. Som ett led i detta arbetar regeringen med frågan om framtidsfullmakter. Genom en sådan fullmakt skulle en enskild kunna välja en person som företräder honom eller henne om behov uppstår senare i livet. Vikten av självbestämmande gör sig emellertid i lika stor utsträckning gällande inom ramen för ett godmanskap eller förvaltarskap. För att säkerställa den enskildes rätt till inflytande över sin egen situation finns det därför regler om att den enskilde ska samtycka till att en god man förordnas, om hans eller hennes tillstånd tillåter det. Ett beslut om att utse en ställföreträdare mot den enskildes vilja får bara fattas om det är helt nödvändigt.

Däremot finns det inte något uttryckligt krav på att den enskilde ska samtycka till vem som utses till ställföreträdare. För närvarande gäller visserligen att den enskilde ska ges tillfälle att yttra sig över bl.a. vem som ska förordnas som god man eller förvaltare, om det kan ske. Det är

dock skillnad på att godta någon som föreslagits och på att själv få välja ställföreträdare.

En utgångspunkt för regeringen är att samhällets hjälpinsatser ska bygga på respekten för enskildas integritet samt att enskilda i största möjliga utsträckning ska ges inflytande och medbestämmande i angelägenheter som rör dem själva. Särskilt mot bakgrund av att ställföreträdare i vissa fall kan förordnas utan samtycke bör den enskildes synpunkter på vem som ska företräda honom eller henne tillmätas stor betydelse. Regeringen anser mot den bakgrunden att det är angeläget att säkerställa att den enskilde ges större möjligheter till inflytande över valet av ställföreträdare. Det ger goda förutsättningar för en väl fungerande relation mellan den enskilde och ställföreträdaren grundat på ömsesidigt förtroende. Ett sådant inflytande kan också leda till att antalet önskemål om byte av ställföreträdare minskar och därmed till en arbetsbesparing hos överförmyndaren. Om de enskildas egna önskemål ges större vikt kan det också leda till att rekryteringsbasen till ställföreträdaruppdrag breddas, eftersom det sannolikt resulterar i att andra personer än de som självmant åtar sig ställföreträdaruppdrag kan utses. Ett ökat inflytande för den enskilde över vem som ska förordnas som god man eller förvaltare ger alltså fördelar såväl för den enskilde som för överförmyndaren.

Ett sätt att uppnå detta skulle kunna vara att införa ett krav på samtycke till vem som utses till ställföreträdare. Regeringen delar dock utredningens bedömning att ett sådant krav inte bör införas, eftersom det kan leda till att det i vissa fall blir omöjligt att i förlängningen ens anordna ett godmanskap. I stället bör utgångspunkten vara att den person som den enskilde föreslår som god man eller förvaltare också utses. En förutsättning bör dock vara att denne bedöms lämplig och också vill åta sig uppdraget. Om den föreslagna ställföreträdaren inte bedöms lämplig och rätten eller överförmyndaren därför inte kan gå den enskilde till mötes, krävs att skälen för detta redovisas, något som inte är självklart enligt nuvarande ordning. Därigenom säkerställs att beslutet är väl motiverat och att den enskilde ges bättre möjligheter att förstå varför hans eller hennes vilja inte tillgodosätts, vilket i sin tur kan leda till att färre beslut överklagas.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att den person som den enskilde föreslår som god man eller förvaltare ska utses om han eller hon uppfyller lämplighetskraven (se vidare avsnitt 11) och vill åta sig uppdraget.

11 Bättre kontroll av ställföreträdares lämplighet

Regeringens förslag: Innan någon förordnas till god man eller förvaltare ska personens lämplighet kontrolleras i den utsträckning som behövs.

2004 års utrednings förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det. *Finansinspektionen* påpekar att det kan vara

Prop. 2013/14:225 svårt att få fram relevanta uppgifter för personer med utländsk härkomst, vilket kan leda till att sådana personer inte förordnas. Många remissinstanser, bl.a. *Sveriges Kommuner och Landsting*, *Föreningen Sveriges Överförmyndare* och *Handkappförbundens samarbetsorgan*, framför synpunkter på vem som bör kunna komma i fråga för ett ställföreträdaruppdrag.

Skälen för regeringens förslag

Skärpt kontroll av ställföreträdares lämplighet

För den som behöver god man eller förvaltare är det avgörande att den som utses är lämplig för uppdraget. Av föräldrabalken och lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn framgår att den som utses ska vara rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig. Den som är underårig eller som själv har förvaltare får inte vara god man eller förvaltare. Regleringen är generell utformad och ger inte företräde åt någon person med särskilda kvalifikationer. Avgörande för vem som ska utses till god man eller förvaltare är den enskildes behov av hjälp, men också hans eller hennes krav på att få leva ett så värdigt och gott liv som möjligt. I lagen om god man för ensamkommande barn föreskrivs att överförmyndaren ska fästa särskild vikt vid den utsatta situation som barnet befinner sig i.

Överförmyndaren har för närvarande möjlighet att kontrollera såväl belastningsregistret som Kronofogdemyndighetens register inför att någon förordnas till god man eller förvaltare. Det saknas dock regler om i vilken utsträckning dessa verktyg bör användas. Det visar sig också att kontrollen av ställföreträdare skiljer sig åt mellan olika överförmyndare. Medan vissa överförmyndare aktivt hämtar in uppgifter finns det andra som inte utför en sådan kontroll, t.ex. om den föreslagna ställföreträdaren är anhörig till den hjälpbehövande.

Gode män och förvaltare gör en mycket värdefull insats för den enskilde som de företräder. I enstaka fall kan det dock inträffa att en ställföreträdare missköter sitt uppdrag, något som i möjligaste mån behöver undvikas. Regeringen anser därför att det finns anledning att betona vikten av att överförmyndaren gör en aktiv efterforskning av ställföreträdarens lämplighet. På så sätt säkerställs att den som utses är kompetent att klara av uppdraget. Vidare minimeras risken för att den enskilde utnyttjas av sin ställföreträdare. Genom att lämpliga personer utses kan ställföreträdaruppdragen också utföras mer effektivt, vilket gagnar den enskilde och underlättar överförmyndarens tillsyn. Mot den bakgrunden bör kravet på kontrollåtgärder skärpas. Hur omfattande denna efterforskning bör vara får avgöras från fall till fall. Överförmyndaren bör dock utnyttja sin möjlighet att kontrollera såväl belastningsregistret som Kronofogdemyndighetens register inför varje förordnande. Därmed undviks att personer som gjort sig skyldiga till brott eller misskött sin egen ekonomi utses till ställföreträdare. Ett självklart inslag i kontrollen är vidare att i förekommande fall beakta om personen utfört tidigare ställföreträdaruppdrag på ett tillfredsställande sätt. *Finansinspektionen* påpekar att det kan vara svårt att få fram relevanta uppgifter för personer med utländsk härkomst. Det är angeläget att även sådana personer kan utses till ställföreträdare. I sådana fall får överförmyndarna inhämta kompletterande referenser på annat sätt.

Att den enskilde själv har föreslagit någon till ställföreträdare (avsnitt 10) innebär inte att överförmyndarens kontroll bör vara mindre noggrann.

Sammanfattningsvis anser regeringen att den nuvarande regleringen bör kompletteras så att kravet på aktiva kontrollåtgärder kommer till klart uttryck. Det bör därför framgå av föräldrabalken att innan någon förordnas till god man eller förvaltare ska hans eller hennes lämplighet kontrolleras i den utsträckning som behövs. Såväl överförmyndaren som domstolen har ett ansvar för att den föreslagna ställföreträdaren är lämplig för uppdraget. Normalt inskränks dock fullgörandet av domstolens ansvar i denna del till att granska de uppgifter som överförmyndaren hämtat in i ärendet.

Om en god man eller förvaltare gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller på annat sätt visar sig vara olämplig för uppdraget, ska denne entledigas. Det är viktigt att överförmyndaren även vid denna prövning har de verktyg som behövs för att kontrollera ställföreträdarens lämplighet. Regeringen avser därför att i förordning uttryckligen föreskriva att överförmyndaren har rätt att inhämta belastningsregisterutdrag även i en sådan situation.

Vem bör utses till ställföreträdare?

Ett antal remissinstanser framför synpunkter på vem som bör kunna komma i fråga som ställföreträdare. En del remissinstanser, bl.a. *Föreningen Sveriges Överförmyndare* och *Sveriges Kommuner och Lands-ting*, framhåller att det kan finnas situationer då det t.ex. är mindre lämpligt att en anhörig utses till ställföreträdare. Andra remissinstanser, t.ex. *Riksförbundet FUB*, anser i stället att det vid olika former av funktionshinder är de närmast anhöriga som bäst kan tolka den enskildes behov av hjälp.

Regeringen konstaterar att en stor andel av dagens gode män och förvaltare utgörs av anhöriga till dem som har behov av ställföreträdare. De anhöriga är således en mycket värdefull tillgång. Samtidigt kan det finnas situationer när det är mindre lämpligt att en anhörig utses till ställföreträdare, t.ex. om det förekommer motsättningar mellan den enskilde och den anhörige. Det kan även i andra fall vara olämpligt att en person utses till ställföreträdare, t.ex. om det finns risk för motstridiga intressen. Det bedöms emellertid inte möjligt att generellt undanta någon särskild kategori av personer. I stället bör det även fortsättningsvis vara överförmyndarens uppgift att utifrån omständigheterna i det enskilda fallet avgöra om en person är lämplig som ställföreträdare. I detta ingår att göra en jävsprövning. Utgångspunkten måste alltid vara att den som utses har förmåga att se till den enskildes bästa.

Regeringen avser även fortsättningsvis att följa frågan. I sammanhanget kan nämnas att Socialstyrelsen i år har redovisat ett uppdrag till regeringen som rör personlig assistans och gode män och förvaltare (Personlig assistent och god man – Är rollerna förenliga?).

Hur många uppdrag bör en ställföreträdare kunna ha?

Gode män och förvaltare är i regel kvalificerade och kan utföra sina uppdrag på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. För att kunna rekrytera

Prop. 2013/14:225 gode män i den utsträckning som behövs är det viktigt att det finns tillgång till erfarna ställföreträdare som vill åta sig flera uppdrag. En ställföreträdarens förmåga att klara av flera uppdrag är avhängig hans eller hennes skicklighet och erfarenhet samt uppdragens komplexitet. Samtidigt är det, som utredningen framhåller, viktigt att en och samma person inte är god man eller förvaltare för alltför många personer. Det finns en risk för att en ställföreträdare som tar på sig alltför många uppdrag inte klarar av att tillgodose samtliga huvudmäns intressen.

Vid den lämplighetsprövning som överförmyndaren ska göra ingår att bedöma om den som förordnas har förutsättningar att klara av uppdraget. Den som utses ska inte ha så många uppdrag att han eller hon riskerar att få svårt att sköta det nya uppdraget. Om det finns en sådan risk, är det inte lämpligt att personen får ytterligare uppdrag. Utgångspunkten är att ett uppdrag som god man eller förvaltare är ett frivilliguppdrag som syftar till att ge den enskilde stöd. Det är därför viktigt att den som utses har tillräckligt med tid för att tillgodose den enskildes behov.

Regeringen anser mot denna bakgrund att det inte är lämpligt att i lag reglera hur många uppdrag en ställföreträdare får åta sig. Antalet uppdrag bör i stället beaktas inom ramen för den prövning av lämpligheten hos den tilltänkta ställföreträdaren som alltid ska ske inför ett förordnande. Regeringen anser, i likhet med utredningen, att det inte behövs några särskilda bestämmelser för att säkerställa detta.

12 Sekretess för uppgifter om ensamkommande barn

Regeringens förslag: Sekretess ska gälla hos överförmyndare i ärenden enligt lagen om god man för ensamkommande barn för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men. Sådan sekretess ska gälla i högst 20 år. Sekretessen ska inte hindra att den enskilde eller den enskildes make eller sambo och närmaste släktingar kan ta del av handlingar som rör godmanskapet och som förvaras hos överförmyndaren.

Sekretess ska även gälla hos domstol för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden i ärenden enligt lagen om god man för ensamkommande barn, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs. Sekretessen ska gälla i högst 70 år.

2013 års utrednings förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker förslagen eller lämnar dem utan invändning. *Tidningsutgivarna* och *Journalistförbundet* anser dock att sekretessen inte bör skydda uppgifter om ställföreträdaren. *Handikappförbunden* ifrågasätter om det är lämpligt att sekretessen om utlännings säkerhet i vissa fall (21 kap. 5 § offentlighets- och sekretesslagen [2009:400]) åsidosätts av en ny reglering. *Länsstyrelsen* i

Stockholms län och Länsstyrelsen i Norrbottens län påtalar att det finns behov av en motsvarande sekretessbestämmelse för länsstyrelsen.

Skälen för regeringens förslag: I ärenden om god man enligt föräldrabalken gäller sekretess hos överförmyndaren för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider men. Sekretessen gäller för uppgifter om såväl den enskilde som ställföreträdaren. Sekretessen gäller i högst 20 år (32 kap. 4 § offentlighets- och sekretesslagen). Även i domstol gäller sekretess för sådana uppgifter i ärenden om anordnande av godmanskap enligt föräldrabalken, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs. Sekretessen gäller i högst 70 år (36 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen).

Motsvarande sekretess gäller inte i ärenden enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn. För uppgift som rör utlännning gäller visserligen sekretess om det kan antas att röjande av uppgiften skulle medföra fara för att någon utsätts för övergrepp eller lider annat allvarligt men som föranleds av förhållandet mellan utlännningen och utländsk stat eller myndighet eller organisation av utlännningar (21 kap. 5 § offentlighets- och sekretesslagen). För att sekretess ska gälla krävs det alltså att ett röjande av en uppgift leder till skada som hänger samman med den enskildes särskilda förhållanden som utlännning. Bestämmelsen syftar till att skydda den enskilde eller dennes anhöriga mot t.ex. repressalier. Det innebär att det finns uppgifter om ensamkommande barn som för närvarande inte omfattas av sekretess.

Vid handläggningen av ärenden om god man för ensamkommande barn förekommer ett antal uppgifter som rör barnets personliga förhållanden. Det kan t.ex. vara uppgifter om hur barnet har kommit hit och om hans eller hennes behov och nuvarande situation. Även uppgifter om barnets försörjning eller ekonomiska förhållanden i övrigt förekommer. Det rör sig alltså om samma sorts uppgifter som i ärenden om ställföreträdare enligt föräldrabalken. Sådana uppgifter rör många gånger förhållanden som av den enskilde upplevs som privata och känsliga. Regeringen anser att det är angeläget att ensamkommande barn i sin utsatta situation ges ett fullgott integritetsskydd. Det finns därför behov av sekretess i ärenden om god man för ensamkommande barn på motsvarande sätt som i ärenden enligt föräldrabalken. Detta behov täcks inte av befintliga bestämmelser.

Vid bedömningen av om en ny sekretessbestämmelse bör införas måste en avvägning mellan olika intressen göras. I ärenden om god man för ensamkommande barn hos överförmyndare kan rätten att ta del av handlingar bl.a. ha betydelse för möjligheten till insyn i och kontroll av myndighetens verksamhet. Mot detta ska ställas att det i sådana ärenden ofta finns uppgifter om barnets personliga förhållanden som är integritetskänsliga och därför inte bör få allmän spridning. Sådana uppgifter bedöms inte heller typiskt sett vara av sådan art som krävs för att möjliggöra en tillfredsställande insyn i överförmyndarens verksamhet. Regeringen anser att barnets behov av skydd för den personliga integriteten är av sådan tyngd att det bör införas en ny bestämmelse som garanterar barnet ett sådant skydd.

En sådan bestämmelse innebär att sekretessen även gäller uppgifter om andra enskilda än barnet. *Tidningsutgivarna* och *Journalistförbundet* anser att uppgifter om ställföreträdaren inte bör omfattas av sekretess. Som skäl för detta anförs bl.a. att behovet av skydd för uppgifter om ställföreträdarnas personliga och ekonomiska förhållanden är svagt, medan offentlighetsintresset är synnerligen starkt. Regeringen delar inte den uppfattningen utan anser att det även i dessa fall finns ett behov av att kunna hemlighålla uppgifter. I ärenden om god man enligt föräldrabalken gäller sekretessbestämmelsen även för uppgifter om ställföreträdaren och det bedöms motiverat med en motsvarande reglering i ärenden enligt lagen om god man för ensamkommande barn.

Regeringen föreslår mot den bakgrunden att sekretess, på motsvarande sätt som i ärenden enligt föräldrabalken, ska gälla hos överförmyndare i ärenden om god man för ensamkommande barn, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men. Sådan sekretess bör gälla i högst 20 år. Med hänsyn till den enskildes och närståendes möjligheter till insyn i skötseln av barnets angelägenheter bör sekretessen inte gälla i förhållande till ett ensamkommande barns närmaste släktingar. Det finns inom ramen för detta ärende inte möjlighet att överväga frågan om sekretess även bör gälla för uppgifter i ärenden hos länsstyrelserna.

Regeringen anser att de skäl som talar för sekretess i ärenden hos överförmyndaren med samma styrka gör sig gällande i ärenden som handläggs av domstol. Även i domstol bör därför sekretess, på motsvarande sätt som i andra familjerättsliga mål och ärenden, gälla för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden som förekommer i ärenden enligt lagen om god man för ensamkommande barn. Sekretess bör därmed gälla om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs. Sekretessen bör gälla oavsett om en part begär det eller inte. Skälet för detta är att den som är i behov av god man ofta inte kan förväntas förstå att det krävs en särskild begäran om sekretess för att uppgifterna inte ska bli offentliga. För uppgift i en allmän handling bör sekretessen gälla i högst 70 år.

13 Statistik över överförmyndarens verksamhet

Regeringens förslag: Överförmyndaren eller överförmyndarnämnden ska lämna de uppgifter om sin verksamhet som är nödvändiga för att länsstyrelsen ska kunna föra statistik om överförmyndarnas verksamhet.

Regeringens bedömning: Närmare föreskrifter om överförmyndarnas uppgiftsskyldighet, om vilken statistik som ska föras och om vilka länsstyrelser som ska föra statistiken bör meddelas i förordning.

2013 års utrednings förslag överensstämmer i sak med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna, bl.a. *Malmö kommun*, *Länsstyrelsen i Dalarnas län* och *Föreningen Sveriges Överförmyndare*, tillstyrker förslaget eller lämnar det utan invändning. Ett antal länsstyrelser, bl.a. *Länsstyrelsen i Stockholms län*, *Länsstyrelsen i Östergötlands län*, *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* och *Länsstyrelsen i Västernorrlands län*, anser dock att uppgiften att föra statistik bör ligga på Statistiska centralbyrån. *Länsstyrelsen i Skåne län* påtalar att uppgiften att samla in statistik för i huvudsak externt bruk inte åligger länsstyrelsen på något annat tillsynsområde och menar att länsstyrelserna saknar kunskap om att föra statistik.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: För närvarande samlas uppgifter om överförmyndarens verksamhet och de ställföreträdarskap som omfattas av myndighetens tillsyn i de register som överförmyndaren själv har en skyldighet att föra. Överförmyndarna redovisar vidare denna typ av uppgifter i de redogörelser om sin verksamhet som de årligen är skyldiga att lämna till länsstyrelserna. Länsstyrelserna använder dessa uppgifter i sin tillsynsverksamhet. Någon statistik om t.ex. antalet gode män och förvaltare eller storleken på förvaltad kapital finns däremot inte.

Riksrevisionen har i sin granskning av länsstyrelsernas tillsyn av överförmyndarna pekat på behovet av att mer effektivt kunna följa utvecklingen av överförmyndarnas verksamhet (RiR 2009:31). Länsstyrelserna har också, till följd av ett uppdrag i regleringsbrevet för år 2010, uttalat att de har ambitionen att sammanställa statistik av de uppgifter som hämtas in från överförmyndarna. Vid sidan av detta har Pensionsmyndigheten, som på uppdrag av E-delegationen genomfört en förstudie om en elektronisk fullmaktstjänst, funnit att det för att förbättra hanteringen hos bl.a. myndigheter, banker och apotek finns ett stort behov av att inrätta ett centralt elektroniskt ställföreträdareregister, så att det enkelt går att kontrollera vem som har rätt att företräda en enskild.

För att kunna följa utvecklingen av överförmyndarnas verksamhet och underlätta länsstyrelsernas tillsyn är det enligt regeringens uppfattning viktigt att det finns tillgång till statistik över verksamheten. Statistik är ett verktyg för att säkerställa en resurseffektiv och rättssäker verksamhet. Statistik kan också vara ett medel för att säkerställa att de som har god man eller förvaltare får sina intressen, behov och rättigheter tillgodosedda, t.ex. genom att visa på handläggningstider för ärenden om anordnande av godmanskap eller skillnader i verksamheten mellan olika kommuner. Dessutom skulle tillgången till statistik ge underlag för att bedöma om tillgången på gode män och förvaltare motsvarar det ökade behov som kan uppstå t.ex. till följd av en åldrande befolkning. Statistik utgör sålunda ett viktigt redskap för att i tid kunna vidta åtgärder för att säkerställa att det finns tillräckligt många gode män och förvaltare. Statistik kan också ge ökad insyn i överförmyndarnas verksamhet, t.ex. genom att utgöra underlag för forskning och för journalistisk granskning.

Regeringen anser mot den angivna bakgrunden att det är angeläget att det framställs statistik om överförmyndarens verksamhet. Det kan t.ex. röra uppgifter som tar sikte på antalet ställföreträdarskap och ställföreträdare samt kvaliteten inom och kostnaderna för verksamheten.

För att statistik ska kunna föras behöver överförmyndarna ta fram uppgifter om verksamheten. Ett par remissinstanser, bl.a. *Länsstyrelsen i*

Prop. 2013/14:225 *Västernorrlands län*, pekar på att förutsättningarna för att ta fram sådana uppgifter skiljer sig åt mellan kommunerna och att det t.ex. hos vissa överförmyndare fortfarande förs manuella register. Regeringen kan dock konstatera att det redan bedrivs projekt mellan ett antal större kommuner som syftar till att göra det möjligt att jämföra uppgifter om överförmyndarens verksamhet. Vidare finns många av de uppgifter om verksamheten som det kan vara aktuellt att använda i framtagandet av statistik i de register som överförmyndaren är skyldig att föra. Uppgifterna finns således redan i stor utsträckning och en skyldighet att därutöver lämna vissa ytterligare uppgifter till länsstyrelsen kan inte anses vara särskilt betungande för överförmyndarna. De uppgifter som tas fram bör också kunna vara till direkt nytta för överförmyndarna själva genom att utgöra underlag för dem att bedöma de resurser som behövs för verksamheten. Sammantaget anser regeringen att det bör införas en skyldighet för överförmyndaren att ta fram de uppgifter som behövs för att föra statistik om verksamheten.

Frågan blir då vilken myndighet som ska föra statistik över överförmyndarens verksamhet. Ett antal länsstyrelser anser att Statistiska centralbyrån ska föra statistiken. Det ingår emellertid inte i den myndighetens uppdrag att föra statistik i syfte att en annan myndighet ska kunna använda den som ett verktyg i sin tillsyn. Länsstyrelserna är de som har tillsyn över verksamheten och därmed nödvändig överblick för att kunna bedöma vilka uppgifter som bör samlas in. De samlar redan in uppgifter som är relevanta för deras tillsyn över överförmyndarnas verksamhet och får förutsättas ha den organisation och kompetens som krävs för att hantera uppgiften att ta fram statistik. Med hänsyn härtill anser regeringen att det är lämpligt att länsstyrelserna får uppgiften att föra statistik över överförmyndarens verksamhet.

I ett första skede är det rimligt att ett mindre antal statistiska uppgifter tas fram. Därefter kan antalet uppgifter vid behov successivt utökas. Några remissinstanser, bl.a. *Länsstyrelsen i Stockholms län* och *Länsstyrelsen i Västra Götalands län*, anser att den statistik som framställs bör vara en del av den officiella statistiken. Arbetet med att sammanställa statistik bör emellertid påbörjas och kvalitetssäkras innan det tas ställning till om så bör vara fallet.

Sammanfattningsvis bör det i lag införas en skyldighet för överförmyndarna att lämna de uppgifter om sin verksamhet som behövs för framställning av statistik. Av lagen bör det även framgå att det är länsstyrelsen som ska föra statistiken. Regeringen kommer att i förordning föreskriva att de länsstyrelser som ansvarar för tillsynen över överförmyndarnas verksamhet ska föra statistik över överförmyndarnas verksamhet inom respektive tillsynsområde. Den länsstyrelse som regeringen utser ska föra rikstäckande statistik på området. Regeringen avser att meddela närmare föreskrifter om överförmyndarnas uppgiftsskyldighet och om vilken statistik som länsstyrelsen ska föra.

Regeringens förslag: Ändringarna i offentlighets- och sekretesslagen ska träda i kraft den 1 september 2014. Ändringarna i föräldrabalken och patientsäkerhetslagen ska träda i kraft den 1 januari 2015.

Bestämmelsen om att tingsrätten får uppdra åt överförmyndaren att inhämta utredning i ärenden om godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap ska inte tillämpas i ärenden som har inletts vid tingsrätten före ikraftträdandet.

Utredningarnas förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Lagändringarna föreslås dock träda i kraft den 1 juli 2007 (2004 års utredning) respektive den 1 juli 2014 (2013 års utredning).

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna tillstyrker eller lämnar förslagen utan invändning.

Skälen för regeringens förslag: De lagändringar som föreslås påverkar myndigheter och enskilda. Förslaget om framställning av statistik kommer att kräva vissa anpassningar av it-system hos överförmyndare och länsstyrelser. Vidare krävs nya rutiner hos en del överförmyndare inför uppgiften att bistå tingsrätten med att inhämta utredning i ärenden om god man och förvaltare. Mot den bakgrunden bör ändringarna i föräldrabalken träda i kraft den 1 januari 2015.

Det är angeläget att de föreslagna ändringarna i offentlighets- och sekretesslagen träder i kraft så snart som möjligt. Ändringarna bör därför träda i kraft den 1 september 2014.

När det gäller förslaget att överförmyndaren ska bistå tingsrätten med att hämta in utredning i de ärenden tingsrätten handlägger (avsnitt 5) anser regeringen att det är lämpligt att överförmyndarens skyldighet ska gälla i de ärenden som kommer in till tingsrätten efter ikraftträdandet. Detta för att inte fördröja handläggningen i redan pågående ärenden och även ge överförmyndaren förutsättningar att kunna anpassa sin verksamhet till uppgiften. I övriga delar finns det inte behov av några övergångsbestämmelser.

Regeringens bedömning: Förslaget om att överförmyndaren ska bistå tingsrätten med att hämta in utredning och lämna förslag på ställföreträdare bedöms leda till vissa merkostnader för kommunerna. Kommunernas kostnadsökning finansieras genom att medel överförs från Sveriges Domstolars anslag.

Förslaget om att länsstyrelserna ska föra statistik över överförmyndarnas verksamhet innebär vissa begränsade kostnader för länsstyrelserna. Regeringen bedömer emellertid att dessa merkostnader kan finansieras inom länsstyrelsernas befintliga anslag. Övriga förslag bedöms inte få några nämnvärda ekonomiska konsekvenser.

2004 års utrednings bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna delar bedömningen eller har inget att invända mot den. Flera remissinstanser, bl.a. *Sveriges Kommuner och Landsting*, påpekar att ett utbildningsansvar för överförmyndaren kommer att leda till ökade kostnader för kommunerna.

2013 års utrednings bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanserna delar bedömningen eller har inget att invända mot den. *Länsstyrelsen i Skåne län* befarar att kostnaderna för länsstyrelserna att föra statistik kommer att bli väsentligt högre än vad utredningen uppskattar. *Sveriges Kommuner och Landsting* anser att frågan om finansiering bör hållas öppen till dess att det närmare går att bedöma kostnaderna för överförmyndarnas uppgiftsskyldighet. Flera remissinstanser, bl.a. *Linköpings kommun*, *Uddevalla kommun*, *Västerås kommun*, *Östersunds kommun* och *Sveriges Kommuner och Landsting*, anser att kommunerna inte kompenseras fullt för den merkostnad det innebär att uppgiften att bistå tingsrätten med utredning läggs på kommunerna. Bland annat *Domstolsverket* menar att förslagen inte kommer att leda till en besparing för domstolarna.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen föreslår i denna proposition åtgärder som leder till förbättringar för gode män och förvaltare. Förslagen syftar till att säkerställa att det finns tillgång till kvalificerade och lämpliga ställföreträdare. Samtidigt föreslås ändringar som leder till att enskildas rättigheter stärks. Förslaget om att överförmyndaren ska bistå tingsrätten med att inhämta utredning förväntas leda till en effektivare och mer ändamålsenlig verksamhet. Förslaget om sekretess hos överförmyndare respektive domstol för uppgifter i ärenden om god man för ensamkommande barn innebär att skyddet för enskildas integritet stärks.

Förslagen om att överförmyndaren ska bistå tingsrätten med utredning i ärenden om anordnande av godmanskap eller förvaltarskap och förslag på ställföreträdare samt skyldigheten att erbjuda utbildning innebär en viss inverkan på det kommunala självstyret. Mot bakgrund av att överförmyndarna redan har en organisation som är väl anpassad för dessa uppgifter och till viss del redan utför dessa, anser regeringen att inskränkningen inte går längre än vad som är nödvändigt med hänsyn till vikten av såväl att enskilda får den hjälp de behöver som att gode män och förvaltare ges goda förutsättningar för att utföra sina uppdrag.

Några av förslagen är sådana att de kan antas ha en kostnadspåverkande effekt. Förslaget om att överförmyndaren ska erbjuda utbildning för ställföreträdare (avsnitt 6) bedöms dock endast ha marginella ekonomiska konsekvenser för överförmyndarna. Många överförmyndare genomför inom ramen för sin verksamhet redan utbildningsinsatser för ställföreträdare. Flertalet kommuner avsätter således varje år medel för utbildningsinsatser. Dessa insatser kan effektiviseras och göras mer enhetliga genom att länsstyrelsen utarbetar riktlinjer för vad utbildningen bör innehålla. Samarbete över kommungränserna och med frivilligorganisationer kan ytterligare hålla nere kostnaderna för utbildningsinsatserna. Förslaget innebär inte heller att kommunerna själva behöver anordna den utbildning som erbjuds eller nödvändigtvis stå för kostnaden för utbildningsinsatserna.

Förslaget om att överförmyndaren ska bistå tingsrätten med att inhämta utredning (avsnitt 5) kan antas leda till en viss kostnadsökning för kommunerna. Vid beräkningen av kostnadsökningen bör det emellertid beaktas att många överförmyndare i praktiken redan inhämtar de yttranden och den utredning i övrigt som tingsrätten behöver i ärendet och har en upparbetad rutin för handläggningen av sådana ärenden. Överförmyndaren hämtar även in motsvarande underlag i de ärenden som myndigheten själv beslutar i. Uppgiften är således inte helt ny för överförmyndarna och inte heller särskilt komplicerad. Kostnadsökningen för kommunerna bedöms därför bli begränsad. Visserligen innebär förslagen i propositionen att vissa nya uppgifter tillkommer för domstolarna, men domstolarna bedöms ändå göra en sammantagen besparing. Den kostnadsökning som uppkommer för kommunerna bör täckas genom att medel förs över från domstolarna till kommunerna.

Förslaget om att länsstyrelsen ska föra statistik (avsnitt 13) bedöms medföra vissa ekonomiska konsekvenser, bl.a. för anpassningar av it-system. Som redovisas i avsnitt 13 kommer det dock initialt att röra sig om statistik utifrån ett begränsat antal uppgifter och förslaget bedöms därför medföra endast begränsade kostnadsökningar. Regeringen bedömer därför att dessa merkostnader kan finansieras inom ramen för länsstyrelsernas befintliga anslag.

Övriga förslag bedöms inte få några nämnvärda ekonomiska konsekvenser.

16 Författningskommentar

16.1 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken

11 kap. Om god man och förvaltare

12 § Till god man eller förvaltare ska utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig person. Föreslår den enskilde en viss person som god man eller förvaltare, ska den personen förordnas, om han eller hon är lämplig och vill åta sig uppdraget. Detsamma gäller om en god man ska förordnas att bevaka en underårigs eller bortavarendes rätt i ett dödsbo och den avlidne har gett till känna vem den avlidne önskar till god man.

Innan någon förordnas till god man eller förvaltare ska hans eller hennes lämplighet kontrolleras i den utsträckning som behövs.

Den som är underårig eller som själv har förvaltare får inte vara god man eller förvaltare.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vem som kan komma i fråga för ett ställföreträdaruppdrag. Nytt är första stycket andra meningen om den enskildes inflytande över vem som förordnas som ställföreträdare och andra stycket om överförmyndarens och domstolens kontroll av den som föreslås bli förordnad. Övervägandena finns i avsnitt 10 och 11.

Första stycket andra meningen tar sikte på den enskildes möjlighet att påverka valet av ställföreträdare. Den person som den enskilde föreslår ska utses om han eller hon är lämplig, dvs. uppfyller lämplighetskraven i första meningen, och vill åta sig uppdraget. Bestämmelsen innebär inte att domstolen eller överförmyndaren får ställa lägre krav i fråga om lämplighet när den enskilde själv har föreslagit en viss person. En situation då det kan vara olämpligt att utse den föreslagna personen är när det finns risk för intressekonflikt, t.ex. mellan den enskilde och en anhörig som föreslagits som ställföreträdare. Önskemål om vem som ska utses till ställföreträdare kan framföras redan i samband med en begäran från den enskilde om att en god man ska förordnas. Det finns också möjlighet att framföra ett sådant önskemål i samband med att den enskilde ges tillfälle att yttra sig inför förordnandet av en god man eller förvaltare (jfr 16 § första stycket). Även i det fall som regleras i tredje meningen ställs krav på att den person som den avlidne önskar ska bli förordnad som god man är lämplig för uppdraget. Som *Lagrådet* påpekar innebär det en viss skärpning i förhållande till hittillsvarande ordning.

Innan en person förordnas till god man eller förvaltare ska, enligt *andra stycket*, hans eller hennes lämplighet kontrolleras i den utsträckning som behövs. Det är viktigt att överförmyndaren gör en aktiv efterforskning i samband med lämplighetsprövningen. Hur omfattande en sådan kontroll ska vara får avgöras från fall till fall. Normalt ska kontroll av såväl belastningsregistret som Kronofogdemyndighetens register ske. Uppgifter från referenspersoner ska i regel inhämtas.

I vissa situationer kan lämplighetskontrollen förenklas. Så kan vara fallet om den föreslagna personen nyligen förordnats som ställföreträdare och i samband därmed fått sin lämplighet kontrollerad. Bestämmelsen ger dock inte utrymme för en mindre noggrann kontroll bara för att den tilltänkta ställföreträdaren är en anhörig till den enskilde.

En omständighet som ska beaktas vid lämplighetsprövningen är om den tilltänkta ställföreträdaren redan har många uppdrag och det därför finns risk för att han eller hon får svårt att sköta ytterligare ett uppdrag. Överförmyndaren bör kontrollera detta t.ex. genom en kontroll mot det register som överförmyndaren är skyldig att föra över ställföreträdarskap och genom att begära upplysningar från den tilltänkta ställföreträdaren.

Förutom att vara allmänt lämplig ska ställföreträdaren också bedömas vara lämplig för det aktuella uppdraget. Om uppdraget t.ex. innefattar förvaltning av fastigheter, bör kunskaper på detta område finnas.

Bestämmelsen innebär att såväl överförmyndaren som domstolen har ett ansvar för att den föreslagna ställföreträdaren är lämplig för uppdraget. Normalt inskränks dock fullgörandet av domstolens ansvar i

denna del till att granska de uppgifter som överförmyndaren hämtat in i ärendet.

Bestämmelsen är tillämplig även i ärenden enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn, se 4 § i den lagen.

16 § I ärenden om förordnande av god man eller förvaltare för någon som har fyllt 16 år ska rätten eller överförmyndaren ge denna person tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap ska rätten också inhämta yttranden från den enskildes make eller sambo och barn, överförmyndaren och vårdinrättning, om det inte är obehövt. Yttranden ska också, om det behövs, inhämtas från andra närstående samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar landstingets ledning av omsorgsverksamheten. Den som ansökan avser ska höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten får dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller medgett förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.

Andra stycket gäller även i ärenden hos överförmyndaren om förordnande av god man enligt 4 § eller förvaltare.

Myndigheter och inrättningar som anges i andra stycket är skyldiga att lämna sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

I paragrafen anges bl.a. vilken utredning som ska inhämtas i ärenden hos tingsrätten om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap. Paragrafens fjärde stycke ändras så att den omfattar en skyldighet för myndigheter att lämna uppgifter av betydelse i ärendet även till överförmyndaren och inte bara till domstolen. Övervägandena finns i avsnitt 5.

17 a § Rätten får uppdra åt överförmyndaren att inhämta yttranden enligt 16 § andra stycket och utredning enligt 17 §.

På begäran av rätten ska överförmyndaren lämna förslag på god man eller förvaltare, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Om en fråga om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap uppkommer hos överförmyndaren, får överförmyndaren inhämta yttranden enligt 16 § andra stycket och utredning enligt 17 §. Om överförmyndaren ansöker om ett sådant anordnande, ska vad som inhämtats ges in till rätten tillsammans med ansökan. Överförmyndaren ska då också lämna förslag på god man eller förvaltare.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om överförmyndarens skyldighet att ge in yttranden och annan utredning till tingsrätten i ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § och ärenden om anordnande av förvaltarskap. Även skyldigheten att i sådana ärenden lämna förslag på god man eller förvaltare regleras i paragrafen. Övervägandena finns i avsnitt 5.

Enligt första stycket får rätten uppdra åt överförmyndaren att inhämta yttranden och annan utredning i ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § och förvaltarskap. Vad som allmänt gäller för inhämtande av yttranden och annan utredning följer av 16 § andra stycket och 17 §. Bestämmelsen är i första hand tillämplig när det är någon annan än överförmyndaren som gett in ansökan. Vilka som är behöriga att göra en ansökan framgår av 15 §. Rätten får ge överförmyndaren närmare rikt-

Prop. 2013/14:225 linjer om vad som ska hämtas in. Det torde bli aktuellt främst när rätten bedömer att utredningen behöver kompletteras i visst hänseende. Rätten får också bestämma viss tid inom vilken utredningen ska vara inhämtad.

Enligt *andra stycket* ska överförmyndaren, om rätten begär det, lämna förslag på god man eller förvaltare. Vem som kan utses och vilken kontroll som ska göras följer av 12 §. Skyldigheten att lämna förslag på ställföreträdare gäller om det inte finns särskilda skäl mot det. Sådana skäl kan t.ex. vara att det inte går att finna någon person som vill åta sig uppdraget. Överförmyndaren ska i sådana fall redogöra för rätten vilka ansträngningar som har gjorts för att finna en lämplig ställföreträdare. Särskilda skäl kan också föreligga om överförmyndaren anser att det saknas förutsättningar för ett ställföreträdarskap. Gör rätten en annan bedömning av behovet av ett godmanskap eller förvalterskap ska dock överförmyndaren, om rätten begär det, lämna ett förslag på ställföreträdare.

Enligt *tredje stycket* får överförmyndaren inhämta yttranden och annan utredning när en fråga om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvalterskap uppkommer hos överförmyndaren. En sådan fråga kan uppkomma om t.ex. socialnämnden eller en anhörig kontaktar överförmyndaren om att den enskilde har behov av ställföreträdare. Det kan också vara fråga om att en enskild som har god man förordnad för sig visar sig ha behov av förvaltare. Däremot omfattas inte ansökningar som rätteligen ska göras hos tingsrätten, men som av misstag lämnats in till överförmyndaren. Vidare gäller att om överförmyndaren ansöker hos rätten om godmanskap enligt 4 § eller förvalterskap, ska yttranden och annan utredning som inhämtats ges in tillsammans med ansökan. Överförmyndaren ska då också ge in förslag på ställföreträdare.

Kravet på utredning gäller även vid upphörande och i vissa fall jämkning av godmanskap enligt 4 § eller förvalterskap (se prop. 1987/88:124 s. 178 f. och 181).

19 § Om en god man eller förvaltare inte längre behövs, ska godmanskapet eller förvalterskapet upphöra. En god man som har förordnats enligt 3 § 1–5 ska entledigas så snart den som förordnandet avser begär det. När en god man eller förvaltare har slutfört sitt uppdrag, ska han eller hon genast anmäla det till överförmyndaren.

En god man eller förvaltare har rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag. Om godmanskapet eller förvalterskapet ska fortsätta, är den gode mannen eller förvaltaren dock skyldig att kvarstå till dess en ny god man eller förvaltare har utsetts, om inte annat föreskrivs i 19 a §.

Paragrafen innehåller regler om upphörande av godmanskap och förvalterskap och om entledigande av en god man eller förvaltare. Övervägandena finns i avsnitt 7.

I *första stycket* utgår hittillsvarande bestämmelser om vem som ska fatta beslut i de olika situationerna som stycket avser. Motsvarande reglering återfinns i stället i 19 b §.

Den hittillsvarande bestämmelsen i *andra stycket* om att överförmyndaren beslutar om entledigande av en god man eller förvaltare utgår och motsvarande följer i stället av 19 b §. Vidare införs en upplysning om att det i 19 a § finns bestämmelser om entledigande av god man och förvaltare som avviker från bestämmelsen i förevarande paragraf om att den

gode mannen eller förvaltaren, för det fall godmanskapet eller förvaltar­skapet ska fortsätta, inte får entledigas förrän en ny god man eller förvaltare har utsetts.

19 a § Skyldigheten enligt 19 § andra stycket att kvarstå som god man eller förvaltare gäller inte om en god man som har förordnats enligt 4 § eller en för­valtare har skälig orsak att bli entledigad innan en ny god man eller förvaltare har utsetts.

Sker ett entledigande med stöd av första stycket, ska godmanskapet eller förvaltar­skapet upphöra, om överförmyndaren har vidtagit alla rimliga åtgärder för att finna någon annan som är lämplig och som vill åta sig uppdraget.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om upphörande av god­manskap och förvaltar­skap och om entledigande av en god man eller förvaltare innan en ersättare har utsetts. Bestämmelserna innebär delvis en kodifiering av praxis. Övervägandena finns i avsnitt 7.

I första stycket finns ett undantag från skyldigheten enligt 19 § andra stycket för en god man eller en förvaltare att kvarstå i sitt uppdrag till dess en ny ställföreträdare har utsetts. Den gode mannen eller förvaltaren har inte en sådan skyldighet om han eller hon har skälig orsak att bli ent­ledigad innan en ersättare utsetts. Vid bedömningen av om det finns en sådan skälig orsak ska det göras en avvägning mellan de skäl som ställ­företrädaren har för att uppdraget ska upphöra och den enskildes behov av att det kontinuerligt finns en ställföreträdare förordnad. Omständig­heterna kan vara sådana att ställföreträdaren har en rätt att omedelbart frånträda sitt uppdrag. Så kan vara fallet när en ställföreträdare t.ex. ska tillträda en tjänst som på grund av jäv omöjliggör ett fortsatt uppdrag eller om han eller hon har drabbats av allvarlig sjukdom. Även den enskildes agerande kan föranleda att ställföreträdaren har rätt att omedel­bart bli entledigad, t.ex. om huvudmannen allvarligt hotat eller utövat våld mot ställföreträdaren som gör att det bedöms omöjligt att fortsätta uppdraget.

En ställföreträdare måste dock i regel godta vissa och inte helt obe­tydliga olägenheter för att behovet av ställföreträdarskap ska tillgodoses i avvaktan på att en ny ställföreträdare utses. Vid bedömningen av vad som skäligen kan begäras av ställföreträdaren ska bl.a. beaktas hur svårt det är för överförmyndaren att hitta en ersättare och hur lång tid det tar innan en ny ställföreträdare kan utses. Ju längre tid det tar att utse en ny ställföreträdare, desto lägre krav ska gälla för att de skäl som ställföre­trädaren har för uppdragets upphörande ska anses vara tillräckliga för att ställföreträdaren ska ha rätt att bli entledigad.

Vid intresseavvägningen behöver kravet för att en god man ska anses ha skälig orsak att frånträda sitt uppdrag ofta inte vara fullt så högt ställt som när det gäller en förvaltare. Behovet av att det kontinuerligt finns en ställföreträdare är normalt inte lika stort vid godmanskap som vid för­valtar­skap, eftersom den enskilde vid ett godmanskap har kvar sin rätts­handlingsförmåga och t.ex. själv får sköta sin ekonomi.

Sker det ett entledigande enligt första stycket, ska ställning även tas till om godmanskapet eller förvaltar­skapet ska upphöra. En förutsättning för att godmanskapet eller förvaltar­skapet ska upphöra i det fallet är, enligt *andra stycket*, att överförmyndaren har vidtagit alla rimliga åtgärder för

Prop. 2013/14:225 att hitta någon som är lämplig och som vill ta på sig uppdraget. Det krävs att överförmyndaren i varje enskilt fall har gjort aktiva efterforskningar och i princip uttömt de möjligheter som finns att hitta en ersättare. Det kan t.ex. krävas att myndigheten tillfrågat samtliga personer som anmält intresse för ställföreträdaruppdrag och, i förekommande fall, kommunens förvaltarenhet. Om det rör sig om ett krävande uppdrag bör det dock inte krävas att överförmyndaren har frågat personer som saknar eller har begränsad erfarenhet av ställföreträdaruppdrag eller av någon annan anledning inte bedöms klara av eller vara lämpliga för ett sådant uppdrag.

19 b § *Ett beslut om att ett godmanskap enligt 4 § eller ett förvaltarskap ska upphöra och ett beslut om att entlediga en god man eller förvaltare med stöd av 19 a § fattas av rätten. I övriga fall fattar överförmyndaren beslut om upphörande av ett godmanskap eller förvaltarskap och om entledigande av en god man eller förvaltare.*

Paragrafen, som är ny, reglerar vem som fattar beslut i frågor om upphörande av godmanskap och förvaltarskap och om entledigande av en god man eller förvaltare. Övervägandena finns i avsnitt 7.

Enligt paragrafen ska, i enlighet med vad som hittills gällt, beslut om upphörande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap fattas av rätten. Detsamma gäller beslut om entledigande enligt 19 a § första stycket, dvs. entledigande på grund av att ställföreträdaren har skälig orsak att frånträda sitt uppdrag innan en ersättare utsetts. I ett sådant fall ska rätten i samband med frågan om entledigande ta upp frågan om huruvida ställföreträdarskapet ska bestå. I fall där ställföreträdarskapet ska bestå ska överförmyndaren utse en ställföreträdare så skyndsamt som möjligt. I övrigt gäller som hittills att upphörande av godmanskap enligt 1, 2 eller 3 §, liksom entledigande av ställföreträdare i andra situationer än den som anges i 19 a § första stycket, beslutas av överförmyndaren.

14 kap. Förordnade förmyndares, gode mäns och förvaltares vård av egendom

Ställföreträdares död eller konkurs

24 § Om en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare dör, ska dödsboet svara för att den enskildes egendom redovisas och åtgärder vid förvaltningens upphörande vidtas enligt detta kapitel. Om ställföreträdaren försätts i konkurs, ska konkursförvaltaren fullgöra dessa uppgifter.

Om det med hänsyn till dödsboets och den enskildes förhållanden, tillgångarnas art eller värde eller omständigheterna i övrigt finns särskilda skäl, får överförmyndaren befria dödsboet från skyldigheten att lämna årsräkning eller sluträkning eller besluta att sådana räkningar får lämnas i förenklad form.

Paragrafen innehåller bestämmelser om dödsbos och konkursförvaltares skyldighet att redovisa den enskildes egendom och vidta åtgärder vid förvaltningens upphörande. Andra stycket om befrielse från eller lättnad i denna skyldighet är nytt. Övervägandena finns i avsnitt 8.

Enligt *andra stycket* får överförmyndaren befria ett dödsbo efter en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare från skyldigheten att lämna årsräkning eller sluträkning eller besluta att de får lämnas i förenklad form. Befrielse eller lättnad får beslutas om det med hänsyn till

dödsboets och den enskildes förhållanden, tillgångarnas art eller värde eller omständigheterna i övrigt finns särskilda skäl. Befrielse eller lättnad för dödsboet bör i första hand kunna medges om huvudmannen saknar tillgångar eller om de inte är av större omfattning. Att den efterlevande t.ex. på grund av sjukdom eller hög ålder inte har förutsättningar att klara av uppgiften kan också vara av betydelse. Det bör i varje enskilt fall göras en samlad bedömning av om särskilda skäl föreligger. En motsvarande möjlighet till befrielse eller lättnad för en ställföreträdare finns i 19 §.

En sluträkning från ett dödsbo kommer ofta att vara mindre utförlig än när en sådan lämnas av en ställföreträdare, eftersom ett dödsbo inte har möjlighet att begära ut kontoutdrag etc. från banker och andra värdepappersinstitut.

Bestämmelsen är tillämplig även i ärenden enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn, se 12 § i den lagen.

25 § Dödsboet efter en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare har rätt till ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för att fullgöra de uppgifter som anges i 24 §. För sådan ersättning gäller i övrigt vad som föreskrivs i 12 kap. 16 §.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om den rätt till ersättning som ett dödsbo efter en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare har för utgifter för att redovisa den enskildes egendom. Övervägandena finns i avsnitt 8.

Av bestämmelserna framgår att dödsboet har rätt till ersättning för utgifter som har varit skäligen påkallade för redovisning av den enskildes egendom och för åtgärder vid förvaltningens upphörande. I varje enskilt fall ska det bedömas om utgiften har varit nödvändig och rimlig för dödsboets fullgörande av sina skyldigheter. Omständigheter som bör beaktas vid en sådan bedömning är hur omfattande eller komplicerad uppgiften har varit och vilka förutsättningar de efterlevande har haft att själva klara av uppgiften. Det torde ofta röra sig om fall där den enskilde har omfattande tillgångar eller redovisningen av andra skäl är komplicerad. Av paragrafen följer också att regler om vad som i övrigt gäller för ersättning finns i 12 kap. 16 §. Av den paragrafen framgår att överförmyndaren fattar beslut och att ersättning i vissa fall betalas av den enskilde och i andra fall av kommunen (se även prop. 1993/94:251 s. 221 f. och prop. 2005/06:117 s. 33).

Även om bestämmelserna formellt blir tillämpliga i förhållande till ett dödsbo efter en god man för ett ensamkommande barn, se 12 § lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn, får de i praktiken liten betydelse, eftersom barnet sällan har några tillgångar.

19 kap. Om överförmyndare

18 § Överförmyndaren eller överförmyndarnämnden ansvarar för att gode män och förvaltare erbjuds den utbildning som behövs.

Paragrafen, som är ny, föreskriver att överförmyndaren eller överförmyndarnämnden ansvarar för att gode män och förvaltare erbjuds den utbildning som behövs. Övervägandena finns i avsnitt 6.

Utbildningsinsatserna bör omfatta introduktion för nya ställföreträdare så att de får grundläggande kunskaper för utförandet av sitt uppdrag. Introduktionen kan bl.a. avse innehållet i relevant lagstiftning, hur räkenskaper ska föras och hur en årsräkning ska utformas, liksom annan praktisk information. Det bör även finnas möjlighet till viss påbyggnadsutbildning som ger ställföreträdaren möjlighet att skaffa sig djupare kunskaper inom ett speciellt område. Det kan t.ex. syfta till ökad kännedom om demenssjukdomar eller olika former av funktionshinder. Vidare kan information lämnas om ny lagstiftning. Utbildningen kan ges av överförmyndaren i samarbete med frivilligorganisationer. Det behöver inte vara överförmyndaren som håller i själva utbildningen. Det är tillräckligt att överförmyndaren hänvisar ställföreträdarna till utbildning som andra tillhandahåller. Många gånger kan det vara tillräckligt att ställföreträdarna ges webbaserad utbildning. Det är inte obligatoriskt för ställföreträdare att delta i den utbildning som erbjuds, men kunskapsnivån hos en ställföreträdare kan ha betydelse vid den lämplighetsprövning som ska göras enligt 11 kap. 12 § andra stycket.

Bestämmelsen är tillämplig även i förhållande till gode män som förordnats enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn, se 12 § i den lagen.

19 § Överförmyndaren eller överförmyndarnämnden ska till länsstyrelsen lämna de uppgifter som är nödvändiga för att länsstyrelsen ska kunna föra statistik över överförmyndarnas och överförmyndarnämndernas verksamhet.

Enligt paragrafen, som är ny, ska överförmyndaren eller överförmyndarnämnden till länsstyrelsen lämna sådana uppgifter om sin verksamhet som behövs för länsstyrelsens framställning av statistik. Övervägandena finns i avsnitt 13.

Av 20 § framgår att regeringen meddelar närmare föreskrifter om uppgiftsskyldigheten och om statistikföringen.

20 § Regeringen meddelar föreskrifter om vilken eller vilka länsstyrelser som ansvarar för uppgifter enligt detta kapitel. Regeringen meddelar även närmare föreskrifter om vilka uppgifter överförmyndaren eller överförmyndarnämnden ska lämna för att länsstyrelsen ska kunna föra statistik och vilken statistik länsstyrelsen ska föra.

Paragrafen innehåller upplysningar om att regeringen meddelar närmare föreskrifter om länsstyrelsernas och överförmyndarnas uppgifter enligt förevarande kapitel. Den första meningen motsvarar hittillsvarande 18 § medan den andra meningen är ny. Övervägandena finns i avsnitt 13.

Andra meningen innehåller en upplysning om att regeringen meddelar föreskrifter om vilken statistik som länsstyrelsen ska föra över överförmyndarnas verksamhet och vilka uppgifter överförmyndarna eller överförmyndarnämnderna ska lämna till länsstyrelsen för att sådan statistik ska kunna tas fram (jfr 19 §).

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

2. Den nya bestämmelsen i 11 kap. 17 a § första stycket ska endast gälla i ärenden som inleds vid tingsrätten efter ikraftträdandet. Prop. 2013/14:225

Enligt *första punkten* ska lagändringarna börja gälla den 1 januari 2015.

I ett ärende om godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap, som har anhängiggjorts vid tingsrätten före ikraftträdandet, ska äldre bestämmelser gälla i fråga om inhämtande av yttranden och annan utredning. Det följer av *andra punkten*. I sådana ärenden får rätten inte uppdra åt överförmyndaren att inhämta utredning. Däremot står det rätten fritt att begära in förslag på lämpliga ställföreträdare.

Övervägandena finns i avsnitt 14.

16.2 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

32 kap. Sekretess till skydd för enskild i verksamhet som rör annan tillsyn, granskning, övervakning, m.m.

Överförmyndare m.m.

Överförmyndare och överförmyndarnämnd

4 § Sekretess gäller hos överförmyndare eller överförmyndarnämnd i ärende enligt föräldrabalken *eller lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn* för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

Paragrafen, som enligt hittillsvarande ordning innehåller bestämmelser om sekretess i ärenden enligt föräldrabalken, ändras på så sätt att sekretess hos överförmyndare eller överförmyndarnämnd även ska gälla i ärenden enligt lagen om god man för ensamkommande barn. Övervägandena finns i avsnitt 12.

Med överförmyndarnämnd avses även gemensam överförmyndarnämnd, se 19 kap. 16 § föräldrabalken och 6 kap. 1 § kommunallagen (1991:900). Bestämmelsen omfattar uppgifter såväl om huvudmannen som om ställföreträdaren (jfr rättsfallen RÅ 1992 not. 331 och RÅ 1993 not. 710).

Sekretessbrytande bestämmelse

5 § Sekretessen enligt 4 § hindrar inte att uppgift lämnas till en enskild enligt vad som föreskrivs i föräldrabalken *eller lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn*.

Paragrafen, som innebär att uppgifter i ärenden hos överförmyndaren enligt 4 § i vissa fall får lämnas ut till enskilda, ändras till att gälla även i ärenden enligt lagen om god man för ensamkommande barn. Övervägandena finns i avsnitt 12.

Vilka uppgifter som kan begäras ut och vem som får göra en sådan begäran framgår av 16 kap. 7 § föräldrabalken, vilken är tillämplig även i ärenden enligt lagen om god man för ensamkommande barn, se 12 § i den lagen. Ändringen i paragrafen innebär bl.a. att ett ensamkommande barn

Prop. 2013/14:225 som har god man har rätt att ta del av de handlingar som rör ställföreträdarskapet och som förvaras hos överförmyndaren.

36 kap. Sekretess till skydd för enskild i vissa mål och ärenden hos domstol, i vissa fall av medling, i ärenden om rättshjälp, m.m.

Vissa mål och ärenden hos domstol samt vissa fall av medling

Familjerättsliga mål eller ärenden

1 § Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. ärende enligt lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn,
2. ärende om adoption enligt 4 kap. föräldrabalken,
3. ärende om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken,
4. ärende om förvaltarskap, *eller*
5. *ärende enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.*

Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om en part begär det och det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. äktenskapsmål,
 2. mål eller ärende enligt föräldrabalken i annat fall än som anges i första stycket,
 3. ärende enligt lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn,
 4. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 eller ärende enligt 8 § lagen (2008:450) med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen,
 5. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet och enligt Haagkonventionen av den 23 november 2007 om internationell indrivning av underhåll till barn och andra familjemedlemmar, *eller*
 6. mål eller ärende enligt lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention.
- För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Paragrafen innehåller bestämmelser om sekretess för vissa uppgifter i familjerättsliga mål och ärenden hos domstol. Övervägandena finns i avsnitt 12.

I *första stycket* läggs en femte punkt till. Tillägget innebär att sekretess ska gälla hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden i ärenden enligt lagen om god man för ensamkommande barn. Sådan sekretess gäller dock bara om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs.

16.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (2014:000) om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659)

Prop. 2013/14:225

6 kap. Skyldigheter för hälso- och sjukvårdspersonal m.fl.

9 § En läkare eller tandläkare som är verksam inom den offentligt bedrivna hälso- och sjukvården är skyldig att, i den omfattning övriga skyldigheter i yrkesutövningen inte hindrar det eller det annars inte finns särskilda skäl mot det, utföra undersökningar och ge utlåtanden över dessa på begäran av länsstyrelse, domstol, åklagarmyndighet, Polismyndigheten *eller överförmyndare*.

En läkare som är verksam inom den offentligt bedrivna hälso- och sjukvården är på begäran av polisman skyldig att, i den omfattning övriga skyldigheter i yrkesutövningen inte hindrar det eller det annars inte finns särskilda skäl mot det, utföra en undersökning som innebär kroppsbesiktning av någon som är misstänkt för ett brott som kan ge frihetsstraff.

Begränsningen i skyldigheten att utföra undersökningar och ge utlåtanden gäller inte för läkare som är verksam huvudsakligen inom öppen vård och, när det gäller undersökning och utlåtande om alkoholpåverkan, inte heller för någon annan läkare.

I lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott finns det särskilda bestämmelser om utlåtanden i vissa fall.

I paragrafen anges i vilken utsträckning läkare och tandläkare är skyldiga att utföra undersökningar och ge utlåtanden på begäran av vissa myndigheter. Övervägandena finns i avsnitt 5. I enlighet med den tidigare ändringen av paragrafen träder den nu föreslagna ändringen i kraft den 1 januari 2015.

Första stycket ändras så att den omfattar en skyldighet att utföra undersökningar och ge utlåtanden även på begäran av överförmyndaren.

Sammanfattning av betänkandet *Frågor om förmyndare och ställföreträdare för vuxna* (SOU 2004:112)

Gode mäns och förvaltares lämplighet, kvalifikationer och utbildning. Den enskildes inflytande i frågor rörande ställföreträdarskapet, m.m.

Gode mäns och förvaltares lämplighet och kvalifikationer

Utredningen föreslår att det av lagtexten skall framgå att överförmyndaren skall kontrollera den tilltänkte ställföreträdarens lämplighet i erforderlig utsträckning innan denne förordnas till god man eller förvaltare. Härigenom ges signal till överförmyndarna att aktivt söka information för att undvika att någon olämplig person förordnas till ställföreträdare. Det kan röra sig om att begära referenser, ta in uppgifter från kronofogdemyndigheten för att förvissa sig om att den tilltänkte ställföreträdaren inte är registrerad där för några skulder eller att begära ett utdrag ur belastningsregistret.

Dessa åtgärder är nödvändiga för att i möjligaste mån säkerställa att den hjälpbehövande får en ställföreträdare som är kompetent att klara av uppdraget och att han inte riskerar att utnyttjas av ställföreträdaren.

Utbildningsfrågor

För närvarande saknas bestämmelser om vem som ansvarar för att gode män och förvaltare får utbildning och fortbildning. I praktiken är det dock överförmyndarna som ser till att de som har uppdrag som ställföreträdare får utbildning för sin uppgift.

Utredningen föreslår att det i föräldrabalken införs en bestämmelse i vilken det föreskrivs att det är överförmyndaren som skall se till att gode män och förvaltare får erforderlig utbildning. Även om en sådan bestämmelse i viss mån kan sägas vara en kodifiering av en redan gällande ordning utgör regleringen ett viktigt avstamp i frågan om vem som skall ta initiativ till och samordna utbildningsinsatserna.

Utbildningen av gode män och förvaltare bör delas in i en grundtutbildning som behandlar grundläggande och praktiska frågor om ställföreträdarskap och en specialutbildning som syftar till att ge kunskaper inom ett smalare område, t.ex. demenssjukdomar. Specialutbildningen bör ses som en påbyggnadsutbildning.

Länsstyrelserna bör vidare utarbeta riktlinjer för vilka moment som utbildningen av gode män och förvaltare bör innehålla.

Utredningen föreslår att det i 19 kap. föräldrabalken införs en bestämmelse i vilken det föreskrivs att länsstyrelsen skall tillse att utbildningen av överförmyndare är tillfredsställande.

Den enskildes inflytande vid valet av god man och förvaltare

Många gånger kan den hjälpbehövande ha en uppfattning om vem han eller hon vill ha som god man eller förvaltare. För att markera den enskildes inflytande vid valet av ställföreträdare föreslår utredningen att det i 11 kap. 21 § föräldrabalken införs en bestämmelse i vilken det före-

skrivs att den person som den enskilde föreslår skall utses till ställföreträdare under förutsättning att den som föreslås uppfyller lämplighetskraven och vill åta sig uppdraget.

Prop. 2013/14:225
Bilaga 1

Den enskildes rätt till muntlig förhandling

Enligt nuvarande 11 kap. 16 § föräldrabalken är huvudregeln att rätten skall höra den enskilde muntligen i ett ärende om anordnande av förvaltare eller godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken. Från denna huvudregel finns det undantag. Sålunda kan rätten underlåta att hålla muntlig förhandling om det med hänsyn till den enskildes tillstånd är meningslöst att hålla en sådan förhandling eller om det kan vara skadligt för den enskilde. Vidare kan förhandling underlåtas om den enskilde själv har gjort ansökan om att få en ställföreträdare eller medgett en sådan ansökan.

För att ytterligare stärka den enskildes rätt föreslår utredningen att den hjälpbehövande skall ges en ovillkorlig rätt till muntlig förhandling, om han eller hon själv begär det.

Frågor om ersättning till förordnade förmyndare, gode män, förvaltare och särskilt förordnade vårdnadshavare m.fl.

Ersättningens bestämmande och storlek

Svenska Kommunförbundet har i ett cirkulär från år 1990 lämnat rekommendationer i fråga om lämpliga ersättningsnivåer till gode män och förvaltare. Av utredningens undersökningar framgår dock att ersättningen till förordnade ställföreträdare varierar förhållandevis mycket från kommun till kommun. En del organisationer för gode män och förvaltare har mot bakgrund härav framställt krav på att det i författning närmare skall fastställas vilken ersättning en förordnad ställföreträdare har rätt till. Vidare har dessa organisationer krävt att ersättningen till förordnade ställföreträdare höjs generellt sett.

Det synes vara konstitutionellt tveksamt att genom förordning bestämma vilken ersättning som skall utges till förordnade ställföreträdare.

Enligt utredningens uppfattning bör även i framtiden överförmyndaren inom ramen för en tämligen allmänt hållen lagregel avgöra hur ersättningen till förordnade ställföreträdare skall bestämmas, med möjlighet till domstolsprövning.

Nuvarande riktlinjer beträffande lämpliga arvodesnivåer bör dock, som allmänna råd, omarbetas under länsstyrelsernas ledning och göras mer utförliga.

Utredningen föreslår vidare att det i 12 kap. 16 § föräldrabalken införs en bestämmelse att överförmyndaren bör ha fattat beslut om ersättning till förordnade ställföreträdare senast fyra månader efter det att en årsräkning eller sluträkning har getts in till överförmyndaren.

Tidpunkten för ingivande av årsräkning

Enligt nuvarande bestämmelser skall en årsräkning omfatta kalenderåret. Denna ordning har emellertid lett till att vissa överförmyndare drabbas av en anhopning av årsräkningar kring den 1 mars varje år.

För att göra det möjligt för överförmyndarna att sprida ut granskningen av årsräkningar över hela året föreslår utredningen att det skall vara möjligt att tillämpa ”brutna räkenskapsår”, dvs. besluta att en förordnad ställföreträdare skall redovisa t.ex. tidsperioden 1 juni till den 31 maj varje år.

Den enskildes skyldighet att betala sin ställföreträdarens arvode m.m.

I dag gäller enligt 12 kap. 16 § föräldrabalken att om inte särskilda skäl föranleder något annat, skall arvode och ersättning för utgifter till den förordnade ställföreträdaren betalas med den enskildes medel i den mån hans eller hennes beräknade inkomst under det år när uppdraget utförs eller hans eller hennes tillgångar under samma år överstiger två gånger prisbasbeloppet.

Den nuvarande ordningen har kritiserats på flera punkter. För det första framstår beloppsgränsen som alltför snäv för de personer som har inkomster strax över två prisbasbelopp. För det andra medför den omständigheten att det är den enskildes inkomst före skatt som avses i paragrafen att den hjälpbehövande drabbas av negativa tröskeleffekter. För det tredje har det nya pensionssystemet med beskattningsbar pension inneburit att pensionärer som tidigare hade inkomster understigande två prisbasbelopp i dag har en bruttoinkomst överstigande denna gräns trots att den behållna inkomsten i praktiken är densamma som tidigare.

För att komma till rätta med nu nämnda problem föreslår utredningen att den nuvarande beloppsgränsen i 12 kap. 16 § föräldrabalken om två prisbasbelopp behålls, men denna beloppsgräns skall ta sikte på den enskildes inkomst efter skatt. Härigenom tillåts den enskilde behålla ett större disponibelt belopp än i dag innan skyldigheten att ersätta ställföreträdaren inträder. Samtidigt undviker man de negativa tröskeleffekterna och oönskade effekter av det nya pensionssystemet.

Utredningen föreslår vidare att det klargörs i 12 kap. 16 § föräldrabalken att den socialavgift som belöper på den förordnade ställföreträdarens arvode inte skall inkräkta på det inkomstbelopp som den enskilde skall få behålla.

Några speciella frågor angående arv och testamente, avveckling av bostad med hyresrätt, tystnadsplikt, m.m.

Möjlighet för god man och förvaltare att avstå från arv eller testamente

I nuvarande 15 kap. 6 § föräldrabalken finns ett förbud för en god man eller förvaltare att avstå från arv eller testamente. Ett undantag görs dock för situationen då ett särkullbarn avstår från arv till förmån för den efterlevande maken.

Förbudet att avstå från arv hindrar inte en god man eller en förvaltare från att godkänna ett testamente till förmån för någon annan än huvudmannen under förutsättning att testamentet är giltigt. Godkänner ställföreträdaren ett testamente som är ogiltigt rör det sig däremot om ett avstående från arv, vilket inte är tillåtet. Det kan ibland vara svårt för en god man eller förvaltare att avgöra huruvida ett testamente som avskär huvudmannen från arv kommer att stå sig i en klanderprocess. Samtidigt kan testators vilja te sig högst rimlig och ställföreträdaren kan av den

anledningen vilja godkänna testamentet trots att han därigenom riskerar att bryta mot förbudet mot arvsavståenden i 15 kap. 6 § föräldrabalken.

Utredningen föreslår mot bakgrund av vad som nu har sagts att det i 15 kap. 6 § föräldrabalken föreskrivs att om det finns särskilda skäl och om överförmyndaren samtycker, kan en god man eller förvaltare godkänna ett testamente trots att godkännandet kan anses innefatta ett avstående från arv.

Avveckling av bostad med hyresrätt

Nu gällande regler i föräldrabalken saknar spärrar för en ställföreträdarens åtgärder med en befintlig hyresrätt till en bostadslägenhet, något som ter sig inkonsekvent. Utredningen föreslår därför att föräldrar, förordnade förmyndare, gode män och förvaltare endast med överförmyndarens samtycke skall kunna säga upp eller överlåta avtal om hyresrätt för den enskildes räkning.

Tystnadsplikt för ställföreträdare

I utredningens delbetänkande (SOU 2003:51) behandlades frågan om tystnadsplikt för ställföreträdare för ensamkommande barn. Anledning att införa en sådan ansågs inte föreligga. Utredningens uppfattning är att det inte heller finns tillräckligt starka skäl för att föreslå sådana regler om tystnadsplikt när det gäller ställföreträdare för vuxna.

Upplysningsskyldighet för ställföreträdare

Enligt nuvarande regler i föräldrabalken kan överförmyndaren kräva att förmyndare, gode män och förvaltare lämnar uppgifter om sin verksamhet. Som en komplettering föreslås överförmyndaren också få möjlighet att begära in handlingar om ställföreträdarens verksamhet och att besluta om vitesföreläggande för det fall skyldigheten att avge upplysningar respektive att lämna handlingar försummas.

Övriga förslag

Utredningens förslag ger upphov till åtskilliga följdändringar i befintlig lagstiftning. Bl.a. tas bestämmelser om gode mäns och förvaltares skyldigheter i vissa fall bort från lagstiftning som berör främst den sociala välfärden, dock utan att någon saklig ändring eftersträvas.

I sekretesslagen (1980:100) införs en ny paragraf i 14 kap. som innebär att sekretess till skydd för den enskilde inte gäller i förhållande till en (potentiell) ställföreträdare som har behov av uppgifterna i sin ställföreträdarroll, vidare att en ställföreträdare under vissa omständigheter även i övrigt skall kunna förfoga över sekretessen. Dessutom klargörs i personuppgiftslagen (1998:204) under vilka omständigheter en ställföreträdare skall kunna företräda en enskild i frågor om behandling av personuppgifter.

Prop. 2013/14:225 **Ikraftträdande**

Bilaga 1

Utredningens förslag föreslås träda i kraft den 1 juli 2007. Möjligheter bör dock finnas att låta somliga förslag träda i kraft vid annan tidpunkt, om detta bedöms angeläget.

Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Häri genom föreslås i fråga om föräldrabalken
dels att 12 kap. 1 och 2 §§ skall upphöra att gälla,
dels att rubrikerna närmast före 12 kap. 1 och 2 §§ skall utgå,
dels att 11 kap., 12 kap. 3, 4, 7, 9, 12 och 16 §§ skall ha följande lydelse,

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.***Om god man för hjälpbehövande vuxna***4 § första stycket¹

Om någon på grund av *sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande* behöver hjälp med att *bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person*, skall rätten, om det behövs, besluta att anordna godmanskap för honom eller henne. *Ett sådant beslut får inte meddelas utan samtycke av den för vilken godmanskap skall anordnas, om inte den enskildes tillstånd hindrar att hans eller hennes mening inhämtas.*

2 §

Om någon som har fyllt 18 år på grund av *psykisk störning, sjukdom, skada, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande* behöver hjälp helt eller delvis med att *ha hand om sina ekonomiska eller personliga angelägenheter*, skall rätten besluta att anordna godmanskap för honom eller henne. *Godmanskap skall dock inte anordnas, om tillfredsställande hjälp kan lämnas genom ställföreträdare som anges i de i 1 § nämnda lagarna eller på något annat sätt.*

Ett beslut om godmanskap får inte meddelas utan samtycke av den hjälpbehövande, om det inte är uppenbart att han eller hon saknar förmåga att själv ta ställning i frågan eller att meddela sin mening.

3 §

Godmanskapet bör anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall och får begränsas till att avse viss egendom eller angelägenhet.

¹ Senaste lydelse 1994:1433.

Ett godmanskap som avser personliga angelägenheter omfattar frågor om att erhålla sociala förmåner från det allmänna, även om dessa är av ekonomisk natur, såvida inte något annat framgår av beslutet.

Skall godmanskapet omfatta åtgärder inom hälso- och sjukvården skall detta särskilt anges.

4 § andra stycket²

När rätten meddelar ett beslut *enligt första stycket*, skall rätten samtidigt förordna en god man att utföra uppdraget. Om en god man i något annat fall skall förordnas på grund av ett beslut *enligt första stycket*, skall förordnandet meddelas av överförmyndaren.

4 §

När rätten meddelar ett beslut *om att anordna godmanskap*, skall rätten samtidigt förordna en god man att utföra uppdraget. Om en god man i något annat fall skall förordnas på grund av ett *sådant* beslut, skall förordnandet meddelas av överförmyndaren.

5 §

Den gode mannen skall i de angelägenheter som omfattas av uppdraget bevaka den enskildes rätt och har behörighet att företräda den enskilde i dessa angelägenheter, när inte något annat följer av 6 eller 7 §.

Ett beslut om godmanskap begränsar i och för sig inte den enskildes behörighet att företa rättshandlingar.

6 §

En god man kan inte på den enskildes vägnar samtycka till äktenskap eller partnerskap, bekräfta faderskap, upprätta eller återkalla testamente eller medge abort eller sterilisering. En god man kan inte heller företräda den enskilde i en fråga som på liknande sätt är av utpräglat personlig karaktär och inte oundgängligt kräver ett ställningstagande på den enskildes vägnar.

² Senaste lydelse 1994:1433.

5 §³

En rättshandling som en god man har företagit utanför sitt förordnande är inte bindande för den som förordnandet avser. En rättshandling som utan dennes samtycke företagits inom ramen för förordnandet är inte heller bindande för den som förordnandet avser, såvida inte denne på grund av sitt tillstånd varit ur stånd att ge uttryck för sin mening eller denna av annan orsak inte har kunnat inhämtas.

Har den gode mannen inom ramen för förordnandet ingått en rättshandling som sedvanligen företas för den dagliga hushållningen, skall samtycke från den som han företräder anses föreligga, om denne inte före rättshandlingen har gett uttryck för annat till den mot vilken rättshandlingen riktade sig.

6 §⁴

Om en rättshandling som en god man har företagit inte blir bindande enligt 5 §, är den gode mannen skyldig att ersätta godtroende tredje man skada som denne har tillfogats. Detta gäller dock inte, om rättshandlingen saknar bindande verkan mot den för vars räkning den har företagits till följd av någon särskild omständighet, som den gode mannen inte kände till och som tredje man inte med fog

7 §

En rättshandling som en god man har företagit för den som förordnandet avser är bindande för denne endast om rättshandlingen företogs inom ramen för förordnandet.

Utöver vad som anges i första stycket förutsätts

1. att den enskilde har samtyckt till rättshandlingen, eller

2. att han eller hon uppenbart har saknat förmåga att själv ta ställning eller att meddela sin mening.

Har den gode mannen inom ramen för förordnandet ingått en rättshandling av det slag som sedvanligen företas med anknytning till en persons dagliga livsföring, skall samtycke från den som den gode mannen företräder anses föreligga, om denne inte före rättshandlingen har gett uttryck för annat till den mot vilken rättshandlingen riktade sig.

Tredje stycket är tillämpligt också på rättshandling som är av annat slag än som anges i det stycket, såvida den mot vilken rättshandlingen riktade sig varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet.

8 §

Om en rättshandling som en god man har företagit inte blir bindande enligt 7 §, är den gode mannen skyldig att ersätta godtroende tredje man skada som denne har tillfogats. Detta gäller dock inte, om rättshandlingen saknar bindande verkan mot den för vars räkning den har företagits till följd av någon särskild omständighet, som den gode mannen inte kände till och som tredje man inte med fog

³ Senaste lydelse 1988:1251.

⁴ Senaste lydelse 1988:1251.

kunde förutsätta att den gode mannen skulle känna till.

kunde förutsätta att den gode mannen skulle känna till.

7 § första stycket⁵

Om någon som befinner sig i en sådan situation som anges i 4 § är ur stånd att *vårda sig eller sin egendom*, får rätten besluta att anordna förvaltarskap för honom eller henne. Förvaltarskap får dock inte anordnas, om det är tillräckligt att godmanskap anordnas eller att den enskilde på något annat, mindre ingripande sätt får hjälp.

7 § andra och tredje styckena⁶

Förvaltaruppdraget skall anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall och får begränsas till att avse viss egendom eller angelägenhet eller egendom överstigande ett visst värde.

Rätten får överlåta åt överförmyndaren att närmare bestämma uppdragets *omfattning*.

7 § fjärde stycket⁷

När rätten meddelar ett beslut *enligt första stycket*, skall rätten samtidigt förordna en förvaltare att utföra uppdraget. Om en förvaltare i något annat fall skall förordnas på grund av ett *beslut enligt första stycket*, skall förordnandet meddelas av överförmyndaren.

⁵ Senaste lydelse 1994:1433.

⁶ Senaste lydelse 1994:1433.

⁷ Senaste lydelse 1994:1433.

Om förvaltare

9 §

Om någon som *har fyllt 18 år och* befinner sig i *ett sådant tillstånd* som anges i 2 § är ur stånd att *ha hand om sina ekonomiska angelägenheter*, får rätten besluta att anordna förvaltarskap för honom eller henne *när det är påkallat för att hindra att den enskildes ekonomi utsätts för väsentliga risker eller att han eller hon utnyttjas ekonomiskt på ett otillbörligt sätt*. Förvaltarskap får dock inte anordnas, om det är tillräckligt att godmanskap anordnas eller att den enskilde på något annat, mindre ingripande sätt får hjälp.

10 §

Förvaltarskapet skall anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall och får begränsas till att avse viss egendom eller angelägenhet eller egendom överstigande visst värde.

Skall ett förvaltarskap omfatta frågor om att erhålla sociala förmåner från det allmänna av ekonomisk natur skall detta särskilt anges.

Rätten får överlåta åt överförmyndaren att närmare bestämma uppdragets *avgränsning*.

11 §

När rätten meddelar ett beslut *om att anordna förvaltarskap*, skall rätten samtidigt förordna en förvaltare att utföra uppdraget. Om en förvaltare i något annat fall skall förordnas på grund av ett *sådant beslut*, skall förordnandet meddelas av överförmyndaren.

9 §⁸

Förvaltaren har inom ramen för förvaltaruppdraget ensam rådighet över den enskildes egendom och företräder denne i alla angelägenheter som omfattas av uppdraget.

Den som har förvaltare är inte behörig att företa rättshandlingar för annans räkning.

8 §⁹

Trots ett förvaltarförordnande enligt 7 § har den som avses med förordnandet rätt att själv

1. sluta avtal om tjänst eller annat arbete,

2. förfoga över vad han eller hon genom eget arbete har förvärvat efter det att förvaltare har förordnats, liksom avkastningen av sådan egendom och vad som har trätt i egendomens ställe samt

3. förfoga över vad han eller hon efter det att förvaltare har förordnats får genom gåva, testamente eller förmånstagarförordnande vid försäkring eller pensionssparande enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande under villkor att egendomen inte skall omfattas av förvaltarens rådighet.

Om det finns särskilda skäl för det, får dock rätten föreskriva att förvaltaruppdraget skall omfatta även förhållanden som avses i första stycket.

10 §¹⁰

Med förvaltarens samtycke får den enskilde själv företa rättshandlingar även i en angelägenhet som omfattas av förvaltaruppdraget. Om verkan av avtal som den enskilde har ingått utan samtycke gäller vad som föreskrivs i 9 kap. 6 och 7 §§ för underåriga.

11 §¹¹

Den enskilde är inte bunden av en rättshandling som en förvaltare har företagit utanför sitt förordnan-

12 §

Förvaltaren har inom ramen för förvaltaruppdraget ensam rådighet över den enskildes egendom och företräder *ensam* denne i alla angelägenheter som omfattas av uppdraget, när inte annat följer av 13 eller 14 §.

13 §

Trots att ett förvalterskap har anordnats har den som avses med förordnandet rätt att själv

1. sluta avtal om tjänst eller annat arbete,

2. förfoga över vad han eller hon genom eget arbete har förvärvat efter det att förvaltare har förordnats, liksom avkastningen av sådan egendom och vad som har trätt i egendomens ställe samt

3. förfoga över vad han eller hon efter det att förvaltare har förordnats får genom gåva, testamente eller förmånstagarförordnande vid försäkring eller pensionssparande enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande under villkor att egendomen inte skall omfattas av förvaltarens rådighet.

14 §

Den enskilde är inte bunden av en rättshandling som en förvaltare har företagit utanför sitt förordnan-

⁸ Senaste lydelse 1988:1251.

⁹ Senaste lydelse 1994:1433.

¹⁰ Senaste lydelse 1988:1251.

¹¹ Senaste lydelse 1988:1251.

de. Förvaltaren är i sådant fall skyldig att ersätta godtroende tredje man skada som denne har tillfogats.

de eller i strid med 13 §. Förvaltaren är i sådant fall skyldig att ersätta godtroende tredje man skada som denne har tillfogats.

Om god man med anledning av bortavaro, jäv eller andra särskilda förhållanden

1 §¹²

Kan en förmyndare på grund av sjukdom eller av någon annan orsak inte utöva förmynderskapet eller blir förmyndaren enligt 10 kap. 17 § skild från utövningen av det, skall överförmyndaren förordna god man att i förmyndarens ställe vårda den underåriges angelägenheter.

När rätten enligt 10 kap. 17 § skiljer en förmyndare från utövningen av förmynderskapet får rätten förordna god man enligt första stycket.

Om god man för underåriga utländska medborgare eller underåriga statslösa personer finns föreskrifter i 4 kap. 3 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap samt i lagen (2005:000) om god man för ensamkommande barn m.fl.

16 §

2 §¹³

Har en förmyndare eller förmyndarens make eller sambo och den underåriga del i ett oskiftat dödsbo, skall överförmyndaren förordna god man att vårda den underåriges rätt i boet vid boutredningen liksom vid bodelning och skifte eller ingående av avtal om sammanlevnad i oskiftat bo.

Överförmyndaren skall också förordna god man när den som har en förmyndare, god man eller förvaltare skall företa en rättshandling eller vara part i en rättegång och behöver hjälp men enligt 12 kap. 8 § inte kan företrädas av förmyndaren, den gode mannen eller förvaltaren. Om talan har väckts får rätten förordna god man.

Överförmyndaren skall också i andra fall än som avses i första eller andra stycket förordna god man för den som har vårdnadshavare, förmyndare, god man eller förvaltare, i angelägenheter där den enskilde har ett intresse som strider mot en sådan företrädares eller dennes makes eller sambos intresse. Överförmyndaren skall meddela ett sådant förordnande, om det begärs av vårdnadshavaren, förmyndaren, den gode mannen eller förvaltaren eller den som denne i sådan egenskap företräder eller om det annars är lämpligt.

Kan en god man eller förvaltare på grund av sjukdom eller av

¹² Senaste lydelse 1994:1433.

¹³ Senaste lydelse 1994:1433.

annan orsak inte utöva ställföreträdarskapet, kan överförmyndaren förordna god man att i den först nämndes ställe ha hand om den enskildes ekonomiska eller personliga angelägenheter.

3 §¹⁴

Överförmyndaren skall förordna god man,

1. om det vid ett dödsfall finns en till namnet känd arvinge som vistas på okänd eller avlägsen ort och därför inte kan bevaka sin rätt i boet och förvalta sin lott i det,

2. om det vid ett dödsfall inte kan utredas, huruvida den döde har efterlämnat någon arvinge som är arvsberättigad före Allmänna arvsfonden eller före eller tillsammans med någon annan känd arvinge, eller också kännedom finns om arvinge efter den döde men kunskap saknas såväl om arvingens namn som om hans vistelseort, och det på grund av sådan omständighet krävs att okänd arvinges rätt bevakas och hans eller hennes lott i boet förvaltas,

3. om en testamentstagare vistas på okänd eller avlägsen ort eller är okänd och hans eller hennes rätt därför behöver iaktas enligt vad som föreskrivs om arvinge,

4. om det i övrigt krävs att en bortavarandes rätt bevakas eller en bortavarandes egendom förvaltas,

5. om det enligt förordnande i testamente eller annan rättshandling beror av en framtida händelse, vem egendom skall tillfalla eller egendom först senare skall tillträdas med äganderätt och det krävs att den blivande ägarens rätt bevakas eller egendomen förvaltas för den blivande ägarens räkning, eller

6. om egendom, enligt vad som särskilt föreskrivs, skall ställas under vård och förvaltning av god man som avses i detta kapitel.

Överförmyndaren skall förordna god man enligt första stycket efter anmälan eller när behovet blir känt på annat sätt. Krävs en god man för den som har rätt i ett dödsbo, skall det anmälas hos överförmyndaren av den som har boet i sin vård.

Rättshandlingar som en god man har företagit med stöd av ett förordnande enligt denna paragraf gäller, även om den egendom som förordnandet avsåg tillfaller någon som den gode mannen inte var förordnad att företräda.

18 §

19 §

Bestämmelserna i 7 och 8 §§ är tillämpliga även på gode män som har förordnats enligt 16–18 §§.

¹⁴ Senaste lydelse 1994:1433.

*Gemensamma bestämmelser om
god man och förvaltare*

20 §

Även om det inte framgår av ett förordnande för en god man enligt 2 § eller en förvaltare, omfattar den gode mannens eller förvaltarens uppdrag inte sådana tillgångar som har ställts under särskild förvaltning.

12 §¹⁵

Till god man eller förvaltare skall utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna. Skall en god man förordnas att bevaka en underårigs eller bortavarandes rätt i dödsbo och har den avlidne gett tillkänna vem den avlidne önskar till god man, skall denna person förordnas, om han eller hon inte är olämplig.

Den som är underårig eller som själv har förvaltare får inte vara god man eller förvaltare.

13 §¹⁶

När omständigheterna motiverar det, kan *flera gode män eller förvaltare förordnas för den enskilde.*

21 §

Till god man eller förvaltare skall utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna. *Om den som saken gäller föreslår en viss person som god man eller förvaltare, skall denne förordnas under förutsättning att personen i fråga uppfyller nyss nämnda krav och vill åta sig uppdraget.* Skall en god man förordnas att bevaka en underårigs eller bortavarandes rätt i dödsbo och har den avlidne gett tillkänna vem den avlidne önskar till god man, skall denna person förordnas, om han eller hon inte är olämplig.

Överförmyndaren ansvarar för att gode män och förvaltare får erforderlig utbildning.

22 §

När omständigheterna motiverar det, kan *för en och samma person dels förordnas både god man och förvaltare, dels förordnas flera gode män eller förvaltare.*

23 §

Gode män och förvaltare får endast vid eget tillfälligt förhinder eller vid behov av hjälp i en viss, särskilt angiven angelägenhet ge

¹⁵ Senaste lydelse 1988:1251.

¹⁶ Senaste lydelse 1994:1433.

fullmakt åt annan att i den enskildes namn företa rättshandlingar. Dessa måste falla inom ramen för den förordnade ställföreträdarens uppdrag och behörighet i övrigt. Fullmakten skall vara skriftlig och ställd till en eller flera namngivna fysiska personer. Avser fullmakten rätt att i en viss, särskilt angiven angelägenhet förvalta den enskildes egendom, får fullmakten dock ställas till en bank eller ett kreditmarknadsföretag eller ett värdepappersbolag.

En fullmakt som ges vid tillfälligt förhinder för den gode mannen eller förvaltaren får avse endast rättshandlingar som anges i 11 kap. 7 § tredje stycket. En rättshandling av annat slag än som anges i detta stycke är dock bindande för den enskilde, såvida den mot vilken rättshandlingen riktade sig varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet.

Vad som sagts i första stycket och andra stycket första meningen gäller också i de fall då den gode mannen eller förvaltaren uppdrar åt annan att i eget namn företa rättshandlingar på den enskildes vägnar.

Oavsett vad som sägs i första – tredje styckena får en god man eller förvaltare inom ramen för sitt förordnande lämna skriftlig fullmakt till annan att hos kreditinstitut eller annan tredje man uppbära medel för periodiskt återkommande betalningar eller lämna medgivande till andra periodiska penningöverföringar från den enskilde.

14 §¹⁷

24 §

Om flera gode män eller förvaltare är ansvariga för en skada som har tillfogats tredje man, svarar de solidariskt för ersättningen. Ersättningsansvaret skall slutligt fördelas mellan de ansvariga efter vars och ens

¹⁷ Senaste lydelse 1994:1433.

grad av vållande. Om någon saknar tillgångar att betala sin andel med, skall de övrigas ansvarighet för bristen bestämmas enligt samma grunder.

Om förfarandet vid förordnande
av god man eller förvaltare och
anordnande av godmanskap eller
förvaltarskap

15 §¹⁸

Ansökan om förordnande av god man enligt 1–4 §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, den som ansökningen avser, om han eller hon har fyllt *sexton* år, samt av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. Ansökan om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts och av överförmyndaren.

Ansökan om anordnande av förvaltarskap får också göras av god man som avses i 4 §.

När det finns anledning till det skall rätten självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.

16 § första stycket¹⁹

I ärenden om förordnande av god man eller förvaltare *för någon som har fyllt sexton år* skall rätten eller överförmyndaren ge *denna* person tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

25 §

Ansökan om förordnande av god man enligt 2 och 16–18 §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, den som ansökningen avser, om han eller hon har fyllt *femton* år, samt av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. Ansökan om anordnande av godmanskap enligt 2 § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts och av överförmyndaren.

Ansökan om anordnande av förvaltarskap får också göras av god man som avses i 2 §.

När det finns anledning till det skall rätten självmant ta upp frågor om anordnande av godmanskap enligt 2 § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.

26 §

I ärenden om *anordnande av godmanskap enligt 2 § eller förvaltarskap* och i ärenden om förordnande av god man eller av förvaltare skall rätten eller överförmyndaren ge *den* person som avses *få ställföreträdare* tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

Innan någon förordnas till god man eller förvaltare skall hans eller hennes lämplighet kontrolleras i den utsträckning som behövs.

¹⁸ Senaste lydelse 1994:1433.

¹⁹ Senaste lydelse 1994:1433.

16 § andra och fjärde styckena²⁰

I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarenskap skall, om det inte är obehövt, rätten också inhämta yttrande från den enskildes make eller sambo och barn, överförmyndaren och vårdinrättning. Yttrande skall också, om det behövs, inhämtas från andra närstående samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar landstingets ledning av omsorgsverksamheten. Den som ansökningen avser skall höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten kan dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller medgivit det ifrågasatta förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.

Myndigheter och inrättningar som anges i andra stycket är skyldiga att lämna rätten sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

16 § tredje stycket²¹

Bestämmelserna i andra stycket gäller även i ärenden hos överförmyndaren om förordnande av god

27 §

I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 2 § eller förvaltarenskap skall rätten iakttä följande.

Den som ansökningen om godmanskap eller förvaltarenskap avser skall höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten kan dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller medgett förordnandet eller det annars finns särskilda skäl. Den enskilde har trots det sagda alltid rätt att bli hörd muntligen, om han eller hon begär det.

Om det inte är obehövt skall rätten inhämta yttrande i ärendet från den enskildes make eller sambo och barn, överförmyndaren och inrättning där den enskilde får vård. Yttrande skall också, om det behövs, inhämtas från andra närstående och från den som enligt särskild lagstiftning är att anse som den enskildes ställföreträdare i visst hänseende samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som ansvarar för kommunens eller landstingets insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Myndigheter och inrättningar som nu har nämnts är skyldiga att lämna rätten sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

28 §

Bestämmelserna i 27 § andra och tredje styckena skall tillämpas även i ärenden hos överförmyndaren

²⁰ Senaste lydelse 1994:1433.

²¹ Senaste lydelse 1994:1433.

daren om förordnande av god man enligt 2 § eller förvaltare. *Bestämmelserna i tredje stycket gäller också handläggningen hos överförmyndaren i ärenden om att anordna godmanskap enligt 2 § eller förvaltarskap.*

17 §²²

Innan rätten anordnar förvaltarskap skall den inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd. Detta gäller även i ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 §, när den enskilde inte har lämnat sitt samtycke.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om sådan utredning som avses i första stycket.

18 §²³

Kan ett slutligt beslut inte ges omedelbart i ett ärende om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap, får rätten besluta att anordna godmanskap eller förvaltarskap för tiden till dess ärendet slutligt avgörs, om den enskildes angelägenheter kräver omedelbar vård eller ett dröjsmål uppenbarligen skulle medföra fara för den enskildes person eller egendom. Ett sådant beslut kan meddelas även för den som är underårig att gälla från och med den dag då han eller hon fyller arton år.

Kan ett slutligt beslut inte ges omedelbart i ett ärende om förordnande av god man eller förvaltare, får överförmyndaren förordna god man eller

29 §

I ärenden om att anordna förvaltarskap skall rätten inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd. Detta gäller även i ärenden om att anordna godmanskap enligt 2 §, när den enskilde inte har lämnat sitt samtycke.

30 §

Kan ett slutligt beslut inte ges omedelbart i ett ärende om anordnande av godmanskap enligt 2 § eller förvaltarskap, får rätten besluta att anordna godmanskap eller förvaltarskap för tiden till dess ärendet slutligt avgörs, om den enskildes angelägenheter kräver omedelbar vård eller ett dröjsmål uppenbarligen skulle medföra fara för den enskildes person eller egendom (*interimistiskt beslut*). Ett sådant beslut kan meddelas även för den som är underårig att gälla från och med den dag då han eller hon fyller arton år. *Beslut om anordnande av godmanskap enligt 2 § får fattas även av överförmyndaren, om saken är särskilt brådskande.*

²² Senaste lydelse 1994:1433.

²³ Senaste lydelse 1994:1433.

förvaltare för tiden till dess ärendet slutligt avgörs, om ärendet brådskar av sådan anledning som anges i första stycket.

Innan beslut enligt första eller andra stycket meddelas skall den som ansöknings avser ha fått tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan större tidsförlust och utan skada för honom eller henne.

Ett beslut enligt första stycket får när som helst ändras av rätten. Överförmyndaren får när som helst ändra ett beslut enligt andra stycket.

Ett beslut enligt första stycket får när som helst ändras av rätten. *Har beslutet meddelats av överförmyndaren skall det genast anmälas till rätten.* Överförmyndaren får när som helst ändra ett beslut enligt andra stycket.

Om upphörande eller jämkning av godmanskap och förvalterskap och om entledigande av god man eller förvaltare

19 §²⁴

Om en god man eller förvaltare inte längre behövs, skall godmanskapet eller förvalterskapet upphöra. Beslut om att godmanskap enligt 4 § eller förvalterskap skall upphöra fattas av rätten. I övriga fall fattas beslutet av överförmyndaren. Har god man förordnats enligt 3 § 1–5, skall överförmyndaren entlediga den gode mannen så snart den som förordnandet avser begär det. När en god man eller förvaltare har slutfört sitt uppdrag, skall han genast anmäla det till överförmyndaren.

31 §

Om en god man eller förvaltare inte längre behövs, skall godmanskapet eller förvalterskapet upphöra. Beslut om att godmanskap enligt 2 § eller förvalterskap skall upphöra fattas av rätten. *I ett ärende om detta kan rätten inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd.* I övriga fall fattas beslutet av överförmyndaren. Har god man förordnats enligt 18 § 1–5, skall överförmyndaren entlediga den gode mannen så snart den som förordnandet avser begär det. När en god man eller förvaltare har slutfört sitt uppdrag, skall han genast anmäla det till överförmyndaren.

En god man eller förvaltare har rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag. Beslut om entledigande fattas av överförmyndaren. Skall godmanskapet eller förvalterskapet fortsätta, är den gode mannen eller förvaltaren dock skyldig att kvarstå till dess en ny god man eller förvaltare har utsetts.

20 §²⁵

En god man eller förvaltare som gör sig skyldig till missbruk eller försummelse vid utövandet av sitt uppdrag eller som kommer på ekonomiskt obestånd och på grund av detta är olämplig för uppdraget eller som

32 §

²⁴ Senaste lydelse 1994:1433.

²⁵ Senaste lydelse 1994:1433.

av någon annan orsak inte längre är lämplig att inneha uppdraget, skall entledigas. Beslut om entledigande fattas av överförmyndaren.

Uppkommer en fråga om att enligt första stycket entlediga en god man eller förvaltare och kan slutligt beslut inte ges omedelbart, får överförmyndaren besluta att den gode mannen eller förvaltaren skall skiljas från sitt uppdrag för tiden till dess ärendet avgörs, om dröjsmål skulle medföra fara för den som godmanskapet eller förvaltarskapet avser.

21 §²⁶

Ansökan om entledigande av en god man eller förvaltare och om upphörande av godmanskap eller förvaltarskap får göras av någon av dem som avses i 15 § första stycket eller av den gode mannen eller förvaltaren.

Rätten eller överförmyndaren får också självmant ta upp frågor som avses i första stycket och som de är behöriga att avgöra.

I ett ärende enligt denna paragraf skall rätten eller överförmyndaren ge den enskilde tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

22 §²⁷

Dör en god man eller förvaltare, skall den som har boet i sin vård utan dröjsmål anmäla förhållandet till den överförmyndare som har tillsyn över godmanskapet eller förvaltarskapet.

23 §²⁸

Rätten är skyldig att pröva om omfattningen av ett godmanskap enligt 4 § eller ett förvaltarskap bör jämkas, om någon av dem som anges i 15 § första stycket eller den gode mannen eller förvaltaren ansöker om det. Rätten kan också utan ansökan göra en sådan prövning.

Uppkommer en fråga om att enligt första stycket entlediga en god man eller förvaltare och kan slutligt beslut inte ges omedelbart, får överförmyndaren besluta att den gode mannen eller förvaltaren skall skiljas från sitt uppdrag för tiden till dess ärendet avgörs, om dröjsmål skulle medföra fara för den som godmanskapet eller förvaltarskapet avser (interimistiskt beslut).

33 §

Ansökan om entledigande av en god man eller förvaltare och om upphörande av godmanskap eller förvaltarskap får göras av någon av dem som avses i 25 § första stycket eller av den gode mannen eller förvaltaren.

34 §

35 §

Rätten är skyldig att pröva om omfattningen av ett godmanskap enligt 2 § eller ett förvaltarskap bör jämkas, såvida någon av dem som anges i 25 § första stycket eller den gode mannen eller förvaltaren ansöker om det. Rätten kan också utan ansökan göra en sådan prövning. *I ett ärende enligt detta stycke kan rätten inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning.*

²⁶ Senaste lydelse 1994:1433.

²⁷ Senaste lydelse 1994:1433.

²⁸ Senaste lydelse 1994:1433.

Innan rätten meddelar beslut enligt första stycket, skall den gode mannen eller förvaltaren samt överförmyndaren och den enskilde ges tillfälle att yttra sig.

Kan ett slutligt beslut inte ges omedelbart, får rätten meddela beslut i frågan för tiden till dess ärendet avgörs, om dröjsmål skulle medföra fara för den enskilde. I fråga om ett *sådant* beslut tillämpas bestämmelserna i 18 § tredje och fjärde styckena.

I fråga om godmanskaps enligt 1–3 §§ skall överförmyndaren pröva om godmanskapets omfattning bör jämkas. Bestämmelserna i första – tredje styckena skall också tillämpas vid handläggningen hos överförmyndaren av frågor om sådan jämkning.

Kan ett slutligt beslut inte ges omedelbart, får rätten meddela beslut i frågan för tiden till dess ärendet avgörs, om dröjsmål skulle medföra fara för den enskilde (*interimistiskt beslut*). *Beslut angående omfattningen av ett godmanskaps enligt 2 § får fattas även av överförmyndaren, om saken är särskilt brådskande.* I fråga om ett beslut enligt det *sagda* tillämpas bestämmelserna i 30 § tredje och fjärde styckena.

I fråga om godmanskaps enligt 16–18 §§ skall överförmyndaren pröva om godmanskapets omfattning bör jämkas. Bestämmelserna i första – tredje styckena skall också tillämpas vid handläggningen hos överförmyndaren av frågor om sådan jämkning.

Om hörande av den som avses bli förordnad eller entledigad som god man eller förvaltare

24 §²⁹

Innan rätten eller överförmyndaren förordnar någon till god man eller förvaltare eller entledigar någon från ett sådant uppdrag, skall han eller hon ges tillfälle att yttra sig. Är det fråga om beslut enligt 20 § andra stycket, skall den gode mannen eller förvaltaren ges tillfälle att yttra sig, om det inte är fara i dröjsmål.

36 §

Innan rätten eller överförmyndaren förordnar någon till god man eller förvaltare eller entledigar någon från ett sådant uppdrag, skall han eller hon ges tillfälle att yttra sig. Är det fråga om beslut enligt 32 § andra stycket, skall den gode mannen eller förvaltaren ges tillfälle att yttra sig, om det inte är fara i dröjsmål.

Om läkarintyg i visst fall

37 §

På begäran av en god man eller en förvaltare eller överförmyndaren kan rätten besluta att inhämta läkarintyg till ledning för att bedöma om och i vilken utsträckning

²⁹ Senaste lydelse 1994:1433.

25 §³⁰

Behörig domstol i frågor som gäller godmanskap enligt 4 § eller förvaltare är tingsrätten i den ort där den enskilde *har sitt hemvist eller, om han eller hon inte har hemvist i Sverige, Stockholms tingsrätt.*

Behörig överförmyndare i frågor om godmanskap enligt 1, 2 och 4 §§ samt förvaltare är överförmyndaren för den kommun där den enskilde *har sitt hemvist.*

Har den enskilde inte hemvist i Sverige, är överförmyndaren för den kommun där den enskilde vistas behörig överförmyndare i frågor om godmanskap som tas upp med stöd av 4 kap. 3 § andra stycket lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap. I andra fall då den enskilde inte har hemvist i Sverige är överförmyndaren för Stockholms kommun behörig överförmyndare.

26 §³¹

Uppkommer vid utredning av ett dödsbo frågan om förordnande av

som den som har god man enligt 2 § eller har förvaltare saknar förmåga att ta ställning i egna angelägenheter eller att meddela sin mening i dessa. Den enskilde skall ges tillfälle att yttra sig i ärendet.

Om behörig domstol och överförmyndare

38 §

Behörig domstol i frågor som gäller godmanskap enligt 2 § eller förvaltare är tingsrätten i den ort där den enskilde *är folkbokförd. Är den enskilde inte folkbokförd i Sverige, är tingsrätten i den ort där den enskilde vistas behörig domstol.*

Behörig överförmyndare i frågor om godmanskap enligt 2, 16 och 17 §§ eller lagen (2005:000) om god man för ensamkommande barn m.fl. samt i frågor om förvaltare är överförmyndaren för den kommun där den enskilde *är folkbokförd. Är den enskilde inte folkbokförd i Sverige, är överförmyndaren för den kommun där den enskilde vistas behörig överförmyndare.*

Om behörig domstol eller överförmyndare enligt första och andra styckena inte finns, är Stockholms tingsrätt och överförmyndaren för Stockholms kommun behörig domstol respektive behörig överförmyndare.

39 §

Uppkommer vid utredning av ett dödsbo frågan om förordnande av

³⁰ Senaste lydelse 1997:353.

³¹ Senaste lydelse 1994:1433.

god man enligt 3 §, hör ärendet till överförmyndaren för den kommun där den döde hade sitt hemvist eller, om den döde inte hade hemvist i Sverige, till överförmyndaren för Stockholms kommun. Skall god man annars förordnas enligt 3 §, tas ärendet upp av överförmyndaren för den kommun där den för vilken god man skall förordnas har egendom eller där annars behov av god man har visat sig.

Andra frågor som gäller godmanskap enligt 3 § tas upp av den överförmyndare som har förordnat god man.

Jfr 20 kap. 2 § andra och tredje styckena

god man enligt 18 §, hör ärendet till överförmyndaren för den kommun där den döde hade sitt hemvist eller, om den döde inte hade hemvist i Sverige, till överförmyndaren för Stockholms kommun. Skall god man annars förordnas enligt 18 §, tas ärendet upp av överförmyndaren för den kommun där den för vilken god man skall förordnas har egendom eller där annars behov av god man har visat sig.

Andra frågor som gäller godmanskap enligt 18 § tas upp av den överförmyndare som har förordnat god man.

Om stöd till den enskilde vid
handläggningen i domstol

40 §

I ett ärende om anordnande av förvaltarskap eller utvidgning av ett förvaltarskaps omfattning, där den enskilde uppenbarligen inte förstår vad saken gäller eller skulle lida skada av att få del av handlingarna i ärendet, skall rätten förordna en god man enligt detta kapitel att företräda den enskilde i ärendet och bevaka hans eller hennes rätt. Om det inte är obehövligt, skall god man också förordnas i ett ärende om anordnande eller utvidgning av godmanskap enligt 2 § där den enskilde uppenbarligen inte förstår vad saken gäller.

En god man som avses i första stycket skall samråda med den för vilken han har förordnats, i den mån det kan ske.

Jfr 20 kap. 2 a §

41 §

I ett ärende om anordnande av förvaltarskap eller utvidgning av ett förvaltarskaps omfattning, där det inte förordnats god man enligt 40 §, skall rätten förordna ett biträde att bevaka den enskildes

rätt i ärendet. Ett rättegångsbiträde skall också förordnas, om den som har förvaltare begär att förvaltarens verksamhet skall upphöra eller att dess omfattning skall inskränkas.

Rättegångsbiträde skall inte förordnas, om det är uppenbart att ett biträde inte behövs.

Om kungörande av beslut
angående förvaltarens verksamhet

27 §³²

Rätten skall genast kungöra beslut om anordnande eller upphörande av förvaltarens verksamhet i Post- och Inrikes Tidningar. Sådan kungörelse skall också ske av beslut om jämkning av förvaltarens verksamhets omfattning enligt 23 §.

42 §

Rätten skall genast kungöra beslut om anordnande eller upphörande av förvaltarens verksamhet i Post- och Inrikes Tidningar. Sådan kungörelse skall också ske av beslut om jämkning av förvaltarens verksamhets omfattning enligt 35 §.

12 kap.

3 §³³

Förmyndare, gode män och förvaltare skall omsorgsfullt fullgöra sina skyldigheter och alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde.

Förmyndare, gode män och förvaltare skall omsorgsfullt fullgöra sina skyldigheter och alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde. Härvid skall beaktas den enskildes egen uttryckta eller förmodade inställning. Om den hänsyn som skall tas till den enskildes vilja finns bestämmelser i lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. och lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden samt i annan särskild lagstiftning.

Om betydelsen av samtycke i vissa fall från den som har god man finns bestämmelser i 11 kap. 7 §.

³² Senaste lydelse 1994:1433.

³³ Senaste lydelse 1994:1433.

4 §³⁴

Den enskildes medel skall i skälig omfattning användas för hans eller hennes uppehälle, utbildning och nytta i övrigt. De medel som inte används för sådana ändamål skall placeras så att tillräcklig trygghet finns för deras bestånd och så att de ger skälig avkastning.

Den enskildes medel skall i skälig omfattning användas för hans eller hennes uppehälle, utbildning och nytta *och välbefinnande* i övrigt. De medel som inte används för sådana ändamål skall placeras så att tillräcklig trygghet finns för deras bestånd och så att de ger skälig avkastning.

Närmare bestämmelser om hur förvaltningen skall skötas finns i 13–15 kap.

7 §³⁵

I viktiga frågor skall förmyndaren, om det lämpligen kan ske, höra den omyndige, *om den omyndige har fyllt sexton år*, samt den omyndiges make eller sambo.

I viktiga frågor skall förmyndaren, om det lämpligen kan ske, höra den omyndige samt den omyndiges make eller sambo.

Gode män och förvaltare har motsvarande skyldigheter i förhållande till den enskilde samt den enskildes make eller sambo. *Om betydelsen av samtycke i vissa fall från den som har god man finns bestämmelser i 11 kap. 5 §.*

Gode män och förvaltare har motsvarande skyldigheter i förhållande till den enskilde samt den enskildes make eller sambo.

9 §³⁶

Förmyndares, gode mäns och förvaltares verksamhet står under överförmyndarens tillsyn.

Förmyndare, gode män och förvaltare är skyldiga att lämna överförmyndaren de upplysningar om sin verksamhet som överförmyndaren begär.

Förmyndare, gode män och förvaltare är skyldiga att lämna överförmyndaren de upplysningar *och de handlingar* om sin verksamhet som överförmyndaren begär.

12 §³⁷

Om *en persons egendom skall förvaltas av fler än en förmyndare, god man eller förvaltare*, skall ställföreträdarna utöva *förvaltningen* gemensamt. Överförmyndaren kan dock besluta att *förvaltningen av tillgångarna* skall fördelas på visst sätt mellan ställföreträdarna eller att vissa *till-*

Om *fler än en förmyndare, god man eller förvaltare skall ha hand om en persons ekonomiska eller personliga angelägenheter*, skall ställföreträdarna utöva *uppgifterna* gemensamt. Överförmyndaren kan dock besluta att *angelägenheterna* skall fördelas på visst sätt mellan ställföreträdarna eller att vissa

³⁴ Senaste lydelse 1994:1433.

³⁵ Senaste lydelse 1994:1433.

³⁶ Senaste lydelse 1994:1433.

³⁷ Senaste lydelse 1994:1433.

gångar skall *förvaltas* av en av dem ensam. I samband med att rätten förordnar en ställföreträdare kan även rätten meddela ett sådant beslut.

Om de som *utövar förvaltningen* gemensamt inte kan enas om en viss åtgärd, gäller den mening som överförmyndaren biträder. Om det är fråga om en åtgärd som kräver överförmyndarens samtycke, kan samtycke ges till åtgärden även om det finns delade meningar. Överförmyndaren skall dock ge alla dem som har del i *förvaltningen* tillfälle att yttra sig innan överförmyndaren beslutar i saken.

angelägenheter skall *tas omhand* av en av dem ensam. I samband med att rätten förordnar en ställföreträdare kan även rätten meddela ett sådant beslut.

Om de som *har hand om en angelägenhet* gemensamt inte kan enas om en viss åtgärd, gäller den mening som överförmyndaren biträder. Om det är fråga om en åtgärd som kräver överförmyndarens samtycke, kan samtycke ges till åtgärden även om det finns delade meningar. Överförmyndaren skall dock ge alla dem som har del i *angelägenheten* tillfälle att yttra sig innan överförmyndaren beslutar i saken.

16 §³⁸

Förordnande förmyndare, gode män och förvaltare har rätt till ett skäligt arvode för uppdraget och ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för uppdragets fullgörande.

Beslut om arvode och ersättning för utgifter fattas av överförmyndaren. Överförmyndaren bestämmer dessutom i vad mån arvode och ersättning för utgifter skall betalas med medel som tillhör den enskilde.

Om inte särskilda skäl föranleder något annat, skall arvode och

Förordnande förmyndare, gode män och förvaltare har rätt till ett skäligt arvode för uppdraget och ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för uppdragets fullgörande. *En särskilt förordnad vårdnadshavare som är förmyndare för den underårige har rätt till ersättning också för den del av uppdraget som avser vårdnadsutgifter, dock inte om den särskilt förordnade vårdnadshavaren uppbär kommunal ersättning till familjehem.*

Beslut om arvode och ersättning för utgifter fattas av överförmyndaren. Överförmyndaren bestämmer dessutom i vad mån arvode och ersättning för utgifter skall betalas med medel som tillhör den enskilde. *Beslut om arvode och ersättning för utgifter bör, om det inte finns särskilda skäl, fattas inom fyra månader från det att den förordnade ställföreträdaren har avgett årsräkning eller sluträkning till överförmyndaren.*

Om inte särskilda skäl föranleder något annat, skall arvode och

³⁸ Senaste lydelse 1994:1433.

ersättning för utgifter betalas med den enskildes medel i den mån hans eller hennes beräknade inkomst under det år när uppdraget utförs eller hans eller hennes tillgångar under samma år överstiger två gånger basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

socialavgifter samt ersättning för utgifter betalas med den enskildes medel i den mån hans eller hennes beräknade inkomst, bortsett från kapitalvinster, efter avdrag för skatt under det år när uppdraget utförs eller hans eller hennes tillgångar under samma år överstiger två gånger prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Om överförmyndaren med stöd av 14 kap. 15 § första stycket har beslutat att årsräkningen skall avse en annan tolv månadersperiod än kalenderåret, skall den enskildes inkomster och tillgångar beräknas för denna period. Vid beräkningen av den enskildes ersättningsskyldighet skall tillämpas basbeloppet för det år under vilket tolv månadersperioden avslutas.

Arvode och ersättning för utgifter som avser vård av någons rätt i oskiftat dödsbo skall betalas med dödsboets medel, om inte särskilda skäl föranleder något annat.

Arvode och ersättning för utgifter som inte skall betalas med den enskildes eller dödsboets medel skall betalas av kommunen.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2. Finns det vid ikraftträdandet anordnat förvaltarskap enligt 11 kap. 7 § för någon i anledning av att denne är ur stånd att vårda sin person skall beslutet anses avse godmanskap i personliga angelägenheter enligt 11 kap. 2 § i dess nya lydelse. Godmanskapet skall anses omfatta frågor om att erhålla sociala förmåner från det allmänna av ekonomisk natur men inte åtgärder inom hälso- och sjukvården. Förvaltaren skall i berört avseende anses vara god man.

3. Anordnande av godmanskap eller förordnande av god man som har skett enligt äldre bestämmelser skall anses ha meddelats enligt motsvarande nya bestämmelser i 11 kap.

4. Om det i en lag eller en författning som har beslutats av regeringen hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en föreskrift i denna lag, tillämpas i stället den nya föreskriften.

5. Ärenden om förmyndarskap, godmanskap enligt 11 kap. 1, 2 och 4 §§ föräldrabalken i deras äldre lydelse eller förvaltarskap, vilka före ikraftträdandet har inletts vid rätten i den ort eller hos överförmyndaren för den kommun som enligt bestämmelserna i 10 kap. 13 § och 11 kap. 25 § i deras äldre lydelse då var behörig, skall handläggas där även efter ikraftträdandet.

6. Ärenden inom ramen för överförmyndarens tillsyn, vilka före ikraftträdandet har inletts hos överförmyndaren för den kommun som enligt

Prop. 2013/14:225 Bilaga 2 16 kap. 2 § föräldrabalken i dess äldre lydelse då var behörig, skall handläggas där även efter ikraftträdandet.

7. Äldre bestämmelser enligt 12 kap. 15 § om tid för att väcka talan om ersättning skall gälla när handlingar som anges i 16 kap. 8 § före ikraftträdandet har lämnats över till den som är behörig att ta emot redovisningen.

8. Bestämmelserna i 12 kap. 15 a § om kommuners skadeståndsansvar skall tillämpas endast för sådan skada som vållats den enskilde efter ikraftträdandet.

9. Bestämmelsen i 13 kap. 2 § fjärde stycket om hinder mot att återkalla villkor om särskild överförmyndarkontroll gäller inte beträffande villkor uppställda före ikraftträdandet.

Förteckning över remissinstanserna (SOU 2004:112)

Prop. 2013/14:225
Bilaga 3

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Justitieombudsmannen, Göta hovrätt, Hovrätten för Nedre Norrland, Kammarrätten i Göteborg, Värmlands tingsrätt, Skellefteå tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Länsrätten i Västernorrlands län, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsförmyndigheten, Läkeemedelsverket, Vägverket, Skatteverket, Brottsförebyggande rådet, Statens medicinsk-etiska råd, Vetenskapsrådet, Centrala etikprövningsnämnden, Datainspektionen, Finansinspektionen, Statskontoret, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Handikappombudsmannen, Konsumentverket, Barnombudsmannen, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet, Karolinska institutet, Universitetssjukhuset MAS, Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, Vårdalstiftelsen, Statens beredning för medicinsk utvärdering, Borlänge kommun, Göteborgs kommun, Härjedalens kommun, Järfälla kommun, Karlskrona kommun, Lomma kommun, Melleruds kommun, Mullsjö kommun, Nässjö kommun, Skara kommun, Stockholms kommun, Timrå kommun, Umeå kommun, Växjö kommun, Älvsbyns kommun, Stockholms läns landsting, Västerbottens läns landsting, Patientnämnden vid Örebro läns landsting, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund, Vårdförbundet, Sveriges läkarförbund, Sveriges tandläkarförbund, Svenska läkaresällskapet, Svensk Sjuksköterskeförening, Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare, Pensionärernas Riksorganisation, Demensförbundet, Handikappförbundens samarbetsorgan, Riksförbundet för Utvecklingsstörda Barn, Ungdomar och Vuxna, Föreningen JAG, Sveriges kristna råd, Sveriges muslimska råd, Svenska Bankföreningen, Svenska Fondhandlareföreningen, Sveriges Försäkringsförbund, Föreningen Sveriges överförmyndare, Riksförbundet Gode män och Förvaltare, Stockholms läns God Mans- och Förvaltarförening, Värdepapperscentralen och Praktikertjänst AB.

Medicinska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Institutet för psykosocial medicin, Kronofogdemyndigheten i Helsingborg, Strömstads kommun, Hallands läns landsting, Svenska Kommunalarbetsförbundet, Farmaciförbundet, Sveriges Allmänna Patientförening, Sveriges Pensionärsförbund, Anhörigrådet i Sverige, Alzheimerföreningen, Judiska församlingarnas centralråd, Fristående Sparbankers Riksförbund och Apoteket AB har avstått från att yttra sig.

Yttranden har dessutom avgetts av Nyköping/Oxelösunds God Man och Förvaltareförening, Överförmyndarnämnden i Örebro kommun, Trafikförsäkringsföreningen, Riksförbundet för Rörelsehindrade barn och ungdomar, De Handikappades Riksförbund, FUB Skåne, Stockholms katolska stift, Överförmyndarnämnden i Jönköpings kommun, För Rätten Till Vår Död, Finansbolagens förening, PRO Skåne, Fondbolagens förening, Schizofreniförbundet, Riksföreningen Autism, Karlstads kommun samt ett antal privatpersoner.

Sammanfattning av betänkandet Vissa frågor om gode män och förvaltare (SOU 2013:27)

Entledigande av gode män och förvaltare

Av nuvarande reglering framgår att en god man eller förvaltare har rätt att på begäran bli entledigad. Ställföreträdaren är dock skyldig att kvarstå till dess att en ersättare har utsetts, om ställföreträderskapet ska fortsätta. Det framgår av våra direktiv att det har riktats kritik mot att en god man eller förvaltare är skyldig att (utan tidsbegränsning) kvarstå i sitt uppdrag till dess att en ersättare har utsetts.

Frågan om under vilka förutsättningar en förvaltare har rätt att bli entledigad trots att en ersättare inte har utsetts och när ett förvaltarskap som behövs kan upphöra, behandlades av HD i ett beslut den 9 november 2012 (mål Ö 91-12). En redogörelse för HD:s avgörande finns i avsnitt 4.1.4.

Vi föreslår att den praxis som HD har lagt fast i dessa frågor ska framgå av lagstiftningen. Det ska av FB framgå att en förvaltare inte är skyldig att ha kvar sitt uppdrag till dess att en ny ställföreträdare har utsetts, om han eller hon har skälig orsak att lämna uppdraget dessförinnan.

Vid bedömningen av vad som är en skälig orsak ska det göras en avvägning mellan förvaltarens bevekelsegrunder för att avsluta uppdraget och huvudmannens behov av förvaltare. Förvaltaren måste som regel godta vissa och kanske inte helt obetydliga olägenheter för att behovet av förvaltarskap ska tillgodoses.

I FB ska det också regleras att ett förvaltarskap ska upphöra när en ställföreträdare som har skälig orsak att lämna sitt uppdrag entledigas, om en ny ställföreträdare inte kan utses och överförmyndaren har vidtagit alla rimliga åtgärder för att finna någon som är lämplig och vill ta på sig uppdraget. Ett förvaltarskap ska under dessa förutsättningar kunna upphöra också i de fall ett uppdrag som förvaltare har upphört av någon annan orsak, t.ex. när ställföreträdaren har avlidit. Beslut om entledigande av förvaltaren och upphörande av förvaltarskapet ska fattas av rätten.

HD:s uttalanden och de omständigheter som förelåg i det fall som var föremål för prövning i HD:s avgörande talar för att det bör kunna bli aktuellt att låta ett förvaltarskap upphöra (trots att det finns ett behov av ett sådant) endast i ett fåtal fall per år. Vi har gjort bedömningen att möjligheterna för förvaltare att bli entledigade och förutsättningarna för att ett förvaltarskap ska upphöra inte bör utvidgas i förhållande till vad som framgår av avgörandet. Detta beror på att det är tveksamt om den enskildes behov av hjälp och stöd i alla fall kan tillgodoses fullt ut genom de insatser som är möjliga enligt nuvarande reglering om ett förvaltarskap för honom eller henne upphör samt att det inte har varit lämpligt att i det här sammanhanget föreslå förbättringar av det existerande stödet.

Vi föreslår vidare att en god man som har utsetts enligt 11 kap. 1, 2, 3 eller 4 § FB ska ha motsvarande möjlighet som en förvaltare att bli entledigad samt att ett sådant godmanskap ska kunna upphöra även om det behövs. Nyss föreslagna reglering i FB för förvaltare ska således

även omfatta dessa kategorier av gode män. När det gäller en god man för ett ensamkommande barn har vi däremot gjort bedömningen att han eller hon inte bör kunna bli entledigad utan att det finns en ersättare. Detta beror på att barnet, som själv inte har rättshandlingsförmåga, vid en sådan ordning skulle riskera att stå utan företrädare.

För att undvika att den enskilde ställs utan god man eller förvaltare kan även vissa åtgärder vidtas inom ramen för nuvarande ordning. Den gode mannens eller förvaltarens säkerhet och trygghet kan tillgodoses i större utsträckning, t.ex. genom att kommunen tillhandahåller säkra lokaler för möten med huvudmannen. I vissa fall kan det finnas skäl att utse två ställföreträdare för huvudmannen. Vidare bör det i utbildningen av gode män och förvaltare ingå hur svåra och krävande uppdrag kan utövas. Att det rör sig om ett sådant uppdrag bör också ytterligare beaktas vid arvordningen av ställföreträdaren.

Kostnaden för gode mäns och förvaltares försäkringar

Det är möjligt för gode män och förvaltare som är medlemmar i godmansföreningar (vilka är anslutna till Riksförbundet Gode Män och Förvaltare eller Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare) att ansluta sig till förbundens gruppförsäkringar, vilka innefattar ansvarsförsäkring och olycksfallsförsäkring. Det har inte varit möjligt att närmare bedöma i vilken utsträckning gode män och förvaltare har tecknat försäkring. Mycket tyder dock på att det är en förhållandevis liten andel av ställföreträdarna som har gjort detta. Det förekommer också att kommuner har tecknat ansvarsförsäkring eller olycksfallsförsäkring för gode män och förvaltare.

Vi bedömer att nuvarande reglering (12 kap. 16 § FB) inte ger möjlighet för en god man eller förvaltare att få ersättning för försäkringskostnader från huvudmannen. Det bör inte heller införas en sådan möjlighet. En ansvarsförsäkring kan nämligen inte anses vara av tillräcklig nytta för flertalet huvudmän och en olycksfallsförsäkring tillgodoser inte alls denna funktion.

Enligt vår bedömning bör inte kommunen stå för kostnader för gode mäns och förvaltares försäkringar, bl.a. med hänsyn till att det är fråga om ett privaträttsligt uppdrag mellan ställföreträdaren och den enskilde.

Möjligheten för ett dödsbo efter en god man eller förvaltare att få hjälp med att redovisa huvudmannens egendom

Det är sällan en ställföreträdare avlider under tiden hans eller hennes uppdrag pågår och det är därför ovanligt att ett dödsbo blir skyldigt att upprätta en sluträkning. I det fall det förekommer synes det dock vara relativt vanligt att dödsboet behöver hjälp med att upprätta sluträkningen.

Vi har gjort bedömningen att en god man eller förvaltare som ska ta över uppdraget som ställföreträdare inte bör hjälpa dödsboet med att upprätta en sluträkning, bl.a. mot bakgrund av att han eller hon senare ska granska den tidigare ställföreträdarens förvaltning. Det bör inte heller vara möjligt att förordna en god man eller förvaltare som enbart har till uppgift att hjälpa dödsboet med att upprätta sluträkning, eftersom en sådan uppgift är av helt annan karaktär än de uppgifter som ingår i ett

ställföreträdaruppdrag. Dödsboet kan däremot få hjälp av andra erfarna ställföreträdare utanför ett sådant uppdrag samt vid behov anlita t.ex. en redovisningsbyrå eller en juridisk byrå för att fullgöra skyldigheten att upprätta en sluträkning.

Överförmyndaren bör inte hjälpa dödsboet med att upprätta sluträkningen, eftersom överförmyndaren har till uppgift att granska dödsboets sluträkning.

Enligt vårt förslag ska det införas en möjlighet att besluta om befrielse från eller lättnad i den skyldighet som ställföreträdarens dödsbo har att lämna sluträkning. Ett beslut om befrielse eller lättnad ska få fattas om det med hänsyn till dödsboets och den enskildes förhållanden, tillgångarnas art eller värde eller omständigheterna i övrigt finns särskilda skäl.

Vidare föreslår vi att dödsboet ska ha rätt till ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för att fullgöra skyldigheten att upprätta en sluträkning över huvudmannens egendom. Det ska vara en uppgift för överförmyndaren att besluta om sådan ersättning. Huvudmannen ska betala ersättningen om hans eller hennes beräknade inkomst eller tillgångar överstiger de basbeloppsgränser som gäller för att han eller hon ska ersätta en god man eller förvaltare för utgifter. Om huvudmannens inkomst respektive tillgångar inte överstiger dessa gränser ska ersättning för dödsboets utgifter betalas av kommunen.

Förslagen ska gälla även beträffande ett dödsbo efter en förordnad förmyndare.

Utredning och förslag på ställföreträdare i ärenden om anordnande av godmanskap och förvaltarskap

Enligt nuvarande reglering är det rätten som ska hämta in bl.a. yttranden från anhöriga och utredning om den enskildes hälsotillstånd i ärenden om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB eller förvaltarskap.

Utifrån den kartläggning vi har gjort kan det konstateras att tillämpningen av regleringen i praktiken inte är enhetlig. I en del fall är det överförmyndaren som hämtar in utredningen och ger in denna till tingsrätten medan det i andra fall är rätten som helt eller delvis hämtar in utredningen.

Vi föreslår att överförmyndaren ska ha till uppgift att hämta in nödvändig utredning och ge in den till tingsrätten samtidigt med ansökan, i de fall det är överförmyndaren som ansöker om godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB eller förvaltarskap. I de fall det är någon annan än överförmyndaren som gör ansökan ska rätten uppdra åt överförmyndaren att hämta in utredningen. Utredning ska även kunna hämtas in av rätten.

Överförmyndarens skyldighet att hämta in utredning bör ses som ett steg i riktning mot att beslutanderätten i ärenden om anordnande, omprövning och upphörande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB, vilka inte är tvistiga, ska flyttas över från tingsrätten till överförmyndaren.

Det finns ingen författningsreglerad skyldighet för överförmyndaren att lämna förslag på ställföreträdare till tingsrätten. Av de svar som vi har fått på vår enkät framgår att vissa överförmyndare lämnar förslag på ställföreträdare till tingsrätten, medan andra överförmyndare inte gör det. Vi föreslår att överförmyndaren ska ha till uppgift att i samband med att

utredningen ges in till rätten, lämna förslag på en god man eller förvaltare som är lämplig för uppdraget.

Överförmyndaren ska dock inte vara skyldig att lämna ett förslag på ställföreträdare om det finns särskilda skäl mot detta, vilket t.ex. kan vara fallet då det inte går att finna någon som vill åta sig ett ställföreträdaruppdrag eller om överförmyndaren anser att det saknas förutsättningar för ett ställföreträdarskap. Tingsrätten ska dock kunna förelägga överförmyndaren att lämna ett förslag om den bedömer att det finns sådana förutsättningar.

Sekretess för uppgifter om ensamkommande barn

Det gäller i ärenden enligt FB sekretess hos överförmyndaren för en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider men. Någon motsvarande sekretess gäller inte i ärenden enligt lagen om god man för ensamkommande barn.

Det finns behov av sekretess även i ärenden om god man för ensamkommande barn. Sekretessbehovet täcks inte av befintliga sekretessbestämmelser och vi bedömer att barnets krav på skydd för personliga eller ekonomiska förhållanden väger tyngre än allmänhetens behov av att få tillgång till uppgifter om barnet.

Vi föreslår att det ska gälla sekretess hos överförmyndaren i ärenden om god man för ensamkommande barn i samma utsträckning som i ärenden om god man enligt FB. Detta innebär att sekretess ska gälla om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men. Det ska finnas en sekretessbrytande bestämmelse som innebär att den som har god man eller hans eller hennes närmaste släktingar har rätt att ta del av handlingar i ett ärende om god man för ett ensamkommande barn som rör godmanskapet och som förvaras hos överförmyndaren.

Sekretess ska gälla även i domstol i de fall överförmyndarens beslut överklagas dit. Den ska ha samma omfattning som i domstolens ärenden enligt FB. Detta innebär att sekretessen ska gälla för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs. Sekretessen ska gälla oavsett om en part begär det eller inte.

Statistik över överförmyndarnas verksamhet

Statistik över överförmyndarnas verksamhet och de ställföreträdarskap som omfattas av överförmyndarens tillsyn behövs för att säkerställa att den som har (eller har behov av) god man eller förvaltare får sina intressen, behov och rättigheter tillgodosedda och att detta sker inom rimlig tid. Vidare behövs statistik för att ge överförmyndare bättre möjligheter att följa upp och analysera sin verksamhet och som ett redskap i länsstyrelsens tillsyn över överförmyndarna. Det finns även behov av statistik för att nationellt kunna följa utvecklingen av överförmyndarnas verksamhet, för att ge allmänheten bättre insyn i denna

verksamhet, i samband med utredningar och forskning samt i journalistiska sammanhang.

Vi föreslår att de länsstyrelser som ansvarar för tillsynen över överförmyndarnas verksamhet ska framställa statistik beträffande sådan verksamhet inom respektive tillsynsområde. En av dessa länsstyrelser ska årligen framställa rikstäckande statistik på området samt göra denna tillgänglig för externa intressenter. Överförmyndarna ska till länsstyrelserna årligen lämna sådana uppgifter om verksamheten som behövs för framställning av statistiken.

Det bör finnas tre olika kategorier av statistiska uppgifter. I ett första skede bör ett mindre antal statistiska uppgifter tas fram inom dessa kategorier och därefter bör antalet uppgifter vid behov successivt utökas. Den första kategorin av statistiska uppgifter bör avse kvantitativa mått avseende överförmyndarnas verksamhet. Inom den andra kategorin bör det finnas statistiska uppgifter i fråga om kostnaderna för verksamheten. Den tredje kategorin av uppgifter bör ge en beskrivning av kvaliteten inom verksamheten.

Statistiken över överförmyndarnas verksamhet bör för närvarande inte vara en del av den officiella statistiken.

Vissa åtgärder som kan bidra till att skapa bättre förutsättningar för gode män och förvaltare

Vi har i olika sammanhang uppmärksammat på även andra områden inom vilka det kan finnas skäl att vidta åtgärder för att skapa bättre förutsättningar för gode män och förvaltare. Inom dessa områden lämnar vi dock inga förslag till förändringar, men vi gör bedömningen att det till viss del kan vidtas åtgärder inom ramen för nu gällande ordning.

Det är viktigt att överförmyndaren ser till att handläggningen av frågan om ersättning till gode män och förvaltare sker effektivt och att beslut fattas så skyndsamt som möjligt.

Vidare finns det ett visst behov av att närmare precisera vilka uppgifter som ingår i ett uppdrag som god man, särskilt vid godmanskap för ensamkommande barn, samt för förvaltare. Eftersom det kan vara problematiskt att göra en sådan precisering, bör kunskapen om vad ett uppdrag som ställföreträdare innebär i stället förbättras genom ökade utbildningsinsatser och genom att överförmyndaren i större utsträckning informerar om detta.

Utökade möjligheter till utbildning för gode män och förvaltare bör enligt vår mening kunna ge bättre förutsättningar för dem att utöva sina uppdrag samt bidra till att säkerställa tillgången till kvalificerade och lämpliga ställföreträdare. För att uppnå och bibehålla en tillfredsställande kunskaps- och utbildningsnivå för överförmyndarna är länsstyrelsens tillsyn av betydelse.

Ett sätt att höja kompetensen hos överförmyndarna kan vara att överförmyndarnämnd görs obligatorisk som organisationsform.

Kostnader och konsekvenser

Vårt förslag om att överförmyndaren ska bistå tingsrätten med att hämta in utredning och lämna förslag på ställföreträdare bedöms leda till en

merkostnad om cirka 5 mnkr per år för kommunerna, medan domstolarna torde göra motsvarande besparing. Kommunernas kostnadsökning bör täckas genom att denna summa förs över från domstolarna till kommunerna. Om man har som utgångspunkt att förslaget rör sig om helt nya uppgifter för överförmyndarna, och inte tar hänsyn till att det är uppgifter som i praktiken till stor del redan utförs av dem, kommer kommunernas kostnader att vara betydligt högre än 5 mnkr.

Anslaget för de sju länsstyrelser som ska ha till uppgift att framställa statistik över överförmyndarnas verksamhet bör ökas med 5,6 mnkr avseende första året efter genomförandet och därefter med 600 000 kr per år. Överförmyndarens skyldighet att lämna uppgifter till länsstyrelsen bedöms medföra endast marginella kostnadsökningar för kommunerna.

Övriga förslag bedöms inte få några nämnvärda ekonomiska konsekvenser.

Vårt förslag om sekretess hos överförmyndare respektive domstol för uppgifter i ärenden om god man för ensamkommande barn innebär att skyddet av dessa barns integritet förstärks. Barnens intressen beaktas också särskilt genom att vårt förslag om entledigande av gode män inte omfattar en god man för ensamkommande barn.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Av oss föreslagna lagändringar bör kunna träda i kraft den 1 juli 2014.

När det gäller skyldigheten för överförmyndare att hämta in utredning till tingsrätten i ärenden om godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB eller förvaltare föreslås vissa övergångsbestämmelser.

Betänkandets lagförslag (SOU 2013:27)

Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Härigenom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹
dels att 19 kap. 18 § ska betecknas 19 kap. 20 §,
dels att 11 kap. 16, 17 och 19 §§, 14 kap. 24 §, och den nya 19 kap.
20 § ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas nio nya paragrafer, 11 kap. 16 a, 16 b, 17 a–c §§
och 19 a §, 14 kap. 25 § samt 19 kap. 18 och 19 §§ av följande lydelse
samt närmast före 14 kap. 25 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

16 §

I ärenden om förordnande av god man eller förvaltare för någon som har fyllt sexton år *skall* rätten eller överförmyndaren ge denna person tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap skall, om det inte är obehövt, rätten också inhämta yttrande från den enskildes make eller sambo och barn, överförmyndaren och vårdinrättning. Yttrande skall också, om det behövs, inhämtas från andra närstående samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar landstingets ledning av omsorgsverk-samheten. Den som ansökningen avser skall höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten kan dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller medgivit

I ärenden om förordnande av god man eller förvaltare för någon som har fyllt sexton år *ska* rätten eller överförmyndaren ge denna person tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

¹ Balken omtryckt 1995:974.

det ifrågasatta förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.

Bestämmelserna i andra stycket gäller även i ärenden hos överförmyndaren om förordnande av god man enligt 4 § eller förvaltare.

Myndigheter och inrättningar som anges i andra stycket är skyldiga att lämna rätten sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

16 a §

I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap ska, om det inte är obehövt, ingå utredning i form av yttranden från den enskildes make eller sambo, den enskildes barn, överförmyndaren och vårdinrättning.

Om det behövs ska det i sådana ärenden också ingå utredning i form av yttranden från andra närstående samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar landstingets ledning av omsorgsverksamheten.

Myndigheter och inrättningar som anges i första och andra stycket är skyldiga att lämna sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

16 b §

Bestämmelserna i 16 a § gäller även i ärenden hos överförmyndaren om förordnande av god man enligt 4 § eller förvaltare.

17 §

Innan rätten anordnar förvaltarskap skall den inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd. Detta gäller även i ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 §, när den enskilde inte har lämnat sitt samtycke.

I ett ärende om anordnande av förvaltarskap ska det ingå utredning i form av läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd. Detta gäller även i ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 §, när den enskilde inte har lämnat sitt samtycke.

17 a §

Utredning enligt 16 a eller 17 § hämtas in av överförmyndaren eller rätten.

I de fall det är överförmyndaren som ansöker om ett godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap ska nödvändig utredning i ärendet hämtas in av överförmyndaren och ges in till rätten tillsammans med ansökan.

Om det är någon annan än överförmyndaren som gör ansökan får rätten uppdra åt överförmyndaren att hämta in utredningen. Rätten får fastställa riktlinjer för utredningen och bestämma en viss tid inom vilken utredningen ska vara inhämtad. Om det behövs får rätten förlänga denna tid. Rätten ska se till att utredningen bedrivs skyndsamt.

17 b §

Överförmyndaren ska i samband med att utredning ges in till rätten enligt 17 a § andra eller tredje stycket eller på uppdrag av rätten lämna förslag på en god man eller förvaltare som är lämplig för uppdraget, om det inte finns särskilda skäl mot detta.

17 c §

I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap ska den som ansökningsen avser höras muntligen vid rätten, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten kan dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller medgett det ifrågasatta förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.

Bestämmelserna i första stycket gäller även i ärenden hos överförmyndaren om förordnande av god man enligt 4 § eller förvaltare.

19 §

Om en god man eller förvaltare inte längre behövs, *skall* godmanskapet eller förvalterskapet upphöra. Beslut om att godmanskap enligt 4 § eller förvalterskap *skall* upphöra fattas av rätten. I övriga fall fattas beslutet av överförmyndaren. Har god man förordnats enligt 3 § 1–5, *skall* överförmyndaren entlediga den gode mannen så snart den som förordnandet avser begär det. När en god man eller förvaltare har slutfört sitt uppdrag, *skall* han genast anmäla det till överförmyndaren.

En god man eller förvaltare har rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag. Beslut om entledigande fattas av överförmyndaren. *Skall godmanskapet eller förvalterskapet fortsätta*, är den gode mannen eller förvaltaren dock skyldig att kvarstå till dess en ny god man eller förvaltare har utsetts.

Om en god man eller förvaltare inte längre behövs, *ska* godmanskapet eller förvalterskapet upphöra. Beslut om att godmanskap enligt 4 § eller förvalterskap *ska* upphöra fattas av rätten. I övriga fall fattas beslutet av överförmyndaren. Har god man förordnats enligt 3 § 1–5, *ska* överförmyndaren entlediga den gode mannen så snart den som förordnandet avser begär det. När en god man eller förvaltare har slutfört sitt uppdrag, *ska* han *eller hon* genast anmäla det till överförmyndaren.

En god man eller förvaltare har rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag. Beslut om entledigande fattas av överförmyndaren. *Finns det fortfarande behov av ett godmanskap eller ett förvalterskap*, är den gode mannen eller förvaltaren dock skyldig att kvarstå till dess en ny god man eller förvaltare har utsetts, *om inte annat sägs i 19 a §.*

19 a §

En god man eller förvaltare är inte skyldig att kvarstå i sitt uppdrag till dess att en ny ställföreträdare har utsetts om han eller hon har skälig orsak att lämna uppdraget dessförinnan.

När en god man eller förvaltare entledigas enligt första stycket eller när ett uppdrag som god man eller förvaltare upphör av någon annan orsak ska ställföreträdarskapet upphöra om en ny ställföreträdare inte kan utses och överförmyndaren har vidtagit alla rimliga åtgärder för att finna någon som är lämplig och villig att ta på sig uppdraget.

Beslut om entledigande av ställföreträdaren enligt första stycket och om upphörande av ställföreträdarskapet enligt andra stycket fattas av rätten.

14 kap.

24 §

Om en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare dör, *skall* dödsboet svara för att den enskildes egendom redovisas och åtgärder vid förvaltningens upphörande vidtas enligt detta kapitel. Försätts ställföreträdaren i konkurs, *skall* konkursförvaltaren fullgöra dessa uppgifter.

Om en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare dör, *ska* dödsboet svara för att den enskildes egendom redovisas och åtgärder vid förvaltningens upphörande vidtas enligt detta kapitel. Försätts ställföreträdaren i konkurs, *ska* konkursförvaltaren fullgöra dessa uppgifter.

Överförmyndaren får befria ett dödsbo från skyldigheten att lämna sluträkning eller besluta att den får lämnas i förenklad form om det med hänsyn till dödsboets och den enskildes förhållanden, tillgångarnas art eller värde eller omständigheterna i övrigt finns särskilda skäl.

Ersättning för dödsboets utgifter vid ställföreträdarens död

25 §

Dödsboet efter en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare har rätt till ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för att fullgöra de uppgifter som anges i 24 §. Överförmyndaren fattar beslut om sådan ersättning och i vad mån ersättningen ska betalas med medel som tillhör den enskilde.

Om det inte finns särskilda skäl för något annat, ska ersättning för utgifter, inklusive de avgifter och skatter som utgår på dem, betalas med den enskildes medel i den mån hans eller hennes beräknade inkomst under det år när uppdraget utförs överstiger 2,65 gånger prisbasbeloppet enligt 2 kap. 6 och

7 §§ socialförsäkringsbalken eller hans eller hennes tillgångar under samma år överstiger två gånger prisbasbeloppet.

Prop. 2013/14:225
Bilaga 5

Ersättning för utgifter som inte ska betalas med den enskildes medel ska betalas av kommunen.

19 kap.

18 §

Länsstyrelsen ska framställa statistik om överförmyndares och överförmyndarnämnders verksamhet på regional och nationell nivå.

19 §

Överförmyndaren eller överförmyndarnämnden ska till länsstyrelsen lämna sådana uppgifter om verksamheten som behövs för framställning av statistik.

20 §²

Regeringen meddelar föreskrifter om vilka länsstyrelser som ansvarar för uppgifter enligt detta kapitel.

Regeringen meddelar föreskrifter om

1. vilken eller vilka länsstyrelser som ansvarar för uppgifter enligt detta kapitel,

2. vilken statistik länsstyrelsen ska framställa, och

3. överförmyndarens eller överförmyndarnämndens uppgiftsskyldighet enligt 19 §.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

2. Äldre föreskrifter i fråga om skyldighet att hämta in utredning med anledning av en ansökan om godmanskap enligt 11 kap. 4 § eller förvaltarskap, ska gälla för ärenden som har kommit in till tingsrätten före ikraftträdandet.

² Senaste lydelse 2012:77.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 32 kap. 4 och 5 §§ samt 36 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

32 kap.

4 §

Sekretess gäller hos överförmyndare eller överförmyndarnämnd i ärende enligt föräldrabalken för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men.

Sekretess gäller hos överförmyndare eller överförmyndarnämnd i ärende enligt föräldrabalken *eller enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn* för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

5 §

Sekretessen enligt 4 § hindrar inte att uppgift lämnas till en enskild enligt vad som föreskrivs i föräldrabalken.

Sekretessen enligt 4 § hindrar inte att uppgift lämnas till en enskild enligt vad som föreskrivs i föräldrabalken *eller i lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn*.

36 kap.

1 §¹

Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. ärende enligt lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn,
2. ärende om adoption enligt 4 kap. föräldrabalken,
3. ärende om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken, *eller*
4. ärende om förvaltarskap,
3. ärende om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken,
4. ärende om förvaltarskap, *eller*
5. ärende enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

¹ Senaste lydelse 2012:324.

Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om en part begär det och det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. äktenskapsmål,
2. mål eller ärende enligt föräldrabalken i annat fall än som anges i första stycket,
3. ärende enligt lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn,
4. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 eller ärende enligt 8 § lagen (2008:450) med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen,
5. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet, eller
6. mål eller ärende enligt lagen (2012:318) om 1996 års Haag-konvention.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2014.

Förteckning över remissinstanserna (SOU 2013:27)

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgetts av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Gotlands tingsrätt, Västmanlands tingsrätt, Linköpings tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Alingsås tingsrätt, Gävle tingsrätt, Ångermanlands tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Justitiekanslern, Domstolsverket, Migrationsverket, Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Statistiska centralbyrån, Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet, Juridiska institutionen vid Handelshögskolan på Göteborgs universitet, Botkyrka kommun, Gislaveds kommun, Göteborgs kommun, Härnösands kommun, Jönköpings kommun, Kalix kommun, Karlstads kommun, Linköpings kommun, Malmö kommun, Ronneby kommun, Sjöbo kommun, Skellefteå kommun, Skövde kommun, Stockholms kommun, Uddevalla kommun, Varbergs kommun, Västerås kommun, Östersunds kommun, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges Socialchefer, Föreningen Sveriges Överförmyndare, Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare, Riksförbundet Gode män och Förvaltare, Riksföreningen gode män/vårdnadshavare, Rädda Barnen, Svensk Försäkring, Tidningsutgivarna, Svenska Journalistförbundet och Handikappförbunden.

Gävle kommun, Haparanda kommun, Ludvika kommun, Oskarshamns kommun, Ånge kommun, Öckerö kommun, Unicef, Pensionärernas Riksorganisation, Anhörigas Riksförbund, Demensförbundet, Riksförbundet FUB och Alzheimerföreningen i Sverige har avstått från att yttra sig.

Yttranden har dessutom avgetts av Överförmyndaren Lidingö stad, Överförmyndarnämnden Örebro kommun, Riksförbundet för Social och Mental Hälsa, Ystad-Sjöbo Överförmyndarnämnd, Autism & Aspergerförbundet, Schizofreniförbundet, Överförmyndarnämnden i Västerås, Överförmyndarnämnden i Uppsala län och Riksförbundet Attention.

1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

Häri genom föreskrivs i fråga om föräldrabalken¹
dels att 19 kap. 18 § ska betecknas 19 kap. 20 §,
dels att 11 kap. 12, 16 och 19 §§, 14 kap. 24 § samt den nya 19 kap.
 20 § ska ha följande lydelse,
dels att det i balken ska införas sex nya paragrafer, 11 kap. 17 a, 19 a
 och 19 b §§, 14 kap. 25 § samt 19 kap. 18 och 19 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

12 §

Till god man eller förvaltare *skall* utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig *man eller kvinna*. *Skall* en god man förordnas att bevaka en underårigs eller bortavarandes rätt i dödsbo och *har* den avlidne gett *tillkänna* vem den avlidne önskar till god man, *skall denna person förordnas, om han eller hon inte är olämplig*.

Till god man eller förvaltare *ska* utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig *person*. *Föreslår den enskilde en viss person som god man eller förvaltare, ska den personen förordnas, om han eller hon är lämplig och vill åta sig uppdraget. Detsamma gäller om en god man ska förordnas att bevaka en underårigs eller bortavarandes rätt i ett dödsbo och den avlidne har gett till känna vem den avlidne önskar till god man.*

Innan någon förordnas till god man eller förvaltare ska hans eller hennes lämplighet kontrolleras i den utsträckning som behövs.

Den som är underårig eller som själv har förvaltare får inte vara god man eller förvaltare.

16 §

I ärenden om förordnande av god man eller förvaltare för någon som har fyllt *sexton* år *skall* rätten eller överförmyndaren ge denna person tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap *skall, om det inte är*

I ärenden om förordnande av god man eller förvaltare för någon som har fyllt *16* år *ska* rätten eller överförmyndaren ge denna person tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap *ska* rätten också inhäm-

¹ Balken omtryckt 1995:974.

obehövt, rätten också inhämta *yttrande* från den enskildes make eller sambo och barn, överförmyndaren och vårdinrättning. *Yttrande skall* också, om det behövs, inhämtas från andra närstående samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar landstingets ledning av omsorgsverksamheten. Den som *ansökningen* avser *skall* höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten *kan* dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller *medgivit det ifrågasatta* förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.

Bestämmelserna i andra stycket gäller även i ärenden hos överförmyndaren om förordnande av god man enligt 4 § eller förvaltare.

Myndigheter och inrättningar som anges i andra stycket är skyldiga att lämna *rätten* sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

yttranden från den enskildes make eller sambo och barn, överförmyndaren och vårdinrättning, *om det inte är obehövt*. *Yttranden ska* också, om det behövs, inhämtas från andra närstående samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar landstingets ledning av omsorgsverksamheten. Den som *ansökan* avser *ska* höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten *får* dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller *medgett* förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.

Andra stycket gäller även i ärenden hos överförmyndaren om förordnande av god man enligt 4 § eller förvaltare.

Myndigheter och inrättningar som anges i andra stycket är skyldiga att lämna sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

17 a §

Rätten får uppdra åt överförmyndaren att inhämta yttranden enligt 16 § andra stycket och utredning enligt 17 §.

På begäran av rätten ska överförmyndaren lämna förslag på god man eller förvaltare, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Om en fråga om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap uppkommer hos överförmyndaren, får överförmyndaren inhämta yttranden enligt 16 § andra stycket och utredning enligt 17 §. Om överförmyndaren ansöker om ett sådant anordnande, ska vad som inhämtats ges in till rätten tillsammans med ansökan. Över-

19 §

Om en god man eller förvaltare inte längre behövs, *skall* godmanskapet eller förvalterskapet upphöra. *Beslut om att godmanskap enligt 4 § eller förvalterskap skall upphöra fattas av rätten. I övriga fall fattas beslutet av överförmyndaren. Har god man förordnats enligt 3 § 1–5, skall överförmyndaren entlediga den gode mannen så snart den som förordnandet avser begär det. När en god man eller förvaltare har slutfört sitt uppdrag, skall han genast anmäla det till överförmyndaren.*

En god man eller förvaltare har rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag. *Beslut om entledigande fattas av överförmyndaren. Skall godmanskapet eller förvalterskapet fortsätta, är den gode mannen eller förvaltaren dock skyldig att kvarstå till dess en ny god man eller förvaltare har utsetts.*

Om en god man eller förvaltare inte längre behövs, *ska* godmanskapet eller förvalterskapet upphöra. *En god man som har förordnats enligt 3 § 1–5 ska entledigas så snart den som förordnandet avser begär det. När en god man eller förvaltare har slutfört sitt uppdrag, ska han eller hon genast anmäla det till överförmyndaren.*

En god man eller förvaltare har rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag. *Om godmanskapet eller förvalterskapet ska fortsätta, är den gode mannen eller förvaltaren dock skyldig att kvarstå till dess en ny god man eller förvaltare har utsetts, om inte annat föreskrivs i 19 a §.*

19 a §

Skyldigheten enligt 19 § andra stycket att kvarstå som god man eller förvaltare gäller inte om en god man som har förordnats enligt 4 § eller en förvaltare har skälig orsak att bli entledigad innan en ny god man eller förvaltare har utsetts.

Sker ett entledigande med stöd av första stycket, ska godmanskapet eller förvalterskapet upphöra, om överförmyndaren har vidtagit alla rimliga åtgärder för att finna någon annan som är lämplig och som vill åta sig uppdraget.

19 b §

Ett beslut om att ett godmanskap enligt 4 § eller ett förvalterskap

ska upphöra och ett beslut om att entlediga en god man eller förvaltare med stöd av 19 a § fattas av rätten. I övriga fall fattar överförmyndaren beslut om upphörande av ett godmanskap eller förvaltarskap och om entledigande av en god man eller förvaltare.

14 kap.

24 §

Om en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare dör, *skall* dödsboet svara för att den enskildes egendom redovisas och åtgärder vid förvaltningens upphörande vidtas enligt detta kapitel. *Försätts* ställföreträdaren i konkurs, *skall* konkursförvaltaren fullgöra dessa uppgifter.

Om en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare dör, *ska* dödsboet svara för att den enskildes egendom redovisas och åtgärder vid förvaltningens upphörande vidtas enligt detta kapitel. *Om* ställföreträdaren *försätts* i konkurs, *ska* konkursförvaltaren fullgöra dessa uppgifter.

Om det med hänsyn till dödsboets och den enskildes förhållanden, tillgångarnas art eller värde eller omständigheterna i övrigt finns särskilda skäl, får överförmyndaren befria dödsboet från skyldigheten att lämna årsräkning eller sluträkning eller besluta att sådana räkningar får lämnas i förenklad form.

25 §

Dödsboet efter en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare har rätt till ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för att fullgöra de uppgifter som anges i 24 §. För sådan ersättning gäller i övrigt vad som föreskrivs i 12 kap. 16 §.

19 kap.

18 §

Överförmyndaren eller överförmyndarnämnden ansvarar för att gode män och förvaltare erbjuds den utbildning som behövs.

19 §

Överförmyndaren eller överförmyndarnämnden ska till länsstyrelsen lämna de uppgifter som är nödvändiga för att länsstyrelsen ska kunna föra statistik över överförmyndarnas och överförmyndarnämndernas verksamhet.

18 §

Regeringen meddelar föreskrifter om vilka länsstyrelser som ansvarar för uppgifter enligt detta kapitel.

20 §²

Regeringen meddelar föreskrifter om *vilken eller vilka* länsstyrelser som ansvarar för uppgifter enligt detta kapitel. *Regeringen meddelar även närmare föreskrifter om vilka uppgifter överförmyndaren eller överförmyndarnämnden ska lämna för att länsstyrelsen ska kunna föra statistik och vilken statistik länsstyrelsen ska föra.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

2. Den nya bestämmelsen i 11 kap. 17 a § första stycket ska endast gälla i ärenden som inleds vid tingsrätten efter ikraftträdandet.

² Senaste lydelse av tidigare 18 § 2012:77.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 32 kap. 4 och 5 §§ samt 36 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

32 kap.

4 §

Secretess gäller hos överförmyndare eller överförmyndarnämnd i ärende enligt föräldrabalken för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men.

Secretess gäller hos överförmyndare eller överförmyndarnämnd i ärende enligt föräldrabalken *eller lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn* för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst tjugo år.

5 §

Secretessen enligt 4 § hindrar inte att uppgift lämnas till en enskild enligt vad som föreskrivs i föräldrabalken.

Secretessen enligt 4 § hindrar inte att uppgift lämnas till en enskild enligt vad som föreskrivs i föräldrabalken *eller lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn*.

36 kap.

1 §¹

Secretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. ärende enligt lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn,
2. ärende om adoption enligt 4 kap. föräldrabalken,
3. ärende om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken, *eller*
4. ärende om förvaltarekap.
3. ärende om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken,
4. ärende om förvaltarekap, *eller*
5. ärende enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

¹ Senaste lydelse 2012:324.

Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om en part begär det och det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. äktenskapsmål,
2. mål eller ärende enligt föräldrabalken i annat fall än som anges i första stycket,
3. ärende enligt lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn,
4. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 eller ärende enligt 8 § lagen (2008:450) med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen,
5. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet, eller
6. mål eller ärende enligt lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 augusti 2014.

Förslag till lag om ändring i lagen (2012:450) om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs att 36 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) i stället för dess lydelse enligt lagen (2012:450) om ändring i nämnda lag ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2012:450

Föreslagen lydelse

36 kap.

1 §

Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. ärende enligt lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn,
2. ärende om adoption enligt 4 kap. föräldrabalken,
3. ärende om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken, *eller*
4. ärende om förvaltarskap.
3. ärende om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken,
4. ärende om förvaltarskap, *eller*
5. ärende enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn.

Sekretess gäller hos domstol för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om en part begär det och det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men om uppgiften röjs och uppgiften förekommer i

1. äktenskapsmål,
2. mål eller ärende enligt föräldrabalken i annat fall än som anges i första stycket,
3. ärende enligt lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn,
4. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 eller ärende enligt 8 § lagen (2008:450) med kompletterande bestämmelser till Bryssel II-förordningen,
5. mål eller ärende enligt rådets förordning (EG) nr 4/2009 av den 18 december 2008 om domstols behörighet, tillämplig lag, erkännande och verkställighet av domar samt samarbete i fråga om underhållsskyldighet och enligt Haagkonventionen av den 23 november 2007 om internationell indrivning av underhåll till barn och andra familjemedlemmar, eller
6. mål eller ärende enligt lagen (2012:318) om 1996 års Haagkonvention.

För uppgift i en allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

4 Förslag till lag om ändring i lagen (2014:000)
om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659)

Prop. 2013/14:225
Bilaga 7

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 9 § patientsäkerhetslagen (2010:659) i stället för dess lydelse enligt lagen (2014:000) om ändring i nämnda lag ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2013/14:110 *Föreslagen lydelse*

6 kap.

9 §

En läkare eller tandläkare som är verksam inom den offentligt bedrivna hälso- och sjukvården är skyldig att, i den omfattning övriga skyldigheter i yrkesutövningen inte hindrar det eller det annars inte finns särskilda skäl mot det, utföra undersökningar och ge utlåtanden över dessa på begäran av länsstyrelse, domstol, åklagarmyndighet *eller* Polismyndigheten.

En läkare eller tandläkare som är verksam inom den offentligt bedrivna hälso- och sjukvården är skyldig att, i den omfattning övriga skyldigheter i yrkesutövningen inte hindrar det eller det annars inte finns särskilda skäl mot det, utföra undersökningar och ge utlåtanden över dessa på begäran av länsstyrelse, domstol, åklagarmyndighet, Polismyndigheten *eller överförmyndare*.

En läkare som är verksam inom den offentligt bedrivna hälso- och sjukvården är på begäran av polisman skyldig att, i den omfattning övriga skyldigheter i yrkesutövningen inte hindrar det eller det annars inte finns särskilda skäl mot det, utföra en undersökning som innebär kroppsbesiktning av någon som är misstänkt för ett brott som kan ge frihetsstraff.

Begränsningen i skyldigheten att utföra undersökningar och ge utlåtanden gäller inte för läkare som är verksam huvudsakligen inom öppen vård och, när det gäller undersökning och utlåtande om alkoholpåverkan, inte heller för någon annan läkare.

I lagen (2005:225) om rättsintyg i anledning av brott finns det särskilda bestämmelser om utlåtanden i vissa fall.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2014-04-07

Närvarande: F.d. justitierådet Leif Thorsson samt justitieråden Kristina Ståhl och Olle Stenman.

Bättre förutsättningar för gode män och förvaltare

Enligt en lagrådsremiss den 3 april 2014 (Justitiedepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i föräldrabalken,
2. lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
3. lag om ändring i lagen (2012:450) om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400),
4. lag om ändring i lagen (2014:000) om ändring i patientsäkerhetslagen (2010:659).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kanslirådet Helena Corell.

Förslagen föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

Genom de remitterade förslagen avses den enskildes situation i frågor om godmanskap och förvaltarskap bli förbättrad i vissa hänseenden, samtidigt som också ordningen för utseende av gode män och förvaltare samt tillsynen över dem ska moderniseras. Någon genomgripande reform av det nuvarande systemet för ställföreträdarskap för enskilda som har behov av hjälp föreslås inte. Det anges i remissen att det ”inom ramen för detta lagstiftningsärende” varken finns utrymme eller behov av att överväga mer genomgripande förändringar.

Förslag till lag om ändring i föräldrabalken

11 kap. 12 §

Enligt paragrafens nuvarande lydelse ska en god man i vissa situationer förordnas enligt vad en enskild önskat, ”om han eller hon inte är olämplig”. Enligt förslaget ska varje gång en god man eller förvaltare behöver förordnas en viss person, som föreslagits av den berörde enskilde, förordnas ”om han eller hon är lämplig”. I författningskommentaren anges att förslaget inte innebär någon ändring i sak. Enligt Lagrådets mening innebär ändringen från ”inte olämplig” till ”lämplig” emellertid en viss skärpning, alltså en ändring i sak som också kan antas ligga i linje med reformens syften.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 24 april 2014

Närvarande: Statsministern Reinfeldt, ordförande, och statsråden Ask, Larsson, Erlandsson, Hägglund, Borg, Adelson Liljeroth, Björling, Ohlsson, Norman, Attefall, Engström, Kristersson, Elmsäter-Svärd, Ullenhag, Hatt, Ek, Löf, Arnholm

Föredragande: statsrådet Ask

Regeringen beslutar proposition 2013/14:225 Bättre förutsättningar för gode män och förvaltare